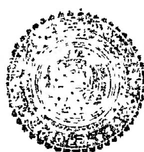
అమృతవాహిని

తృతీయలహరి

శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య

శ్రీ శ్రీ శ్రీ సీతారామయతీంద్రులు

ముముక్షుజన మహాపీఠాధిపతులు

వేయి ప్రతులు

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులవి.

సంపాదకులు :

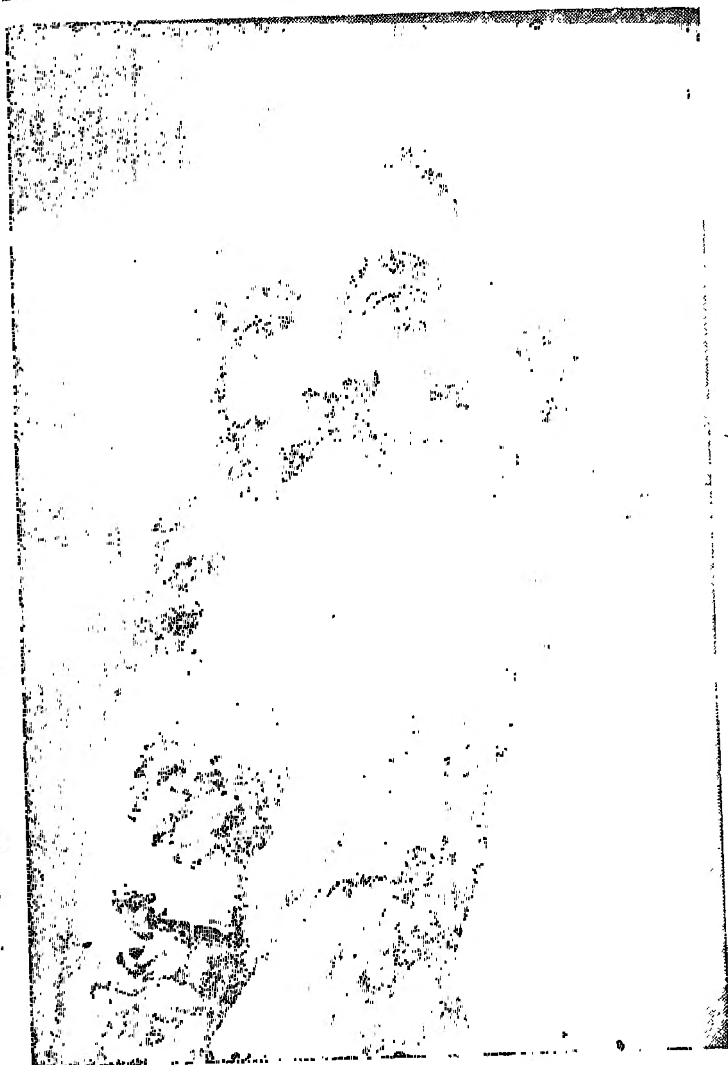
శ్రీ పాపతల్లి
ముత్తీవి సీతారాం

ఎనిమిది రూపాయలు

ప్రతులకు :
కార్యదర్శి
శ్రీ యతీంద్ర ప్రచురణలు
గంజాంవారివీధి – కాకినాడ

మే
1982

"ముముక్షువు"
పవరుపేట
ఏలూరు.

THIS BOOK IS PUBLISHED WITH THE FINANCIAL
ASSISTANCE OF TIRUMALA TIRUPATI DEVA-
STHANAMS UNDER THEIR SCHEME
"AIDTO PUBLISH RELIGIOUS BOOKS."

పీఠిక

అర్జునుని నిమిత్తమాత్రముగ చేసికొని, గీతారూపముగ సార్వకాలికము, సార్వజనీనము అయిన మహోప్రబోధమును చేసినాడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ.

కరుణ దివ్యమైనది. ప్రతివ్యక్తియును కరుణతో నిండి తొణికిసలాడు హృదయముకలిగి యుండవలయును. మోహము క్షుద్రమైనది. ఎట్టి పరిస్థితులయందును మోహమును దరిచేర నీయరాదు. కాని కరుణ, మోహము రెండును సామాన్య దృష్టికి ఒకేవిధముగ భాసించును. అందుచే ఈ సందర్భమున అప్రమత్తత ఎంతయో అవసరము. మోహమును కరుణగా భావించి పెంపొందించుకొనుటగాని, కరుణను మోహముగ భావించి త్రెంచుకొనుటగాని చేయరాదు. ఇందు మొదటి పొరపాటు జరిగినది అర్జునునివలన.

అర్జునుని ఆ వ్యామోహమును నిర్మూలించుటకు ద్వితీయాధ్యాయమునతో ముందుగ ఆత్మానాత్మవివేకమును గూర్చి ప్రబోధించినాడు గీతాచార్యుడు. "అశోచ్యానన్వశోచ స్త్వం" అనుపదునొకండవశ్లోకమునుండి "దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం" అను ముప్పదవ శ్లోకమువరకును ఆత్మస్వరూపమునుగూర్చి చాల విపులముగ మహోపన్యాసము చేసినాడు.

అప్పటి ప్రజలలో "కర్మలు బంధనకారణములు" అను భ్రమాత్మకమైన ప్రతీతి బాగుగ వ్యాపించియుండుటచే, కర్మలు

బంధన కారణములు కావనియును, ఏవిధముగను మోక్షమునకు ప్రతిబంధకములును కావనియును - నిజమైన బంధనకారణము భావమే అనియును ప్రతిపాదింపదలచినాడు.

ఎట్టిభావముతో కర్మ చేయవలయునో, ఏ భావముతో కర్మ చేసినయెడల ప్రతిబంధకముకాదో, మీదుమిక్కిలి భగవత్ప్రాప్తిరూపమగు మహాఫలమునకు - అనగా మోక్షమునకు - సాధనమగునో, ఆ విధానమును - అనగా సమత్వబుద్ధియోగమును "బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శ్రుణు" అను ముప్పదితొమ్మిదవ శ్లోకమునుండి"...తదా యోగమవాప్స్యసి"అను ఏబదిమూడవ శ్లోకమువరకును వర్ణించి చెప్పినాడు.

భగవదనుభవమును గూర్చిన ప్రసంగము వచ్చుటచే భగవదనుభవము పొందినవానిని,పొందనివానిని గుర్తించుటెట్లని సందేహము కలిగి, అర్జునుడు ఏబదినాల్గవ శ్లోకములో భగవదనుభవము పొందిన స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములను తెలుపవలసినదిగ అర్థించినాడు. అక్కడనుండి - అనగా "ప్రజహాతి యదా కామాన్" అను ఏబదిఅయిదవ శ్లోకమునుండి - "ఏషా బ్రాహ్మీస్థితిః పార్థ..." అను డెబ్బదిరెండవశ్లోకమువరకును- ఇదియే రెండవ అధ్యాయమున చివరిశ్లోకము - స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములును, ఆచరణమును, మాహాత్మ్యమును ప్రతిపాదించినాడు కృష్ణపరమాత్మ.

ఈవిధముగ స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములను వర్ణించి చెప్పుటలో స్థితప్రజ్ఞునికిని కర్మలకును ఏమియు సంబంధము లేదనియును, స్థితప్రజ్ఞుడు కర్మలు చేయలేడనియును, కర్మలు చేయు

వాడు స్థితప్రజ్ఞుడు కాడనియును పరమాత్మ ప్రతిపాదించినటుగ అర్థము చేసికొనినాడు అర్జునుడు.

ఈ సందర్భమున పరమాత్మ వర్ణించినది స్థితప్రజ్ఞుని ఆంతర్యమునేగాని, బాహ్యస్వరూపమును కాదు. బాహ్యస్వరూపమును గూర్చి ప్రస్తావించనే లేదు కృష్ణపరమాత్మ. ఒకవ్యక్తి స్థితప్రజ్ఞుడా, కాడా అనువిషయము అతని భావమునుబట్టి నిర్ణయింపబడవలసినది. బాహ్యముగ కర్మ చేయకుండ ఏ మానవుడును, ఒక్కక్షణమైనను ఉండలేడు. కనుక తాము కర్మలు చేయుచుంటిమనుకొనువారును, చేయుటలేదనుకొనువారును కూడ నిజమునకు కర్మలు చేయుచునే ఉన్నారు.

"కర్మలు చేయకుండ ఏ మానవుడును, క్షణమైనను ఉండలేడు" అని ఘంటాపథముగ చెప్పిన పరమాత్మ కర్మలు చేయకుండ ఉండుస్థితిని ప్రతిపాదించుట, సమర్థించుట జరుగునా? అట్లు జరుగునని భావించుట హాస్యాస్పదముకాదా?

అందుచే "కర్మలు చేయుటయా? మానుటయా? ఏది శ్రేష్ఠము?" అన్న ప్రశ్నకు తావేలేదు.

చేయవలసిన కర్మలు, చేయకతప్పని కర్మలు, ఎట్లు చేసిన భగవత్ప్రాప్తికి హేతువులగును, ఎట్లు చేసిన బంధన హేతువులగును - అనునదియే ఇచ్చట చర్చింపబడినది. ఇది బాగుగ గుర్తుంచుకొనియే గీతలను పఠింపవలయును.

స్థితప్రజ్ఞుడనగా భగవదనుభవము పొందినవాడని భావము. అట్టివానిచేతకూడ కర్మలు చేయబడుచునే ఉండును,

కాని ఫలాభిలాషగాని, ఆసక్తిగాని ఎంతమాత్రమును లేక, అహంకార మమకార కర్తృత్వాభిమాన రహితముగ, భగవత్కైంకర్యరూపముగ, లోకకల్యాణము కొరకు చేయబడు కర్మలు అవి. ఈవిషయమునే రెండవ అధ్యాయములో బాగుగ చర్చించి సారమును ఉపదేశించినాడు కృష్ణపరమాత్మ. అంతేగాని, ఏ మాత్రము పనులను ముట్టుకొనక, కదలినను, మెదలినను గూడ బంధనమే అగునేమో అని భయపడు వానినిగూర్చిగాదు గీతలో ప్రతిపాదింపబడినది. కాగా అట్టి భావమును గూర్చిన నిరసన గూడ చూపినాడు పరమాత్మ.

కాని ఈ విషయమును వినునప్పటి అర్జునుని స్థితి విచిత్రముగ నున్నది. ఘోరమైన ఈ యుద్ధము మహాపాతకమను భావమువలన తీవ్రమగు దుఃఖములో మునిగియుండుటయు, ఆ స్థితినిబట్టి శాంతిప్రదముగ భాసించు సర్వకర్మ పరిత్యాగమే స్వరూపత్యాగమే - జీవితమునకు సుఖమనియు, శ్రేయస్కరమనియు భావము బుద్ధిలో నాటుకొనియుండుటయు కారణములుగా శ్రీకృష్ణపరమాత్మ ప్రబోధమును సరిగ అర్థము చేసికొనలేక తికమకపడినాడు అర్జునుడు.

నలుబది ఏడవ, నలుబది ఎనిమిదవ శ్లోకములలో పరమాత్మ కర్మయోగముయొక్క స్వరూపమును వివరించి అర్జునుని, కర్మ చేయుటకే ఆజ్ఞాపించినాడు. నలుబది తొమ్మిదవ శ్లోకములో "దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ!" "బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః" అని చెప్పినాడు.

ఇక్కడ "బుద్ధియోగముకంటె కర్మ నీచమైన" దనియు, "కనుక నీవు బుద్ధినే ఆశ్రయింపు" మనియు చెప్పుటచేత, బుద్ధి యోగము అనగా జ్ఞానయోగమనియు, జ్ఞాన మనగా కర్మ అన్నమాట తలపెట్టని స్థితిఅనియు, పొరపాటుగ అర్థము చేసికొన్నాడు అర్జునుడు. ఇట్లు పొరపాటుగా అర్థముచేసి కొనుట వలననే కృష్ణపరమాత్మ మాటలు స్వవచోవ్యాఘాత ములుగ అనిపించినవి. అనిపించుటేమి - అట్లు నిర్ణయించనే నిర్ణయించినాడు అర్జునుడు.

ఇంతేకాక, పరమాత్మ ఏబదవ శ్లోకములో సమత్వ బుద్ధితో కర్మచేయువాని మహిమను ఉద్ఘాటించి, ఏబది ఒకటవ శ్లోకములో "సమత్వబుద్ధితో కూడుకొనినవాడు పరమగతిని పొందుచున్నాడు" అని చెప్పుటచే ముందు కర్మను, తరువాత జ్ఞానమును పొగడుచున్నాడు అనికూడ భ్రాంతిపడినాడు అర్జునుడు. ఇచ్చట "బుద్ధి" అనగా "జ్ఞానము" అని అర్థము చేసికొనుటవలన కలిగిన దీ దుస్థితి.

నిజమునకు "బుద్ధియోగము" అనగా "నిష్కామ కర్మ యోగము" అని కృష్ణపరమాత్మ భావము.

ఇది గ్రహింపక తికమకపడిన అర్జునునికి కృష్ణపరమాత్మ ఏ విషయమును నిర్ధారణచేయక కలగ పులగముగ చేసి తన బుద్ధిని భ్రమింపజేయుచున్నాడు అనిపించినది.

అందుచే కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయమును స్పష్టముగ తెలిసికొను తలంపుతో - "కర్మకంటె బుద్ధియే శ్రేష్ఠమైన

దైనచో నన్నీ ఘోరకర్మలయం దేల నియోగించుచున్నావు?"
అని ప్రశ్నించుచున్నాడు అర్జునుడు.

ఈ ప్రశ్నతోనే మూడవ అధ్యాయము ఆరంభమగు చున్నది.

అవధానము ఏమాత్రము తక్కువైనను అర్జును నంతవాడు తికమకపడినాడు. పాఠకులు సావధానచిత్తులరై చిత్తగింతురుగాక !

—సీతారామయతి

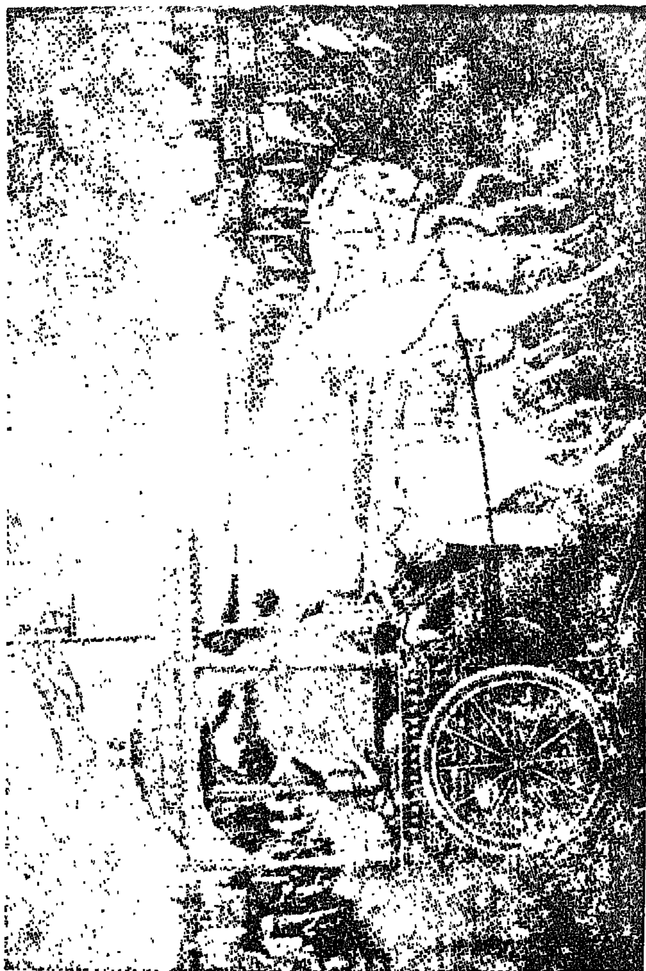

సంపాదకుని మనవి

"అమృతవాహిని" ప్రథమ ద్వితీయ లహరులు శ్రీ ఉదయవరుల సంపాదకత్వంలో వెలువడినాయి. అమృత హృదయులై, తమ జీవితాన్ని గురు సేవకే అంకితం చేసి, అమృతస్వరూపులైన శ్రీ శ్రీ శ్రీ గురుదేవుల చరణ కమలాల్లో ఐక్యం చెందిన శ్రీ ఉదయ వరుల తరువాత, ఆ బాధ్యతలో ఈ దాసుని నియమించారు శ్రీ శ్రీ శ్రీ గురుదేవులు. ఎక్కడ ఉదయవరులు! ఎక్కడ నేను! అయినా నియమించిన శ్రీవారే సామర్థ్యమును ప్రసాదిస్తారన్న ధైర్యంతో శ్రీవారి శ్రీచరణాల ముందు శిరసువోపి శరణాగతి చేస్తున్నాను.

ఈ సందర్భంలో అందరి సహకార సానుభూతులూ అర్థిస్తూ, భాగవతోత్తములైన తామందరికీ ప్రణమిల్లుతున్నాను.

దాసానుదాసుడు
లక్ష్మణదాసు
సంపాదకుడు

ఓం శ్రియఃపతయే నమః
ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః

శ్రీమద్భగవద్గీతా — తృతీయోఽధ్యాయః

కర్మయోగః

అర్జున ఉవాచ :—

శ్లో॥ జ్యాయసీ చేత్కర్మణ స్తే
మతా బుద్ధి ర్జనార్దన !
తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం
నియోజయసి కేశవ ! ॥ ౧

ప. వి:—జ్యాయసీ, చేత్, కర్మణః, తే, మతా, బుద్ధిః, జనార్దన, తత్, కిమ్, కర్మణి, ఘోరే, మామ్, నియోజయసి, కేశవ.

టీక :—

జనార్దన ! = ఓ జనార్దనా !
కర్మణః = కర్మయోగముకంటె,
బుద్ధిః = బుద్ధియే,
జ్యాయసీ = శ్రేష్ఠమైనదని,
తే = నీకు,
మతాచేత్ = అభిప్రాయమైనచో,
తత్ = అట్టిచో,
కేశవ ! = ఓ కేశవా !
మామ్ = నన్ను,
ఘోరే = భయంకరమైన,

కర్మణి = కర్మయందు,
కిమ్ = ఎందువలన,
నియోజయసి = నియోగించుచున్నావు ?

తా. అర్జును డడుగుచున్నాడు :- హే జనార్దనా ! నీవు కర్మకంటె బుద్ధినే శ్రేష్ఠమైన దానినిగా భావించిన యెడల, నన్ను ఈ ఘోరమైన కర్మయందే ఏల నియోగించుచున్నావు ?

అమృతవాహిని :-

అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు :-

జనార్దనా ! కర్మకంటె బుద్ధియే శ్రేష్ఠమైనదని నీ అభిప్రాయమా ? "దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగా ద్ధనంజయ ! బుద్ధౌ శరణ మన్విచ్ఛ" "బుద్ధియోగముకంటె కర్మ మిక్కిలి నీచమైనది. కనుక అర్జునా ! బుద్ధియందే రక్షణ వెదకుము"అని చెప్పితివికదా! అయినచో నన్ను ఘోరకర్మము ఏల చేయుమందువు ?"

ఇక్కడ అర్జునుడు బుద్ధియోగము అనగా జ్ఞానయోగ మని అర్థము చేసికొని, జ్ఞానయోగమనగా కర్మలచేయక ఊరక 'బ్రహ్మము, బ్రహ్మము' అనుచు కూర్చొనుటయే యని భావించి ఇట్లడుగుచున్నాడు.

అయితే, బుద్ధియోగమనగా జ్ఞానమని అర్థము చేసి కొనుటలోను కర్మఅనగా కర్మయోగము అనుకొనుటలోను తప్పేమున్నది ? అని సందేహమురావచ్చును. కాని అట్లు అర్థము చెప్పుటకు వీలులేదు.

బుద్ధియోగమనగా సమత్వబుద్ధితోకూడిన కర్మయోగమని అర్థము. ఎందువలననగా 'కృపణాః ఫలహేతవః' అనుటచే 'కర్మ' అనగా కామ్యకర్మఅనియే అర్థము చెప్పవలయును. ఇంకొకవిధముగ చెప్పరాదు. ప్రకరణసందర్భముకూడ-మానవుడు కర్మచేయక ఒక్క-క్షణముకూడ ఉండలేడు. ఆ కర్మ యెట్లుచేసిన బంధనమునకు హేతువుకాదో, ఎట్లుచేసిన హేతువగునో చెప్పునది యగుటచేత బుద్ధియోగమనగా కర్మలు చేయకుండుట కాదనియు, ఫలాభిలాష లేక, నెరవేరినను నెరవేరక పోయినను సమభావము కలిగి భగవత్సేవాదృష్టితో కర్మలు చేయుటయే యనియును గ్రహించవలయును.

శ్లో॥ వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన
బుద్ధిం మోహయసీవ మే
తదేకం వద నిశ్చిత్య
యేన శ్రేయోఽహ మాప్నుయామ్॥ 2

ప. వి:—వ్యామిశ్రేణ, ఇవ, వాక్యేన, బుద్ధిం, మోహయసి, ఇవ, మే, తత్, ఏకమ్, వద, నిశ్చిత్య, యేన, శ్రేయః, అహమ్, ఆప్నుయామ్.

టీక :—

వ్యామిశ్రేణేవ= కలగపులగముగ అనిపించుచున్న,
వాక్యేన = వాక్యములచేత,
మే = నాయొక్క,

బుద్ధిమ్ = బుద్ధిని,
మోహయసీవ = మోహింపజేయుచున్నట్లున్నావు,
యేన = దేనిచేత,
అహం = నేను,
శ్రేయః = శ్రేయస్సును,
ఆప్నుయామ్ = పొందుదునో,
తత్ ఏకమ్ = అట్టి ఒక్కదానిని,
నిశ్చిత్య = నిశ్చయించి,
వద = చెప్పుము.

తా. కలగలుపుగా కనుపించు వాక్యములచే నాబుద్ధిని మోహపెట్టుచున్నట్లున్నావు : నాకు దేనివలన శ్రేయస్సు లభించునో అట్టి ఒక్కదానిని నిశ్చయించి చెప్పుము.

అమృతవాహిని :-

కృష్ణపరమాత్మ ఇంతవరకు చేసిన ప్రబోధములో అర్జునుడు నిశ్చయమైన ఒక సాధనను నిర్ణయించుకొనలేకపోయినాడు. బుద్ధి తికమకపడిపోయినది. ఒకచోట జ్ఞానమును ప్రశంసించి, మరల కర్మ చేయవలసినదిగా ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు. "త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున !" అని ఒకచోట, "కర్మణ్యే వాధికార స్తే" అని యింకొకచోట, "దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగా ద్ధనంజయ !" అని మరొకచోట అనుచున్నాడు. ఈ మాటలలో పరస్పరవైరుద్ధ్యము భాసించినది అర్జునునికి. అందువలన కృష్ణపరమాత్మ తనకు కర్త

శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నాడో, జ్ఞానము శ్రేష్ఠమని చెప్పుచున్నాడో, కర్మచేయుట ఆయన చివరి అభిప్రాయమో, కర్మ విడిచిపెట్టి జ్ఞానవిచారణలో కూర్చుండుట ఆయన ఆశయమో తెలిసికొనలేక "కృష్ణా! ఈ కలగలుపుమాటలతో నా బుద్ధిని చెదరగొట్టుచున్నట్లున్నావు. నాకేది శ్రేయస్కరమో దానిని ఒక్కదానిని నీవే నిర్ణయించి, స్పష్టములైన మాటలలో చెప్పుము" అనుచున్నాడీ శ్లోకములో.

అయితే, కృష్ణపరమాత్మయందు విశ్వాసమున్నది అర్జునునకు. ఆయన తన హితనే చెప్పునని తెలియును. అయిన నేమి - ప్రబోధమును అర్థము చేసికొనినగదా ఆచరణలో పెట్టుట! సందేహానివృత్తికొరకు అడుగుచున్నాడుగాని కృష్ణ పరమాత్మ తనను మోసము చేయుచున్నాడను భావముతో కాదు. 'వ్యామిశ్రేణేవ' అనుపదములో 'ఇవ' శబ్దమును ప్రయోగించుటచేతను 'మోహయసీవమే' అనుపదములో 'ఇవ' శబ్దము ప్రయోగించుటచేతను "కృష్ణా! నీవు కలగలుపు మాటలు చెప్పుటలేదు. కాని, నా బుద్ధియొక్క పరిస్థితినిబట్టి ఇప్పటి నీ ఈ మాటలు అట్లు తోపింపజేయుచున్నవి. నీవు నాబుద్ధిని మోహపెట్టుటలేదు; నాకు తెలియును- కాని అట్లున్నది" అని అర్జునుని భావముగా ధ్వనించుచున్నది.

అర్జునుడు ఈప్రశ్న రెండవ అధ్యాయములోని ఏబది నాల్గవ శ్లోకములోనే వేయవలసినది - ఇప్పుడు అర్జునుడు వేసిన ప్రశ్నకు సంబంధించిన విషయము ఏబదిమూడవ శ్లోకముతో

పూ_ర్తిఅయినది. కనుక ఇది అప్పుడు వేయవలసిన ప్రశ్న. ఇంత సేపు ఆగి ఇప్పుడు వేసినాడు- ఏల ?

అర్జునునికి ఈసందేహము నిజమునకు అప్పుడే కలిగినది. కాని ఏబదిమూడవ శ్లోకములో "శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలాసమాధావచలాబుద్ధి_స్తదా యోగమవాప్స్యసి" "అనేకము వినుటచే చలించినట్టి నీబుద్ధి ఎప్పుడు ఎడతెగని భగవద్ధ్యానమందు స్థిరమై చలించక నిలచియుండునో అప్పుడు భగవత్ప్రా_ప్తిరూపమైన యోగమును పొందగలవు" అని కృష్ణ పరమాత్మ చెప్పినప్పటికి అర్జునునికి భగవత్ప్రా_ప్తి లభించిన మహాత్ముల లక్షణములు ఎట్లుండునో వినవలయునను కోరిక బలముగా ముందునకు వచ్చినది. ఆ కారణమున ముందు స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములనుగూర్చి ప్రశ్నించి తెలిసికొని, తరువాత ఆ సందేహమును ఈ ప్రశ్నరూపముగా ఇప్పుడు అడిగినాడు.

తనకు కొంత తెలిసిన ఒక విషయమున కలిగిన సందేహమును తీర్చుకొనుటకు వేయు ప్రశ్న వేరు; ఒక క్రొ_త్త విషయమును తెలిసికొనుటకు వేయు ప్రశ్న వేరు. క్రొ_త్త విషయమును తెలిసికొనుటకు ప్రశ్నించినప్పుడు వ_క్త చెప్పిన సమాధానముతో ఆ సందర్భము ముగిసిపోవుట కద్దు; ఏలయన క్రొ_త్తగా విన్న ఈ విషయమున తిరిగి క్రొ_త్త సందేహములు మొలకెత్తుటకు మనసున ఈ విషయము మాగి, మననము సాగి ఉండవలయును. అంతకుముందే కొంత తెలిసిగాని, తెలిసినదనుకొను స్థితిలో గాని ఉన్న విషయమున కలిగిన సందేహము తీర్చుకొనుటకు వేయు ప్రశ్న సామాన్యముగ ఒంటరిగా రాదు,

సమాధానము వెంట తిరిగి సందేహములు, ప్రశ్నలు-పరంపరగ సాగుటకు ఎక్కువ అవకాశమున్నది. అందుచేతనే అర్జునుడు ఈ 'కర్మ', 'బుద్ధి' వాని తారతమ్యము - ఈ చర్చలోనికి దిగబోవుచు, ప్రసంగవశమున పరమాత్మ భగవదనుభవమును పొందిన వారిని గురించిన ప్రసక్తిరాగా, ముందు వారినిగురించి తెలిసికొని, తరువాత ఈ సంశయపరంపరను విచ్ఛేదము చేసికొనవచ్చునను తలంపుతో - ముందుగ స్థితప్రజ్ఞుని గూర్చి ప్రశ్నించినాడు. ముందే ఈ కర్మ, బుద్ధి తారతమ్యముల చర్చలోనికి దిగినచో క్రమముగ చర్చ పెరిగి స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములను తెలిసికొనుటకు చాల వ్యవధి కలుగు అవకాశ మున్నది. మధ్యలో అర్జునుడు స్థితప్రజ్ఞునిగూర్చి ప్రశ్నించి, తెలిసికొని, తిరిగి ఇచ్చట ఈ వెనుకటి విషయమును అంది పుచ్చుకొని ప్రశ్నించుటలోని ఔచిత్య మిది అని అమృత వాహిని అభిప్రాయము.

శ్రీభగవానువాచ :—

శ్లో॥ లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా
పురా ప్రోక్తా మయానఘ !
జ్ఞాన యోగేన సాంఖ్యానాం
కర్మయోగేన యోగినామ్. 3

ప. వి :—లోకే, అస్మిన్, ద్వివిధా, నిష్ఠా, పురా, ప్రోక్తా, మయా, అనఘ, జ్ఞానయోగేన, సాంఖ్యానామ్, కర్మయోగేన, యోగినామ్.

టీక :—

అనఘ ! = ఓ పాపరహితుడా !
అస్మిన్‌లోకే = ఈ లోకమందు,
పురా = పూర్వమందు,
సాంఖ్యానామ్ = సాంఖ్యులకు
జ్ఞానయోగేన = జ్ఞానయోగముచేతను,
యోగినామ్ = కర్మయోగులకు,
కర్మయోగేన = కర్మయోగముచేతను,
ద్వివిధా = రెండు ప్రకారములుగల,
నిష్ఠా = అనుష్ఠానక్రమము,
మయా = నాచేత,
ప్రోక్తా = చెప్పబడినది.

తా. పాపరహితుడా! అర్జునా! జ్ఞానయోగముచేత సాంఖ్యులకును, కర్మయోగముచేత యోగులకును- రెండువిధములైన నిష్ఠలు నాచేత పూర్వము చెప్పబడినవి.

అమృతవాహిని :—

"అర్జునా ! పూర్వము నేను రెండువిధములైన నిష్ఠలను ఉపదేశించి యున్నాను. నిష్ఠ అనగా మోక్షమార్గము. మోక్షమునకు రెండు మార్గములను నేను సృష్ట్యారంభముననే ఏర్పాటుచేసితిని" అని చెప్పుచున్నాడు.

ఒకటి జ్ఞానయోగమార్గము. రెండవది కర్మయోగ మార్గము.

జ్ఞానయోగమార్గమున ప్రయాణము చేయువారిని సాంఖ్యులనియును, కర్మయోగ మార్గమున ప్రయాణము చేయు వారిని యోగులనియును అందురు.

మస్తిష్క ప్రధానులు, హృదయప్రధానులు అని మానవులు సహజముగ రెండు తెగలుగా ఉందురు. మస్తిష్క ప్రధానులే సాంఖ్యులనియును, హృదయప్రధానులే యోగులని యును చెప్పబడినది.

మస్తిష్క ప్రధానులకు విచారణప్రధానమైన మార్గము రుచించును. హృదయప్రధానులకు విశ్వాసప్రధానమైన, ప్రేమప్రధానమైన మార్గము రుచించును.

ఈ ఇద్దరును మోక్షమును పొందువారే.

ఐదవ అధ్యాయములో "సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిశ్రేయసకరా వుభౌ" అని సన్న్యాసము- సాంఖ్యయోగము-, కర్మయోగము- ఈ రెండును మోక్షము నిచ్చునవే అని చెప్ప బడినది. గీతలో ఈ రెండు మార్గములను గురించియే ప్రధాన ముగా ప్రసంగించబడినది.

"పురా ప్రోక్తా మయా" "నాచేత పూర్వము చెప్పబడినది" అని.కృష్ణపరమాత్మ ఇప్పుడు అర్జునునికొరకు క్రొత్తమార్గమును చెప్పుటలేదు. సృష్ట్యారంభకాలములోనే ఈ మార్గముల నేర్పాటుచేసి యున్నాడు.

మహాభారతములో శాంతిపర్వమున మూడువందల నలుబది తొమ్మిదవ అధ్యాయమున, నలుబది తొమ్మిదవ

శ్లోకమున "తత్రైవిషధర్మః కథిత స్స్వయం నారాయణేన హి। పితామహాయ శుద్ధాయ యుగాదౌ లోకకారిణే॥" అని సృష్టికి ఆదిలోనే బ్రహ్మకు ఈ ధర్మము ప్రబోధించినట్లు ఉన్నది.

ఇంకను అనేక అవతారములలో కూడ ఈ ధర్మములను చెప్పియే ఉన్నాడు భగవంతుడు. ఈ అధ్యాయమునకు ముందు రెండవ అధ్యాయములోకూడ ముప్పదితొమ్మిదవ శ్లోకములో "ఏషాతేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధి ర్యోగే త్విమాం శ్రుణు" 'ఇంతవరకు నీకు సాంఖ్యయోగ విషయమును ఉపదేశించి యున్నాను. ఇప్పుడు యోగవిషయమును ఉపదేశించెదను వినుము' అని ఈ రెండు నిష్ఠలనుగూర్చి చెప్పియున్నాడు.

కనుక కృష్ణపరమాత్మ కలగలుపుగా చెప్పలేదు. అర్జునుడు గ్రహించలేక తికమకపడినాడు.

పరమాత్మ అర్జునుని 'అనఘ!' అనగా 'పాపరహితుడా!' అని సంబోధన చేయుచున్నాడు-భావమేమనగా- 'పాపాత్ములు ఈ నిష్ఠలలో దేనిని పొంద నర్హులుగారు. నీవు సహజముగా పాపరహితుడవు. నీకు ఈ నిష్ఠల నాచరించు సామర్థ్యమున్నది. భయపడకుము! తాత్కాలికమైన ఈ మోహమును త్యజించి కర్తవ్యపాలనకు సిద్ధపడుము' అని-

శ్లో॥ న కర్మణా మనారంభా
నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే
న చ సన్న్యసనా దేవ
సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి॥

ధ

ప. వి:—న, కర్మాణామ్, అనారంభాత్, నైష్కర్మ్యం, పురుషః, అశ్నుతే, న,చ, సన్న్యసనాత్, ఏవ,సిద్ధమ్,సమధిగచ్ఛతి.

టీక :—

పురుషః = పురుషుడు,
కర్మణామ్ = సత్కర్మములయొక్క,
అనారంభాత్ = ఆచరించకపోవుటవలన,
నైష్కర్మ్యమ్ = జ్ఞానమును,
న అశ్నుతే = పొందడు.
సన్న్యసనాదేవ = కర్మత్యాగమువలననే,
సిద్ధిమ్ = సిద్ధిని
న చ సమధిగచ్ఛతి = పొందనే పొందడుగదా !

తా. మానవుడు కర్మలను చేయనంతమాత్రమున నైష్కర్మ్యము ను పొందడు. కేవలము కర్మలను స్వరూపముతోకూడ త్యజించుట చేతనే సిద్ధి కలుగదు.

అ మృ త వా హి ని :—

మానవుడు తన వర్ణాశ్రమ విహిత కర్మలను చేయ నంతమాత్రమున నైష్కర్మ్యము లభించదు. నైష్కర్మ్య మనగా కర్మయోగముయొక్క పరిపక్వావస్థ. కర్మల నాచ రించుచు గూడ వానిచేత బంధింపబడకుండ నుండు స్థితి.

కర్మలు బంధనమునకు హేతువను వాద మొకటి కలదు. ఆ వాదము సరియైన విచారణకు నిలుచునదికాదు. "మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః" 'మానవుని బంధ మోక్షములకు కారణము మనస్సే' అని సిద్ధాంతము,

మనస్సులో నిష్కామత కలుగక కర్మలు చేయనంత మాత్రమున మిథ్యాచారిత్వము సిద్ధించునేగాని నైష్కర్మ్యము సిద్ధించదు. మనస్సులో నిష్కామత పూర్తిగాకలిగి అహంకార మమకారములు లేనిస్థితిలో ఎన్నికర్మలు చేసినను నైష్కర్మ్యమే సిద్ధించును. బంధనభయము ఈషణ్మాత్రముకూడ ఉండదు. గీతయొక్క సారాంశమంతయును ఇక్కడనే ఉన్నది. శాస్త్ర విహితకర్మలను అసలు ప్రారంభించకపోవుటచేగాని, ప్రారంభించినవాటిని త్యజించుటచేగాని సిద్ధికలుగదు. మోక్షమునకు హేతువులు నిష్కామత, జ్ఞానముగాని, కర్మయోగము యొక్క కర్మకాదు. కర్మచేయునప్పుడు ఉంచుకోగలిగిన అంతఃకరణమునందలి పరిశుద్ధమైన నిష్కామత మోక్ష హేతువు.

అట్లే సాంఖ్యులయొక్క కర్మత్యాగముకాదు వారి మోక్షమునకు హేతువు; వారి జ్ఞానమే హేతువు. ఈ రహస్యము తెలిసినవారు లోకకల్యాణార్థము కర్మలుచేయుటకు భయపడరు.

లోకములో ఒకపని - తనకు అక్కరలేకపోయినను, ఆ పనిని చేయకపోయినను తనకు నష్టములేకున్నను, చేసినయెడల తనకు లాభములేకున్నను, తనవారికొరకు ఆ పనిని చేయుట చూచుచున్నాము. "వసుధైవ కుటుంబకం"అన్నట్లు మహాత్ములకు వసుధ అంతయు వారి కుటుంబమే. కాన తమకు అక్కర లేకపోయినను లోకముకొరకువారు కర్మలు చేయుదురు. కర్మ బంధనకారణమనెడి భ్రాంతిలో నున్నవారుమాత్రమే కర్మలన్న

భయపడుచు దూరదూరముగ నుందురు. ఆ భయమున్నంత కాలము వారిఅంతఃకరణములో జ్ఞాన మెట్లు కలుగును? జ్ఞానము కలుగనిది మోక్ష మెట్లు లభించును?

శ్లో॥ న హి కశ్చిత్ క్షణమపి
జాతు తిష్ఠ త్యకర్మకృత్
కార్యతే హ్యవశః కర్మ
సర్వః ప్రకృతిజై ర్గుణై:. 5

ప. వి:— న, హి, కశ్చిత్, క్షణమ్, అపి, జాతు, తిష్ఠతి, అకర్మ కృత్, కార్యతే, హి, అవశః, కర్మ, సర్వః, ప్రకృతిజైః, గుణైః

టీక :—

జాతు = ఒకప్పుడును (ఏ సందర్భములోను),
క్షణమపి = క్షణమాత్రమైనను,
కశ్చిత్ (అపి) = ఒకానొక పురుషుడును (ఎవడును),
అకర్మకృత్ = కర్మ చేయనివాడై,
నతిష్ఠతి హి = ఉండడు కదా!
హి = ఏలయన -
అవశః = అస్వతంత్రు డగుటచేత,
సర్వః = ప్రతివాడును,
ప్రకృతిజైః = ప్రకృతివలన పుట్టిన,
గుణైః = గుణములచేత,

కర్మ = కర్మమును,
కార్యతే = ప్రవర్తింపజేయుచున్నాడు.

తా. ఎవడును ఎప్పుడును కర్మనుచేయక ఒక్కక్షణమైనను ఉండలేడు. ఎందుచేత ననగా, సర్వులును తమకు ఇష్టమున్నను లేకపోయినను, ప్రకృతిగుణముల చేత కార్యములందు బలాత్కారముగ ప్రవర్తింపజేయబడుచున్నారు.

అమృత వాహిని :—

"అర్జునా! మానవుడు అసలు కర్మ చేయక ఒక్కక్షణమైనను ఉండగలడా? స్వభావము ఉండనిచ్చునా? ప్రకృతి గుణములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములు కూర్చుండనిచ్చునా? కూర్చొనుటమాత్రము కర్మ కాదా? లేచుట, కూర్చొనుట, తినుట, త్రాగుట, మలమూత్రముల విడచుట, నిద్రపోవుట, మేల్కొనుట, ఆలోచించుట, రెప్పలుమూయుట, తెరచుట, మననముచేయుట, కలగనుట, శ్వాసపీల్చుట, వదలుట, ధ్యానముచేయుట, సమాధిలో ఉండుట - మొదలగున వన్నియును కర్మలుకావా? శరీరమున్నంతకాలము కర్మలను ఎట్లు వదలించుకోగలడు? పూర్వజన్మలలో తాను సంపాదించుకొన్న సంస్కారములకు వశుడైన మానవుని, ప్రకృతిసంభవములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములు ఊరకోననిచ్చునా? తేలు కుట్టినవాడు గంతులువేయకుండ ఎట్లుండగలడు? అట్లే మానవుడు గుణములకు లోబడినప్పుడు ప్రకృతి చేయించిన ట్లెల్ల బలాత్కారముగ కర్మలు చేయుచునే ఉండును. కాని, అర్జునా! ప్రకృతికి లోబడని మానవులు లేకపోలేదు. వారే

గుణాతీతులు - స్థితప్రజ్ఞులు - ప్రేమాత్మికాభక్తులు - వారిని మాత్రము ప్రకృతి ఏమియు చేయజాలదు. వారిని సత్త్వరజస్తమోగుణములు వశము చేసికొనలేవు. కాని వారుకూడ కర్మలుచేయుదురు. వారు సత్త్వగుణమునకుకూడ లోబడరు; సత్త్వగుణమును వశములో ఉంచుకొని లోకకల్యాణార్థము కర్మలుచేయుదురు. వారిచేత చేయబడు కర్మలయందు వారికి మమకారము, ఫలాభిసంధి, కర్తృత్వాభిమానము ఎంత మాత్రమును ఉండవు. పరమాత్మ చేతిలో ఒక పరికరముగ ఉండి కర్మలు చేయుదురు. కనుక ఇక్కడ 'సర్వుడు' అనుదాని పరిధిలో అట్టి మహాత్ములను చేర్చకుము.

గుణములకు వశపడి కర్మలుచేయుట యన, పూర్వజన్మ సంస్కారములకు లోబడి వర్ణాశ్రమోచిత కర్మలుచేయుటయు, ఇచ్చటి వాతావరణమునకు లొంగిపోయి కర్మలుచేయుటయు కూడ.

ఈ గుణములు ప్రకృతిసంభవములు. పదునాల్గవ అధ్యాయములో అయిదవ శ్లోకములో "గుణాః ప్రకృతి సంభవాః" అనియును, పదమూడవ అధ్యాయములో పందొమ్మిదవ శ్లోకములో "విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్" అనియును, ఇరువది ఒకటవ శ్లోకములో "ప్రకృతిజాన్ గుణాన్" అనియును, పదునెనిమిదవ అధ్యాయములో నలుబదవ శ్లోకములో "ప్రకృతిజైః" అనియును కృష్ణపరమాత్మ "గుణములు ప్రకృతి సంభవములు" అని సిద్ధాంతము చేసియున్నాడు.

ప్రకృతి సామాన్యమైనదికాదు - "దైవీ హ్యేషాగుణ మయీ మమమాయా దురత్యయా" అని ఏడవ అధ్యాయములో చెప్పియున్నాడు. 'నా ఈ గుణమయమైన ప్రకృతి దాటుటకు వీలులేనిది; ఎవరును దాటలేరు' అని భావము. కనుకనే ఈ ప్రకృతియొక్క గుణములచేత జగత్తంతయును మోహింపజేయబడుచున్నది. "త్రిభి ర్గుణమయై ర్భావై రేభి స్సర్వ మిదం జగత్ మోహితం..." అని చెప్పబడినది ఏడవ అధ్యాయములో పదమూడవ శ్లోకమున.

ఇట్టి బలమైన ప్రకృతి కర్కశహస్తములనుండి తప్పుకొని బయటపడుటకు తగిన నేర్పరితనము కలిగించునదే గీతలో చెప్పబడిన యోగము. ఆ యోగము కర్మలు చేయకుండ కూర్చొనుటచే సాధింపబడజాలదు. కర్మలు చేయకపోవుట యోగముకాదు.

శ్లో॥ కర్మేన్ద్రియాణి సంయమ్య
యఆస్తే మనసా స్మరన్
ఇన్ద్రియార్థాన్ విమూఢాత్మా
మిథ్యాచార స్స ఉచ్యతే॥ ౬

ప. వి :—కర్మేన్ద్రియాణి, సంయమ్య, యః, ఆస్తే, మనసా, స్మరన్, ఇన్ద్రియార్థాన్, విమూఢాత్మా, మిథ్యాచారః, సః, ఉచ్యతే

టీక :—

యః = ఎవడు,
కర్మేన్ద్రియాణి = కర్మేంద్రియములను,
సంయమ్య = చక్కగా అణచి,
మనసా = మనస్సుచేత,
ఇన్ద్రియార్థాన్ = విషయములను,
స్మరన్ ఆస్తే = చింతించుచున్నాడో,
విమూఢాత్మా = మూఢబుద్ధిగల,
సః = అట్టివాడు,
మిథ్యాచారః = కపటాచారముగలవాడని,
ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నాడు.

తా. ఎవడైనను కర్మేంద్రియములను బలాత్కారముగ నిగ్రహించి మనస్సులోమాత్రము ఇంద్రియవిషయములను స్మరించుచున్నయెడల అట్టి మూఢుడు 'మిథ్యాచారుడు' అనబడుచున్నాడు.

అమృతవాహిని :-

"అర్జునా! ఒకడు కర్మేంద్రియములనుమాత్రము బలాత్కారముగ నిగ్రహించినాడు; వాని మనస్సుమాత్రము ఆసక్తి పోకపోవుటచేత ఇంద్రియవిషయములను స్మరించుచునే యున్నది; అతడు మిథ్యాచారుడు అనబడుచున్నాడు." సాధకుడు వేరు; మిథ్యాచారుడు వేరు. వీరిద్దరకును ఆకాశమునకును భూమికిని ఉన్నంత భేదమున్నది. పగటికిని, రాత్రికిని ఉన్నంత తేడా ఉన్నది. పతివ్రతకును వేశ్యకును ఉన్నంత వ్యత్యాసమున్నది.

సాధకుడు కర్మేంద్రియములను పాపాచరణమునుండి నిగ్రహించి, ఇంద్రియములను, మనస్సును పరమాత్మ ధ్యానమందు సంలగ్నము చేయును. కాని, పూర్వజన్మ సంస్కారముల యొక్క ప్రాబల్యముచేత వానిమనస్సు అప్పుడప్పుడు విషయములవైపు పోవుచుండును. ఆ సాధకు డప్పుడు అయ్యో అనుకొని మనస్సును మరలించుకొని మరల పరమాత్మధ్యానములో నుంచుచుండును. ఇట్లే ప్రయత్నము అవిరళముగా సాగించుకొనుచుండును. కనుక వాడు సాధకు డనబడును. అంతియే గాని మిథ్యాచారుడు కాడు.

మిథ్యాచారుడుకూడ కర్మేంద్రియములను నిగ్రహించును. కాని లోపలమాత్రము విషయములనే స్మరించుచుండును. వీడు బాహ్యముగ కర్మేంద్రియములను నిగ్రహించుట లోకమును మోసగించుటకే. ప్రజలు తన్ను నిజమైన యోగి అనుకొని విశ్వసించి, ప్రమత్తులై యుండు తరుణమునకై వేచియుండి వీడు విషయముల ననుభవించుటకు ఉపాయములు పన్నుచుండును.

కొంగ నీటిఒడ్డున ఒంటికాలిమీద కదలక మెదలక నిలబడియుండును; ఏమియును చలనము ఉండదు. కాని, చిత్తములో చేపలనే స్మరించుచుండును. చేపలను పట్టుకొనుటకు సమయమును చూచుచుండును. అట్టివాడు మిథ్యాచారుడు. అందువల్లనే మిథ్యాచారుని జపమునకు కొంగజపమని పేరు కలిగినది.

సాధకునకును మిథ్యాచారునకును అసలు ఆశయముల లోనే భేదమున్నది. సాధకుడు ఇంద్రియములను నిగ్రహించుట పరమాత్మ ననుభవించుటకు. మిథ్యాచారుడు ఇంద్రియము లను నిగ్రహించుట లోకమును మోసగించి విషయము లనుభ వించుటకు.

ఈ విషయము బాగుగా విచారించుకొని సాధకులు హెచ్చరిక కలిగి యుండవలయును. లోపల ఒకటి బయట మరొకటి పనికిరాదు. త్రికరణములును ఏకముగా ఉండ వలయును - "మనస్యేకం వచస్యేకం కర్మణ్యేకం మహాత్మనః। మనస్యన్యం వచస్యన్యం కర్మణ్యన్యం దురాత్మనః॥" అనెడి శ్లోకార్థమును చక్కగా మననము చేసికొనుచుండవలయును.

ఇక్కడ "కర్మేంద్రియములు" అనగా దశేంద్రియములు అని అర్థము చెప్పుకోవలయును. గీతలో ఎచ్చట చూచి నను జ్ఞానేంద్రియములని, కర్మేంద్రియములని విడదీసి చెప్ప బడలేదు. సామాన్యముగా "ఇంద్రియములు" అనియును, "కర్మేంద్రియములు" అనియును చెప్పబడియున్నది. వేని ద్వారమున మానవుడు కర్మలు చేయునో అవి కర్మేంద్రియ ములు - చేతులు, కాళ్ళు, నాలుక, మలవిసర్జనేంద్రియము, మూత్రవిసర్జనేంద్రియము - ఈ అయిదు యింద్రియములతో మనము పనులు చేయుదుము గనుక వీనిని కర్మేంద్రియములు అనుట ఒక పరిపాటి అయినది. కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయములో చూచుట, వినుట, వాసన గ్రహించుట, స్పర్శను గ్రహిం చుట, రసమును గ్రహించుట - ఇవన్నియునుకూడః కర్మలే.

కనుక కన్ను, చెవి, ముక్కు, చర్మము, జిహ్వ ఈ అయిదింటిని కూడ కలిపి మొత్తమును "కర్మేంద్రియములు" అని చెప్పినాడు.

కానీ, కర్మేంద్రియము లనినప్పుడు చేతులు మొదలైన అయిదింద్రియములనే తీసికొన్నచో బాధలేదుగదా అనుటకు వీలులేదు. అట్లన్నచో కన్ను మొదలగు ఇంద్రియములను నిగ్రహించనక్కరలేదను భావము వచ్చును. అట్లైన మిథ్యాచారత్వము, సాధకత్వము కూడ పూర్తిగా సిద్ధించదు. కనుక కర్మేంద్రియము లన్నది పది యింద్రియములను దృష్టిలో ఉంచుకొనియే.

కేవలము కర్మ చేయకపోవుటచేతనే - కదలిక మెదలిక లేకపోవుటచేతనే మోక్షము సిద్ధించు పక్షమున రాతికిని రప్పకును మోక్షము దొరకవలయును. కేవలము తీరుబాటు లేకుండ పనులు చేయుట చేతనే మోక్షము లభించుపక్షమున చీమలకు కోతులకు కూడ మోక్షము సిద్ధించవలయును. అట్లు లేదు. మోక్షమునకు భావమే కారణము; మోక్షాధిపతియైన పరమాత్మ 'భావగ్రాహి.'

సారాంశములు-"నకర్మణా మనారంభా న్నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే" అను శ్లోకము ప్రకారము కర్మలు చేయక పోవుట నైష్కర్మ్యము కాదనియును,

"నహి కశ్చిత్ క్షణమపి" అను శ్లోకము ప్రకారము కర్మవిడిచిపెట్టవలయునని చెప్పినను, విడిచిపెట్టతలచినను, అధిమాత్రము విడిచిపోదనియును,

ఒకవేళ కొంతవరకు ఇంద్రియముల ద్వారమున చేయవలసిన కర్మలు చేయక బలవంతముగ నిగ్రహించినను, అది మోక్షోపాయము కాకపోగా మిథ్యాచారత్వము తెచ్చి పెట్టునదే అనియును సిద్ధించినవి.

అవతారిక:—

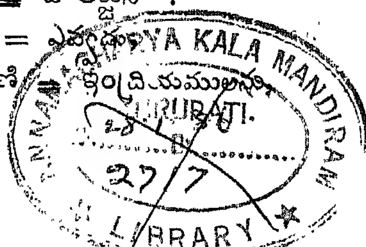
కనుక మానవుడు చేయవలసినదేమి ? అహంకార మమకారములతో సహా ఆసక్తిని మాత్రము విడిచి, నిష్కామ భావముతో ఇంద్రియముల ద్వారమున కర్మలు చేయవలయునని హెచ్చరించుచు, అట్లు చేయువాని గొప్పతనమును ఉగ్గడించుచున్నాడు పరమాత్మ.

శ్లో॥ యస్త్వింద్రియాణి మనసా
నియమ్యారభతేఽర్జున !
కర్మేంద్రియైః కర్మయోగ
మసక్తస్స విశిష్యతే ॥

ప. వి :—యః, తు, ఇన్ద్రియాణి, మనసా, నియమ్య, ఆరభతే, అర్జున, కర్మేన్ద్రియైః, కర్మయోగం, అసక్తః, సః, విశిష్యతే.

టీక :—

అర్జున ! = ఓ అర్జునా !
యః తు = ఎవ్వడు
ఇన్ద్రియాణి = ఇంద్రియములను

మనసా = మనస్సుచేత,
నియమ్య = నిగ్రహించి,
కర్మేన్ద్రియైః = కర్మేన్ద్రియములచేత,
కర్మయోగం = కర్మయోగమును,
అసక్తః = ఆసక్తిరహితుడై,
ఆరభతే = ఆచరించుచున్నాడో,

సః = వాడు,
విశిష్యతే = ఉత్తము డగుచున్నాడు.

తా. కావి అర్జునా! ఎవడు మనస్సుతో ఇంద్రియములను వశమందుంచుకొని, అసక్తిలేక, కర్మేంద్రియముల ద్వారమున కర్మయోగ మాచరించుచున్నాడో వాడు శ్రేష్ఠుడుసుమా!

అ మృ త వా హి ని :—

"అర్జునా! కర్మలను ఎట్లును ఎవడును విడిచిపెట్టలేడుగదా! ఆ కర్మలనే, మనస్సును, ఇంద్రియము లను స్వాధీనములో నుంచుకొని, అహంకార మమకార కర్తృత్వాభిమాన ఫలాభిలాషలను పూర్తిగ త్యజించి, శాస్త్రవిహితములైన ధర్మములను, సక్రమముగా నిష్కామభావముతో ఆచరించుటయే ఉత్తమోత్తమమైన ఉపాయము.

ఎన్ని జన్మలనుండియో - మానవుని బుద్ధికి అందని అనాదికాలమునుండియును - సంస్కారప్రవాహము మహాబలముతో ప్రవహించి వచ్చుచున్నది. ఆ ప్రవాహమునకు లోబడి మానవుడు కర్మలుచేయుచున్నాడు. ఆ మహాప్రవాహ

మును ఎవరు అడ్డగలరు ? అయితే చేయవలసినది లేదా అనినచో ఉన్నది - ఒకటే ఉపాయమున్నది - ఆ ప్రవాహము ఒక్కసారిగా- అకస్మాత్తుగా- బలాత్కారముగా - అడ్డగించిన యెడల మహాప్రమాదమునకు గురికావలసి వచ్చును. కనుక నేర్పరితనముతో ఆ ప్రవాహమును మనకు అనుకూలముగా మార్చుకోవలయును. ఇది ఒక్కటే ఉపాయము. ఇదియే సహజమైన పద్ధతికూడ.

ఇక్కడకూడ 'ఇంద్రియాణి' 'కర్మేంద్రియైః' అనినప్పుడు కర్మేంద్రియములైనను, జ్ఞానేంద్రియములైనను - పదింటిని అని గ్రహించవలయును. ఒక్క కర్మేంద్రియములైదింటిని మాత్రము వశముచేసికొని జ్ఞానేంద్రియములను విడిచిన యెడల ఇంద్రియములు వశమైనట్లు కాదు.

ఇంకొక ముఖ్యవిషయము - జ్ఞానేంద్రియములులేక కర్మయోగము సిద్ధించదు. చూచుట, వినుట, వాసనజూచుట మొదలగునవి లేక కర్మయోగ మాచరించుట ఎట్లు ? కనుక సర్వేంద్రియములను అనియే గ్రహించవలయును.

'నియమ్య' అనుటలో ఇంద్రియములను చక్కనిమార్గములో నియమించవలయునుగాని అటకాయించరాదు. వక్రమార్గముల పోవువానికి ఒక్కసారిగా అటకాయించునప్పటికి ఇంద్రియవృత్తి రూపమైన ప్రవాహము ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ఆ అడ్డును పడగొట్టుకొని ప్రవహించును. కనుక ప్రవాహ

మును ఆపక వక్రమార్గమునుండి మరలించి సక్రమమార్గము నింకొకదానిని చూపవలయును. అదియే కర్మయోగము.

ఇంద్రియములను కార్యములయం దుపయోగించక అటకాయించి నిలుపునెడల మోక్షమునకు మాత్రమే ఉపయోగించుటకై ఈయబడిన ఈ మానవ దేహమునకు అక్కరలేని యింద్రియములను పరమాత్మ ఎందులకు ఇచ్చును ? ఈయకుండనే ఉండెడివాడుగదా! తక్కిన అన్ని జన్మలకంటె మానవ జన్మ అతి ఉత్కృష్టమైనదని మహాత్ములు చెప్పుచున్నారుగదా! అయితే తక్కిన జన్మలలోనున్న సౌకర్యములను కొన్నిటిని తీసివేయుట, వాటిలోలేని యితర సౌకర్యములను కొన్నిటిని కలిగించుట - చేసినాడు పరమాత్మ. ఏలయన మానవజన్మ కేవలము మోక్షమును పొందుటకు మాత్రమే ఏర్పడినది కనుక మోక్షసాధనకు కావలసిన సౌకర్యములు మాత్రము కలిగించినాడు; ఇతరమైనవి తీసివేసినాడు. పక్షులకు ఆకాశమున ఎగురుటకు ఉపయోగించు రెక్కలనిచ్చినాడు. అవి ఎక్కడకు ప్రయాణము చేయదలచినను ఆ రెక్కల సహాయమున వేగముగా ఎగిరిపోగలవు. అంతకంటె గొప్ప జన్మయైన మానవ దేహమునకు ఈయలేదేమి ? ఇచ్చిన యెడల ఈ కార్లకు, రైళ్ళకు ధనము పోయనక్కరలేదుగదా ! ఏ కారు కొరకును ఏ రైలుకొరకును గంటలతరబడి కనిపెట్టుకొని ఉండనక్కరలేదుగదా ! ఎంత సదుపాయముగా ఉండెడిది ? కాని, అది అక్కరలేదు గనుకనే ఈయలేదు. తక్కిన జన్మములలోలేని విశిష్టమైన జ్ఞానమును అధికముగ ప్రసాదించినాడు. అట్లే ఇంద్రి

యములు పరమార్థసాధనకు ఆటంకమే అని పరమాత్మ తలచినచో మోక్షసాధనమైన ఈ దేహమునకు ఇంద్రియములు లేకుండనే చేసెడివాడుగదా ! పరమార్థసాధనకు అవి ఆవశ్యకములు కనుకనే పరమాత్మ వాటిని మనకు ప్రసాదించినాడు. ఆయన ఏ నిమిత్తమై వాటిని ప్రసాదించినాడో ఆపనికి ఉపయోగించక మానవుడు పశుపక్ష్యాదులకు సహజమైన విషయోపభోగములకై ఉపయోగించి చెడుచున్నాడు. వానిని దుర్వినియోగము చేసికొనుచున్నాడు.

అయితే ఇప్పుడు చేయవలసినదిఏమి? అటు ప్రపంచము వైపు అక్రమమార్గమునబోవు ఇంద్రియసముదాయమును ఇటు పరమాత్మవైపునకు సక్రమమార్గమున నడుపవలయును.

'నియమ్య' అనుటచేత అటకాయించవలయునని కాక, వశముచేసికొని, మంచిమార్గమున నడుపవలయు ననియే అర్థము గ్రహించవలయును.

శ్లోకములోకూడ "మనసా ఇంద్రియాణి నియమ్య, అసక్తః కర్మేంద్రియైః కర్మయోగ మారభతే" అని ఉన్నది. "కర్మయోగ మాచరించుచున్నాడో" అనినప్పుడు ఆచరించుమని ఆదేశించినట్లు గ్రహించవలయును. కర్మయోగమనగా అసక్తిరహితుడై ఇంద్రియములను సత్కర్మలయందు వినియోగించుటయే.

'సవిశిష్యతే' వాడు శ్రేష్ఠుడగును అని చెప్పబడినది. ఎవరికంటె శ్రేష్ఠుడు ? అని ప్రశ్న వేసికొని కొంతమంది

వ్యాఖ్యాతలు 'పై శ్లోకములో చెప్పబడిన మిథ్యాచారునికంటె శ్రేష్ఠుడు' అని వ్రాసినారు. కాని కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయము అది కాదని అమృతవాహిని భావము. ఏలయన, పై శ్లోకములో చెప్పబడిన మిథ్యాచారుడు వంచకుడు, డాంబికుడు, ఆసురీగుణములు గలవాడు- కానిచో కృష్ణపరమాత్మ 'మిథ్యాచారుడు' అనడు.

కొంతమంది "ఇంద్రియములను నిగ్రహించినను అవి వాని స్వభావముచే విషయములను స్మరియించుచునే ఉండును. వీడు నిగ్రహించుచు ఉండును; అవి మరల స్మరించుచుండును; కనుక వానిని మిథ్యాచారుడు అనినాడు పరమాత్మ" అని అభిప్రాయపడినారు. అది సరికాదు. అట్టివానిని సాధకుడు అనవలెను. సాధకుడు ఎంత ప్రారంభదశలో ఉన్నను "మిథ్యాచారుడు" అని ఎన్నటికిని అనబడడు. మిథ్యాచారుడు అనగా లోపల వంచన బుద్ధిగలిగి పైకి జ్ఞానివలె - ఏమియు కర్మలుముట్టుకొననివానివలె - కనబడువాడు. కనుకనే 'మిథ్యాచారుడు' అని అతనికి పేరు పెట్టినాడు పరమాత్మ - అనగా అతని ఆచారము మిథ్య అన్నమాట. తరువాతి శ్లోకములో చెప్పబడిన యోగి మనస్సుతో గూడ ఇంద్రియములను వశముజేసికొని అహంకార మమకారములు, కర్తృత్వాభిమానము, ఆసక్తి ఈషన్మాత్రముకూడ లేక శాస్త్రవిహితమైన కర్మలు చేయువాడు. వీనిని ఆ మిథ్యాచారునికంటె శ్రేష్ఠుడు అనుట ఒకరకమైన నిందయే కాని ప్రశంసకాదు. పతివ్రతయైన స్త్రీని ఒక వేశ్యకంటె మంచిది అనుట దూషణకాక ప్రశంస అనబడునా ?

స్త్రీలందరికంటె ఆమె శ్రేష్ఠురాలు అనిన అది యథార్థమైన ప్రశంస. రత్నమును తెచ్చి బొగ్గుకంటె విలువైనది అనిన ఎట్లుండును? అట్లే ఈ యోగిని 'మిథ్యాచారునికంటె శ్రేష్ఠుడు' అని కృష్ణపరమాత్మ అనినాడని అనుట విచారణీయము. సర్వమానవులలో శ్రేష్ఠుడు అని అర్థము తీసికోవలయునని అమృతవాహిని అభిప్రాయము.

శ్లో॥ నియతం కురు కర్మ త్వం
కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః ।
శరీరయాత్రాపి చ తే
న ప్రసిద్ధ్యే దకర్మణః ॥ ౮

ప. వి :—నియతం, కురు, కర్మ, త్వం, కర్మ, జ్యాయః, హి, అకర్మణః, శరీరయాత్రా, అపి, చ, తే, న, ప్రసిద్ధ్యేత్, అకర్మణః.

టీక :—

త్వం = నీవు,
నియతం = నిర్ణయింపబడిన,
కర్మ = శాస్త్రీయకర్మను,
కురు = చేయుము;
అకర్మణః = కర్మచేయని స్థితికంటె,
కర్మ = శాస్త్రవిహిత కర్మచేయుట,
జ్యాయోహి = శ్రేష్ఠముకదా!

అకర్మణః = కర్మ చేయని,
తే = నీకు,
శరీరయాత్రాపి = ఐహిక జీవితయాత్రగూడ,
న ప్రసిద్ధ్యేత్ = సిద్ధింపదు.

తా. శాస్త్రవిహితమైన కర్మలు చేయుము. అకర్మకంటె- అనగా కర్మ చేయకుండుటకంటె- చేయుట శ్రేష్ఠము. కర్మలను చేయనియెడల నీ శరీర యాత్రకూడ కొనసాగదు.

అ మృ త వా హి ని :-

అర్జునా! శాస్త్రవిహితమైన నీ కర్మలను నీవు చేయుచునే ఉండవలయును. కర్మ చేయకపోవుటకంటె కర్మలచేయుట శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలు బాహ్యముగా చేయనంతమాత్రమున జ్ఞానికాడు; మిథ్యాచారుడగును. కనుక నీకర్మలు నీవు చేయవలసినదే. ఒకవేళ హఠమువహించి కర్మలు చేయవలదను కొనిన నీ శరీరయాత్రకూడ సాగదు అనుచున్నాడు పరమాత్మ.

అవును - ఎట్లు సాగును ? తినుట, త్రాగుట, రెప్పలు వేయుట, మూయుట, గాలిపీల్చుట, మలమూత్ర విసర్జనములు చేయుట, మొదలగునవన్నియును కర్మలేగదా ! అవిచేసినను కర్మలు చేసినట్లే అగునుగదా ! అవి చేయకపోయినచో శరీరమే నిలువదు. పోనీ - "శరీరము నిలుచుటకుమాత్రము కర్మలు చేయుదును; మిగిలినవి మానుదును" అందువా ? అది చాల తెలివితక్కువ. శరీరరక్షణకు కావలసినవి చేయుటయు, చిత్తశుద్ధికిని, జ్ఞానమునకును ఉపయోగపడునవి మానుటయునా ?

చిత్తశుద్ధి, జ్ఞానము శరీరముపాటి చేయవా ? కర్మలనెట్లును చేసినవాఁడవే అగుచుంటివి. క్షుద్రమైన శరీరరక్షణకుమాత్రము కర్మలుచేసి, పరమార్థమునకు చేయకపోవుట కేవలము చార్వాకమతము అవలంబించుటయే అగును.

శరీర నిర్వహణమునకైనను, యజ్ఞములుజేసి మిగిలిన అన్నముద్వారా శరీరమును నిర్వహించుకొనవలయును. అట్లు చేసినయెడల సర్వపాపములనుండి విముక్తిని చెందవచ్చును. "యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతో ముచ్యంతే సర్వ కిల్బిషైః" అని పదమూఁడవ శ్లోకములో చెప్పబడియున్నది. లేనినాఁడు "భుంజతే తేత్వఘం పాపా యే పచన్త్యాత్మకారణాత్" 'ఎవరు కేవలము తమకొరకే వండుకొని తినుచున్నారో వారు తినునది అన్నము కాదు; పాపమునే తినుచున్నారు'-అనగా వారి అన్నము పాపమయము; పాపపరిణామము. అన్నమే శరీరముగా పరిణమించునని శరీరతత్త్వము తెలిసినవారు అనుచున్నారు. కనుక పాపస్వరూపమైన అన్నముచేత పోషింపబడిన శరీరము పాపస్వరూపమే అగుచున్నది. అట్టి శరీరము అధోగతికే కారణమగుచున్నది. కనుక తనమేలు కోరుకొనువాఁడు యజ్ఞముచేసియే భుజించవలయును. తరువాత అంతఃకరణముకూడ ఆహారము యొక్క ఫలమును పొందును - "ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః, సత్త్వశుద్ధౌ ధ్రువాస్మృతిః" (ఛాం.ఉ. ౭-౨౬-౨) ఆహారము శుద్ధమైనది అయినయెడల దానిచేత అంతఃకరణమునకు శుద్ధి కలుగును. అంతఃకరణము శుద్ధిచెందుటచేత స్మృతి ధ్రువముగా

నిలుచును. కనుక ఎటుజూచినను యజ్ఞములు చేయనియెడల శరీరనిర్వాహణమే సాగదు.

శ్లో॥ యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర
లోకోఽయం కర్మబంధనః।
తదర్థం కర్మ కౌంతేయ !
ముక్తసంగ స్సమాచర !

ప. వి :— యజ్ఞార్థాత్, కర్మణః, అన్యత్ర, లోకః, అయం, కర్మబంధనః, తదర్థం, కర్మ, కౌన్తేయ, ముక్తసంగః, సమాచర.

టీక :—

యజ్ఞార్థాత్ = యజ్ఞముకొఱకైన,
కర్మణః = కర్మలకంటె,
అన్యత్ర = ఇతరములైన కర్మలయందు,
అయం లోకః = ఈ లోకము,
కర్మబంధనః = కర్మయే బంధముగా గలదిగ,
(భవతి = అగుచున్నది)
హే కౌన్తేయ! = కున్తీపుత్త్రుడవగు ఓ అర్జునా !
తదర్థం = ఆ యజ్ఞముకొఱకే,
కర్మ = కర్మను,
ముక్తసంగః సన్ = ఫలవాంఛారూపమగు సంగమును విడిచినవాడవై,
సమాచర = చక్కగ చేయుము,

తా. యజ్ఞార్థము చేయుకర్మలు గాక ఇతరమైన కర్మలచేతనే మానవలోకము బంధింపబడుచున్నది. అర్జునా ! ఆసక్తిని వదలి యజ్ఞము కొరకు కర్తవ్య కర్మలను చక్కగ ఆచరించుము.

అమృతవాహిని :-

అర్జునా ! నీవు కర్మలు చేయకతప్పదు; కాని యజ్ఞము కొరకే కర్మలు చేయుము. యజ్ఞముకొరకే చేయబడు కర్మలు గాక తదితరమైనకర్మలు మానవులను బంధించుచున్నవి. యజ్ఞముకొరకు చేయబడు కర్మలు బంధించవు. నన్ను పొందుట కుపయోగించునుకూడ. కనుక ఓ అర్జునా ! నీవు ఎంతమాత్రమును ఆసక్తిలేనివాడవై, యజ్ఞముకొరకే కర్మలు చేసినయెడల పూర్వసంచిత పాపపుణ్యములుకూడ నశించిపోవును. పాపపుణ్యములే బంధనములు.

ఇచ్చట యజ్ఞములనగా-లోకోపకారమునకు హేతువులైన శాస్త్రవిహిత కర్మలన్నియును యజ్ఞములే; ఇవి బంధించవు; ఉన్న బంధములనుకూడ వదలించును; లోకకల్యాణ కారకములగును.

'ముక్తసంగుడవై ఆచరించుము' అనగా కర్మలయందును కర్మఫలమునందునుకూడ మమకారము ఆసక్తియు లేక ఆచరించుము అని భావము.

యజ్ఞమనగా 'విష్ణువు' అని అర్థమున్నది. "యజ్ఞో వై విష్ణుః" అని శ్రుతి. కనుక యజ్ఞముకొరకు అనినప్పుడు పరమాత్మకొరకు అని అర్థము తీసికొనవచ్చును. నారాయణ తీర్థులవారుకూడ తమ "కృష్ణలీలా తరంగిణీ" గ్రంథమునందు

"యజ్ఞ ! యజ్ఞసంరక్షణ !" అని పరమాత్మను "యజ్ఞ !" అని సంబోధన చేసినారు. కనుక పరమాత్మకొరకు చేయబడు కర్మలు బంధించవు. తదితరములైన కర్మలు మాత్రమే బంధన కారణములు. ఇంకను కర్మలు చేయకుండ మానవు డుండ లేనప్పుడు ఆ కర్మలు యజ్ఞార్థము అనగా భగవత్సేవారూపమున చేసినయెడల బంధించకపోవుటమాత్రమే కాదు - మానవజన్మకు పరమలక్ష్యమైన భగవత్ప్రాప్తిని కలిగించును. భగవదర్థమై కర్మ చేయుటయన, వర్ణాశ్రమోచితమైన శాస్త్రీయకర్మలనుజేయుచు, ఫలమును 'కృష్ణార్పణము' అని భగవంతునికే అర్పించవలయును. అది భగవత్స్వరూపము గానే చేయవలయును. ఇదియే యజ్ఞమనగా.

శ్లో॥ సహ యజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా
పురోవాచ ప్రజాపతిః ।
అనేన ప్రసవిష్యధ్వ
మేష వోఽ స్త్విష్టకామధుక్ ॥ ౧౦

ప. వి :— సహ, యజ్ఞాః, ప్రజాః, సృష్ట్వా, పురా, ఉవాచ, ప్రజాపతిః, అనేన, ప్రసవిష్యధ్వం, ఏషః, వః, అస్తు, ఇష్టకామధుక్.

టీక :—

పురా = పూర్వకాలమందు,
ప్రజాపతిః = బ్రహ్మదేవుడు,

సహయజ్ఞాః = యజ్ఞములతో కూడినవారుగా,
ప్రజాః = మానవులను,
సృష్ట్వా = సృజించి,
అనేన = ఈ యజ్ఞముచేత,
ప్రసవిష్యధ్వం = వృద్ధినిబొందుడు,
ఏషః = ఇది,
వః = మీకు,
ఇష్టకామధుక్ = ఇష్టమైనవాంఛలను పూరించునదిగ,
అస్తు = అగుగాక !
(ఇతి = అని)
ఉవాచ = పలికెను.

తా. ప్రజాపతి ఆదిలో యజ్ఞములతో కూడినవారుగ ప్రజలను సృష్టించి "ఈ యజ్ఞములద్వారా మీరు వృద్ధిని పొందుడు. ఈ యజ్ఞములు మీమీ మనోరథ భోగములనిచ్చును" అని పలికెను.

అ మృ త వా హి ని :—

ప్రజాపతి అనగా చతుర్ముఖబ్రహ్మ; ఆయనయే సృష్టించుచున్నాడు - కనుక ఇచ్చట ప్రజాపతి అనగా సామాన్యముగా అందరును బ్రహ్మఅనియే అర్థము చెప్పుదురు. కాని సృష్టికి ఆదికారణము భగవంతుడు. కనుక భగవంతుడని అర్థము చెప్పుట శ్రేష్ఠమైనది. "లోకేఽస్మిన్ ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ !" అనుచోట ఈ అర్థమే ధ్వనించుచున్నది. ఆ రెండు నిష్ఠలలో ఒకటేగదా ఈయజ్ఞము! సామాన్యదృష్టిలో సృష్టికర్త బ్రహ్మయే అయినను, మొదటికి

పోయి చూచిన "సర్వభూతాని కౌన్తేయ ! ప్రకృతిం యాంతి మామికామ్, కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ "నేనే సృష్టికర్త" నని తొమ్మిదవ అధ్యాయములోని ఏడవ శ్లోకములో చెప్పుకొనియున్నాడు. స్వయముగా బ్రహ్మయే తన కుమారుడైన నారదునకు ఈ రహస్యము చెప్పినాడు "సఏష ఆద్యః పురుషః కల్పేకల్పే సృజత్యజః"అని. (భాగ-౨-౬-౩౯)

ఇంకొకచోట కూడ చెప్పినాడు-"తస్మైనమోభగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి యన్మాయయా దుర్జయయా మాం బ్రువంతి జగద్గురుమ్॥" (భాగ. ౨-౫-౧౨) 'కుమారా ! నేను కూడ ఏవాసుదేవునికి నమస్కరించుచున్నానో అతని బలమైన మాయచేత అంధులైనవారు నన్ను ఈ జగత్తునకు స్వామిగా తలంచుచున్నారు' అని. కనుక ఇచ్చట 'ప్రజాపతి' అనగా భగవంతుడని అర్థము చెప్పుటయే సమంజసమైయున్నది.

అయితే "తనను గూర్చి చెప్పుకొనునప్పుడు ఉత్తమ పురుషలో చెప్పుకొనక ప్రథమపురుషలో చెప్పుకొనునా ?"అని ప్రశ్న వేయనక్కరలేదు. గీతలోనే కొన్ని సందర్భములలో అట్లు చెప్పుకొనినాడు. ఇది భాషలో ఒకొక్క భావమును వ్యక్తము చేయుటకు ఉపయోగపడును. భారతయుద్ధములో సైంధవవధ సందర్భములో భీమునకు ద్రోణాచార్యులు అడ్డుపడినప్పుడు భీముడు యుద్ధముచేయుచుండగా ద్రోణాచార్యులు "ఏమోయి! అర్జునుడుకూడ నాకు నమస్కరించి నా అనుజ్ఞ మీరద దాటి పోయినాడు; నీవు కూడ అట్లుచేయుము" అనినాడు. అంతట భీముడు కన్నులెఱ్ఱజేసి 'ఏమీ ! వచ్చినది భీముడనుమా !

నీవు ఒకరి యాజ్ఞలకొరకు వేచియుండువాడు కాదు; నీకు శిష్యుడనుకాదు; శత్రువు. నిన్ను యుద్ధమున జయించిపోవును గాని నీ అనుజ్ఞకొరకు యాచించడు" అని సమాధాన మిచ్చినాడు.

ఇచ్చట భీముడు తనను ప్రథమపురుషలోనే చెప్పుకొని నాడు. నారదులవారు కూడ తమ భక్తిసూత్రములలో "నారదస్తు తదర్పితాఖిలాచారతా తద్విస్మరణే పరమవ్యాకులతేతి" అనియును, "స్వయం ఫలరూపతేతి బ్రహ్మకుమారః" అనియును తమను ప్రథమపురుషలో చెప్పుకొనినారు. గీతలోనే కృష్ణపరమాత్మకూడ "ఈశ్వర స్సర్వ భూతానాం హృద్దేశే ఉర్జున తిష్ఠతి(౧౮-౬౧) "తమేవ శరణంగచ్ఛ" (౧౮-౬౨) అని తనను ప్రథమపురుషలోనే చెప్పుకొనినాడు. అట్లే ఇచ్చటను 'ప్రజాపతి' అని చెప్పుకొనినాడు.

"అర్జునా! భగవంతుడు మొదట యజ్ఞములతో సహా ప్రజలను సృష్టించి వారితో ఇట్లు చెప్పెను- "మీరు ఈయజ్ఞములద్వారా వృద్ధిని పొందుడు. ఈ యజ్ఞములు సక్రమముగా ఆచరించుటచేత మీరు మీ మీ మనోరథములను కామములను నెరవేర్చగలవు."

యజ్ఞములనగా మానవునకు స్వధర్మరూపములును, శాస్త్రవిహితములును నైన కర్మలన్నియును. ఇవన్నియును ప్రజలకు ఏర్పాటుచేసిన పరమాత్మ ప్రజలకు హెచ్చరిక ఇచ్చుచున్నాడు-"మీరు ఈయజ్ఞములద్వారా ఐహికముగ పార

మూర్ధికముగ ఉన్నతిని పొందవలసినది. ఈ లోకములో మీకు కావలసిన కోరికలు గూడ ఈ యజ్ఞములవలన నెరవేరగలవు."

శ్లో॥ దేవాన్ భావయతానేన
తే దేవా భావయంతు వః ।
పరస్పరం భావయంతః
శ్రేయః పర మవాప్స్యథ ॥ ౧౧

ప. వి :—దేవాన్, భావయత, అనేన, తే, దేవాః, భావయన్తు, వః, పరస్పరం, భావయన్తః, శ్రేయః, పరం, అవాప్స్యథ.

టీక :—

అనేన = ఈ యజ్ఞముచేత,
దేవాన్ = దేవతలను,
భావయత = పూజింపుడు,
తే దేవాః = ఆ దేవతలు,
వః = మిమ్ము,
భావయన్తు = ఆదరింతురుగాక!
పరస్పరం = ఒండొరులను,
భావయన్తః = ఆదరించుకొనినవారై,
పరం = ఉత్తమమగు,
శ్రేయః = శ్రేయస్సును,
అవాప్స్యథ = పొందగలరు,

తా. మీరు ఈ యజ్ఞములద్వారమున దేవతల నారాధింపుడు. దేవతలు మిమ్ము వృద్ధి పొందింతురు. ఈ విధముగ మీరు పరస్పరము సహాయము చేసికొనుచు ఉత్కృష్టమైన శ్రేయమును పొందుడు.

అమృతవాహిని :—

భగవానుడు దేవతలకు మానవులకు పరస్పర సంబంధమేర్పాటుజేసి "ఒకరి కొకరు సహాయము చేసికొని సుఖమును పొందుడు" అని నియమించినాడు.

మానవులు యజ్ఞములద్వారా దేవతల నారాధించవలయును. దేవతలు మానవులకు ఇష్టకామ్యములు నెరవేర్తురు. ఇట్లు ఒండొరుల సహాయముతో వృద్ధిపొందవలసి యున్నది.

యజ్ఞము అనుపదము శాస్త్రవిహితమైన సర్వకర్మలను ఉద్దేశించి చెప్పబడినది. వానిలో ఎవరెవరికి ఏ ఏ కర్మలు స్వధర్మములో వారు వారు ఆ యా సత్కర్మలు చేయకతప్పదు. ఈ యజ్ఞయలను సక్రమముగా ఆసక్తిరహితులై ఆచరించుట చేత సంసారమునందు సుఖముగా, అనాయాసముగా ముందునకు ప్రయాణముజేసి పరమశాంతిని పొందగలరు.

శ్లో॥ ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా
దాస్యన్తే యజ్ఞభావితాః ।
తైర్దత్తా నప్రదాయైభ్యో
యో భుంక్తే స్తేన ఏవ సః ॥ ౧౨

ప. వి :—ఇష్టాన్, భోగాన్, హి, వః, దేవాః, దాస్యన్తే, యజ్ఞభావితాః, తైః, దత్తాన్, అప్రదాయ, ఏభ్యః, యః, భుంక్తే, స్తేనః, ఏవ, సః.

టీక :—

యజ్ఞభావితాః = యజ్ఞములచేత ఆరాధింపబడిన,
దేవాః = దేవతలు,
వః = మీకొరకు,
ఇష్టాన్ = అభీష్టములైన,
భోగాన్ = భోగములను,
దాస్యన్తేహి = ఈయగలరుకదా!
తైః = ఆ దేవతలచేత,
దత్తాన్ = ఈయబడిన భోగములను,
ఏభ్యః = ఈ దేవతలకొరకు,
అప్రదాయ = ఈయక,
యః = ఎవ్వడు,
భుంక్తే = భుజించుచున్నాడో,
సః = వాడు,
స్తేన ఏవ = చోరుడే.

తా. యజ్ఞములచేత నారాధింపబడినదేవతలు మీకు ఇష్టమైన భోగముల నిత్తురు. వారిచేత ఈయబడిన భోగములను మరల వారికి యజ్ఞముల ద్వారా నివేదనచేయకయే ఎవడు అనుభవించునో వాడు దొంగయే అగుచున్నాడు.

అమృతవాహిని :—

యజ్ఞము లనగా - శాస్త్రవిహితములైన సమస్త సత్కర్మములు అని నిర్ణయము.

దేవతలు అనగా పరమాత్మకు అవయవభూతులు; ఆయన యొక్క అధికారమునకు లోబడి పనులు చేయువారు.

ఈ విషయము తెలిసికొని, వ్యక్తియొక్క ఏ అవయవమునకు సేవజేసినను ఆ వ్యక్తికి చేసినట్లే అయినట్లు, ఏ దేవతకు సేవజేసినను, ఏ దేవతను ఆరాధించినను పరమాత్మకు సేవజేసినవారే, పరమాత్మను ఆరాధించినవారే అగుదురు. దాని ఫలముగా వారికి పరమశాంతి, పరమశ్రేయస్సు లభించును. లేక ఆ యా దేవతలనే ప్రధానులుగా తలచి సకామముగా ఆరాధించినను మానవునకు ఈ లోకమునగాని, పరలోకమునగాని అర్హములైన భోగములు లభించును. మానవుడు ఈలోకములో ఆ యా దేవతలచే ప్రసాదించబడిన భోగములను మరల వారికి సమర్పించక - అనగా ఆరాధించక - కేవలము తానే అనుభవించినయెడల వాడు దొంగ అగుచున్నాడు.

ఎవరికి ఎంతెంత భాగము న్యాయ్యముగా పంచవలయునో వారికి అంతంతభాగములనీయక తానే అనుభవించిన - ఇతరుల సొమ్మును వారి అనుజ్ఞలేక అనుభవించినచో - దొంగ కాక మరెవ్వడు?

శ్లో॥ యజ్ఞశిష్టాశిన స్సంతో
ముచ్యంతే సర్వ కిల్బిషైః ।
భుంజతే తే త్వఘం పాపా
యే పచ న్త్యాత్మకారణాత్ ॥ 13

ప. వి ;— యజ్ఞశిష్టాశినః, సన్తః, ముచ్యన్తే, సర్వకిల్బిషైః, భుంజతే, తే, తు, అఘం, పాపాః, యే, పచన్తి, ఆత్మకారణాత్.

టీక ;—

యజ్ఞశిష్టాశినః = యజ్ఞము చేయగా మిగిలిన అన్నమును భుజించెడి,
సన్తః = సత్పురుషులు,
సర్వకిల్బిషైః = సమస్త పాపములనుండియు,
ముచ్యన్తే = విడువబడుచున్నారు,
యేతు = ఎవ్వరైతే,
ఆత్మకారణాత్ = తమకొరకే,
పచన్తి = వండుకొనుచున్నారో,
పాపాః = పాపులైనట్టి,
తే = వారు,
అఘం = పాపమును,
భుంజతే = భుజించుచున్నారు.

తా. యజ్ఞముచేయగా మిగిలిన పదార్థమును భుజించువారు - అనగా అనుభవించు సత్పురుషులు - సమస్త పాపములనుండియు విడువబడు చున్నారు. కేవలము తమకొరకే వండుకొను పాపాత్ములు పాపమును భుజించుచున్నారు.

అ మృ త వా హి ని :—

యజ్ఞము చేయుటకే మానవజన్మ ఏర్పడినది. తాను చేయవలసిన యజ్ఞముల కొరకే మానవుడు పదార్థములను సంపాదించుట. అట్లు యజ్ఞములకై తాను సంపాదించిన

పదార్థములతో యజ్ఞముచేసి, అనగా దేవతలకు సమర్పించి, క్రమబద్ధముగా దేవతల నారాధించి, మిగిలిన అన్నమును, అనగా పదార్థములను భుజించవలయును. ఆ అన్నము-ఆ పదార్థము - 'అమృతము' అనబడును. ఆ అమృతమును భుజించువారు, అనుభవించువారు సర్వపాపములనుండియు విడివడి బయటపడుచున్నారు.

ఇదే విషయము నాల్గవ అధ్యాయములో ముప్పదిఒకటవ శ్లోకములో చెప్పబడినది - "యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్" 'ఆ అమృతభుక్కులు సనాతన పరబ్రహ్మమును పొందుచున్నారు' అని. అట్లు చేయక అట్లు సంపాదించిన-దేవతలచే ప్రసాదించబడిన - ఆ యా పదార్థములతో దేవతల నారాధించక, కేవలము తమకొరకే వండుకొని భుజించువారు, అనుభవించువారు పాపాత్ములు. వారు భుజించునది, అనుభవించునది అన్నముకాదు; కేవలము అన్నరూపముగా ఉన్న పాపమే; వారు పాపమునే భుజించుచున్నారు. అన్నమే శరీరముగా పరిణమించును,గాన, పాపమును భుజించుటచేత శరీరము పాపమయమే అగుచున్నది. అట్టి శరీరముతో చేయబడు సర్వమును పాపమయమే. కాబట్టి వారిజీవితమే పాపమయమగుచున్నది. యజ్ఞము చేసి మిగిలిన పదార్థములను ప్రసాద బుద్ధితో అనుభవించువాడు మాత్రమే అమృతమును భుజించుచున్నాడు; కాన వాని శరీరము అమృతమయమే అగుచున్నది. అట్టివాని శరీరముతో చేయబడు సర్వమును అమృతమే అగు

చున్నది; కనుక వానిజీవితమే అమృతము; అట్టివాడు అమృత స్వరూపమైన సనాతన బ్రహ్మమును పొందుచున్నాడు.

ఈ శ్లోకము అన్నము ఉపలక్షణముగా, మానవుని సర్వమును ఉద్దేశించి చెప్పబడినది. మానవుడు తాను వండు కొనిన అన్నమునందు తనకొక్కనికే అధికారమున్నదని భావించి, అది తన ఒక్కనిదే అని భ్రాంతిజెంది, కేవలము తానొక్కడే అనుభవించినయెడల, దొంగబుద్ధితో ఇతరుల సొత్తును అనుభవించిన పాపమును తనకుతానై నెత్తిపై రుద్దుకొనుచున్నాడు.

అనగా మానవునకు, దేవతలను అవయవములుగాగలిగిన పరమాత్మచేతనే, ఆ దేవతలద్వారా ఈయబడిన సర్వశక్తులను, సర్వపదార్థములను, సర్వపరిస్థితులను పరమాత్మకు అవయవభూతులుగానున్న దేవతలకు "వాసుదేవస్సర్వమితి" "సర్వమును వాసుదేవుడే" "వాసుదేవుడే సర్వమును" అనుభావముతో నివేదింపవలెను. విశ్వములోని సకల జీవులకును వారివారి భాగములు వారివారికి సమర్పించక అనుభవించరాదు. అట్లు అనుభవించినవారి జీవితమంతయు పాపభూయిష్ఠమగును. అట్టివానికి "నాయం లోకోఽస్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ!" ఈ లోకమేలేదు. ఇంక పరలోకము సంగతి, మోక్షము సంగతి చెప్పవలయునా ?"

మానవుడు తన శారీరక మానసిక బౌద్ధిక ఆర్థిక శక్తులన్నిటిని, ఇంకను అనేక విధములైన పదార్థములన్నిటిని, లోకసేవకొరకు ఉపయోగించి, మిగిలినవి తాను అనుభవించవలయును. అప్పుడు వాని జీవితము అమృతమే; కాన వాడు అమృ

తుడు; వాడు చేయు ప్రతిపనియును అమృతము. ఆ అమృత మును తాను భుజించుటచేత తాను తరించుచున్నాడు; ఇతరులకు పెట్టుటచేత ఇతరులుకూడ తరించుచున్నారు. అట్లే తన శరీరము, మనస్సు, బుద్ధి, అర్థము-అన్నియును అమృతములగును. కనుక వానిచేత తాను తరించుటయేకాక అవన్నియును లోకకల్యాణ దాయకములగుచున్నవి. ఈ విషయము తెలిసినవారు పైన చెప్పిన తమ బలములను, శక్తులను పూర్తిగాగాని, కొంతవరకు గాని లోకసేవకు ఉపయోగించక ఎట్లుండగలరు ? ఇటువంటి వారినే ఈ శ్లోకములో 'సంతః' అని చెప్పినారు. అనగా వారే మానవులలో ఉత్తమోత్తములు. మిగిలినవారు దొంగలు.

ఎవరికి ఎంతభాగము పోవలయునో అంత భాగమును సమర్పించి, మిగిలినది అనుభవించువారు ఉత్తములు. మిగిలినది తనదేగదా ! దానిలో కూడ ఎంత ఎక్కువగా యితరులకు ఉపయోగించిన అంత ఉత్తమత్వము లభించగలదు. తన సర్వస్వము లోకసేవకు ఉపయోగించువాడు ఉత్తమోత్తముడు.

అట్లే ఎవరెవరికి ఎంతెంత పోవలయునో దానిని పూర్తిగ సమర్పించక, ఏ కొంచెమైనను దాచుకొని అనుభవించువాడు దొంగ. దానిలో కూడ ఎంతెంత ఎక్కువగ దాచుకొని అను భవించిన దొంగతనములో అంతంత శ్రేష్ఠత్వము లభించును. అంతయు తానే అనుభవించువాడు పెద్దదొంగ-గజదొంగ.

ఈ రహస్యము తెలిసినవారు తమ శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించి లోకసేవ చేయుదురు; చేయవలయును.

శ్లో॥ అన్నాద్భవంతి భూతాని
పర్జన్యా దన్నసంభవః ।
యజ్ఞా ద్భవతి పర్జన్యో
యజ్ఞః కర్మసముద్భవః॥ ౧౪

శ్లో॥ కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి
బ్రహ్మాక్షర సముద్భవమ్ ।
తస్మా త్సర్వగతం బ్రహ్మ
నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౧౫

ప. వి :—అన్నాత్, భవంతి, భూతాని, పర్జన్యాత్, అన్నసంభవః, యజ్ఞాత్, భవతి, పర్జన్యః, యజ్ఞః, కర్మసముద్భవః. (౧౪)

టీక :—

అన్నాత్ = అన్నమువలన,
భూతాని = ప్రాణులు,
భవంతి = కలుగుచున్నవి;
పర్జన్యాత్ = మేఘమువలన,
అన్నసముద్భవః = అన్నము పుట్టుట (జరుగుచున్నది);
యజ్ఞాత్ = యజ్ఞమువలన,
పర్జన్యః = మేఘము (వర్షము),
భవతి = కలుగుచున్నది;
యజ్ఞః = యజ్ఞము,
కర్మసముద్భవః = కర్మవలన కలుగుచున్నది.

ప. వి :— కర్మ, బ్రహ్మోద్భవం, విద్ధి, బ్రహ్మ, అక్షరసముద్భవం, తస్మాత్, సర్వగతం బ్రహ్మ, నిత్యం, యజ్ఞే, ప్రతిష్ఠితం. ౧౫

టీక :—

కర్మ = కర్మ,
బ్రహ్మోద్భవం = ప్రకృతివలన కలుగుచున్నది;
బ్రహ్మ = ప్రకృతి,
అక్షరసముద్భవం = అక్షర పరబ్రహ్మమునుండి కలుగుచున్నది;
తస్మాత్ = కాబట్టి,
సర్వగతం = సర్వవ్యాప్తియైన,
బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మము,
నిత్యం = ఎల్లప్పుడును,
యజ్ఞే = యజ్ఞమునందు,
ప్రతిష్ఠితం = స్థిరముగా ఉన్నదని,
విద్ధి = తెలిసికొనుము.

తా. అన్నమువలన సమస్తభూతములును కలుగుచున్నవి. వర్షము కురియుటవలన అన్నము కలుగుచున్నది. యజ్ఞము చేయుటచేత వర్షము కురియుచున్నది. యజ్ఞము కర్మవలన జరుగుచున్నది. కర్మ ప్రకృతి వలన కలుగుచున్నది. ప్రకృతి అక్షర పరబ్రహ్మమునుండి బయలువెడలుచున్నది అని తెలిసికొనుము. కాబట్టి సర్వవ్యాపకమైన పరబ్రహ్మము యజ్ఞమునందు నిత్యమును ప్రతిష్ఠితమైయున్నది.

అమృతవాహిని :—

సమస్త భూతములును అన్నమువలన కలుగుచున్నవి. అన్నము వలన ఎట్లు కలుగుచున్నవి అనగా, అన్నము

భుజింపబడి శరీరములో సప్తధాతువులుగా పరిణమించును. చివరి పరిణామము పురుషులకైనచో శుక్లము-వీర్యము;అందురు స్త్రీలకైనచో రజస్సు-శోణితము అందురు. ఈ రెంటి సంయోగముచేత సర్వభూతముల ఉత్పత్తియును కలుగుచున్నది. "అన్నాద్భూతాని జాయంతి" (తైత్తిరీయోపనిషత్తు రెండవ వల్లిలో రెండవ అనువాకము). కనుక కృష్ణపరమాత్మ ఈ శ్రుత్యర్థమునే ఇక్కడ చెప్పుచున్నాడు.

ఇక్కడ భూతములు అనగా ప్రాణులయొక్క అన్నమయ కోశములైన ఈ స్థూలశరీరములు. ఆత్మ ఈ అన్నముచేత కలుగుటలేదు. సూక్ష్మశరీరము, కారణశరీరము ఈ అన్నముచేత కలుగుటలేదు. కనుక ఈస్థూలశరీరములే ఇచ్చట గ్రహించవలయును. స్థూల పదార్థములన్నియును కాదు- ప్రాణులయొక్క స్థూలశరీరములు మాత్రమే-ఇవి అన్నమువలన కలుగుచున్నవి.

కృష్ణపరమాత్మ 'జాయంతి' అనక 'భవంతి' అని భావమును పూర్తిచేసినాడు. 'జాయంతి' అనగా పుట్టుచున్నవి అని అర్థము. 'భవంతి' అనగా 'అగుచున్నవి' - తయారగుచున్నవి అని అర్థము. శరీరములు మాతృగర్భములో తయారగుటకు కారణము ఎట్లు అన్నమో, అట్లే శరీరము పుట్టిన తరువాతకూడా వృద్ధిఅగుటకు అన్నమే కారణము. "జాతాన్యన్నేన వర్ధంతే" అని అక్కడనే చెప్పబడియున్నది. అన్నమే శరీరముగా పరిణమించి శరీరము వృద్ధిపొందుచున్నది. కనుకనే 'యుక్తాహార విహారస్య' అని కృష్ణపరమాత్మ యుక్తాహారమును చెప్పియున్నాడు. యుక్తమనగా 'తగినంత' అని ఒక అర్థము.

తక్కువ తినినయెడల శరీరము తన విధ్యుక్తధర్మమును నెర వేర్చుటకు చాలినంత శక్తిమంతముగా ఉండక, నీరసించును. మోతాదుకుమించి తినినయెడల శరీరమునకు అక్కరలేనంత బలముగలిగి, దానివలన క్రొవ్వెక్కి, మనము చెప్పినమాట వినక ఎదురుతిరుగును. కనుక యుక్తమనగా తగినంత మోతాదులో అని అర్థము. 'ఉచితమైనది' అని ఇంకొక అర్థము. భుజించు ఆహారముయొక్క సారముచేత శరీరము తయారగు చున్నది. గనుక, ఆహారము ఎట్టి గుణము కలిగినది అయిన, శరీరమును అట్టిగుణము కలిగినదే అగును. శరీరము సాత్త్వికమైనదిగా ఉన్నయెడల సాధకుని ఉద్దేశము ప్రకారము ఉపయోగపడును. రాజసమైనదిగను, తామసమైనదిగను ఉన్న యెడల సాధకునకు లోబడదు. కనుక 'సాధకుడు యుక్తమైన ఆహారమునే తీసికొనవలయును' అని పరమాత్మ ఆదేశము.

ప్రాణులకు అన్నము కావలయును. ఆ అన్నము ఎట్లు కలుగును ? "పర్జన్యా దన్నసంభవః" అన్నము వర్షమువలన కలుగుచున్నది. వర్షములు సకాలములో కురిసిన యెడల పైరులు చక్కగాపండి అన్నమును కలుగచేయును. పైరులు బాగుగా ఫలించవలయుననిన సకాలములో చాలినంతగ వర్షములు కురియవలెను. కనుక 'వర్షము వలన అన్నము కలుగుచున్నది' అని చెప్పబడినది.

వర్షములు యజ్ఞముల మూలమున కలుగుచున్నవి. "అగ్నౌప్రాస్తాహుతి స్సమ్య గాదిత్య ముపతిష్ఠతే; ఆదిత్యా జ్జాయతే వృష్టిః వృష్టే రన్నం తతః ప్రజాః" అని మనుస్మృతిలో

ఉన్నది. 'అగ్నియందు వేయబడిన ఆహుతి ఆదిత్యునియందు చేరును. ఆదిత్యునివలన వర్షము కురియును. వర్షమువలన అన్నము, అన్నమువలన ప్రజ కలుగును' అని తాత్పర్యము. వర్షములు కురియవలయుననిన, యజ్ఞములు చేయవలయును. ఇక్కడ వర్షములు కురియుట అనగా సస్యానుకూలముగా తగినంతలో సకాలములో కురియుటగా భావించవలయును. అనావృష్టి ఎట్టిదో అతివృష్టికూడ అట్టిదే.

యజ్ఞముల మూలమున సస్యానుకూలములైన వర్షములు సకాలములో కురియును. ఇప్పుడు యజ్ఞములు తగ్గుటచేతనే వర్షములుకూడ తారుమారై కావలసినప్పుడు కురియక, అనవసర సమయములలో - కురియకూడని సమయములలో - అతిగా కురియుట జరుగుచున్నది. దీనిచేత కలుగునది ప్రమాదమేగదా ! సకాలములో తగినంతగా కురియకపోవుటచే పంటలు సరిగా పండవు. అకాలములో అతిగా కురియుటచే పండిన ఆ కొద్దిపంటలైనను నీటిలో మునిగిపోయి కుళ్ళిపోవును. అకాలములో కురిసిన ఆ వర్షములు అతిగాకురియుటచేతవరదలు వచ్చి, కాలువలు తెగి, నదులుపొంగి గ్రామములమీద పడి, పొలములమీదపడి, పంటలకు, గ్రామములకు, ప్రాణులకు ప్రమాదము సంభవించుట ఫలము. కనుక దేశములో యజ్ఞము సురక్షితముగా సాగుచుండవలయును.

అయితే యజ్ఞమనగా కేవలము వేదమంత్రములతో అగ్నిలో నేయి వేల్చు ప్రక్రియతోకూడిన ఒక్కటియేకాదు - కృష్ణపరమాత్మ గీతలో అనేకవిధములైన యజ్ఞములను

చెప్పియున్నాడు. శాస్త్రసమ్మతముగా చేయబడు ప్రతి సత్కార్యమును యజ్ఞమే. కనుకనే కేవలము అగ్నిలో నేయి వేల్చి చేయు యజ్ఞములను అలవాటు లేని పాశ్చాత్య దేశములు సైతము, చక్కగా వర్షించి పంటలు బాగుగాపండి ఆర్థికముగ మంచి స్థితియందున్నవి. అచ్చట అగ్నితో చేయు యజ్ఞములు లేకపోవచ్చునుగాని, అనేక సత్కార్యములు జరుగుచుండ వచ్చునుగదా ! వాని ఫలముగ పంటలు బాగుండవచ్చును.

కనుక ఏ దేశములో, ఏ కాలములో ప్రజలందరును సద్గుణములు గలిగి, ఒకరి కొకరు సహాయపడుచు, ప్రేమతత్త్వమున మెలగుచుందురో, ఆ దేశములో ఆ కాలములో అన్నము సమృద్ధిగా ఉండును. పాడిపంటలు కొల్లలుగా ఉండును. అతివృష్టి అనావృష్టి దోషములు కలుగవు. కరవు కాటకము లుండవు. స్ఫోటకములు మరిడీజాడ్యములు మొదలగు జబ్బులు వ్యాపించవు. ప్రజలలో పరస్పరము సుహృద్భావములు కలుగుటచే తగవులు, పోట్లాటలు, యుద్ధములు ఉండవు. తల్లి, కుమారుడు కూడ న్యాయస్థానముల కెక్క దుస్థితి తప్పును. ఐహిక జీవితము సుఖమయము, శాంతిప్రధానము అగును. అప్పుడు మానవుడు పరమార్థమునకు అధికారి అగును. ఇప్పుడు సత్కార్యాచరణము దేశములో తగ్గినను, దుష్ట స్వార్థము మానవహృదయాల నాక్రమించి స్వైరవిహారము సాగించుచున్నను, ఇంకను ఇంతమాత్రమైనను సక్రమముగా వర్షములుండి, పాడిపంటలు ఇంతమాత్రమైనను ఉన్నవనిన, అది పూర్వులు చేసిన నిష్కామ్య సత్కార్యాచరణము

యొక్క సంచితమే. కూర్చొని తినుట సాగించినచో, దుర్వ్యాఖర్చులు చేయసాగినచో ఎంతటి ఆస్తులుగాని, ఐశ్వర్యములుగాని ఆగనట్లు, ఈ సంచితముకూడ తగ్గిపోవుచున్నది. ఈ సంచితము పూర్తి అయిపోయిననాడు ఇంక మానవునకేమి, మిగిలిన ప్రాణులకేమి శరీరనిర్వాహణమునకు తగినంత ఆహారముకూడ లభించదు. అసలు వర్షములులేక కొంతకాలము, అంతయు జలమయము అగునట్లుగ మురుగువర్షములు కొంతకాలము జరిగి, అందుచేత పంటలు పండక, సర్వనాశనము ప్రాప్తించును. కనుక మరల ఈ ధర్మమును పునఃస్థాపించవలయును. దీనికే సమస్తులైనవారు పూనుకోవలయును.

ప్రతిమానవుడు తన కర్తవ్యపాలనము అవశ్యము చేసియే తీరవలయును. కాని ప్రతిమానవుడు తనంతట తానే ధర్మము ఆచరించలేడు. పైన ఆచరింపజేయువారు ఉండవలయును. శాస్త్రీయధర్మము ఏర్పడినది, ప్రజలలో ఈ విధమైన ధర్మసంస్థాపన చేయుటకే. ఆధ్యాత్మిక సంస్థలు, ప్రభుత్వము చేయి చేయి కలుపుకొని ప్రజలలో ఈ వాతావరణమును సృష్టించుటకే కృషి చేయవలయును. ఇంతకంటె వాటి యొక్క ప్రయోజనము వేరొకటిలేదు.

"యజ్ఞః కర్మ సముద్భవః"-యజ్ఞము కర్మవలన కలుగుచున్నది. అప్లలో వేల్చుట రూపమైన యజ్ఞము ఋత్విక్కులు, యజమాని మొదలగువారి వ్యాపారములు మొదలగు వానివలన కలుగుచున్నది. హోమము, మంత్రములు, తాంత్రికక్రియలు మొదలగువానిచేత ఆ విధమగు యజ్ఞము

సిద్ధించుచున్నది. ఆ యా వ్యాపారములకు కర్మలు అని పేరు. అంతేగాక లోకోపకారకమైన ప్రతికార్యమును యజ్ఞముగనే కృష్ణపరమాత్మ సిద్ధాంతీకరించినాడు. అయినప్పుడు ఎట్టి సత్కార్యము జరుగవలసియున్నను మానవులయొక్క మనోబుద్ధీంద్రియ శరీరములయొక్క చేష్టలేగదా సాధనములు! ఈ చేష్టలకే కర్మలు అని ప్రయోగింపబడినది. కనుక సమస్తమైన సత్కార్యములును ఈ కర్మలవలననే కలుగుచున్నవి.

"కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి" - కర్మ బ్రహ్మమునుండి పుట్టుచున్నది.

ఇక్కడ బ్రహ్మమనగా చాలమంది 'వేదము'అని అర్థము చెప్పినారు. అమృతవాహిని అభిప్రాయమున ఇచ్చట బ్రహ్మము అనగా ప్రకృతి. ఏలయన - జగత్తులో ఏపని జరిగినను దానికి కారణము ప్రకృతియే. పదమూడవ అధ్యాయములో ఇరువదవ శ్లోకములో "కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతి రుచ్యతే" 'దేహేంద్రియ మనోబుద్ధి వ్యాపారములు ప్రకృతివలననే కలుగుచున్నవి"అని చెప్పబడినది. పదునాల్గవ అధ్యాయములో పందొమ్మిదవ శ్లోకమును "నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి"అనిగుణములే కర్తగానిర్ణయించినది. గుణములు ప్రకృతిసంభవములేగదా! కనుక కర్మలు ప్రకృతివలననే జరుగుచున్నవి. ఇక్కడ 'బ్రహ్మము' అనగా ప్రకృతి అని చెప్పుటే సమంజసము.

"బ్రహ్మము" అనునది ప్రకృతిపరముగ ఎక్కడైనను వాడబడి ఉన్నదా అని పరిశీలింతము. పదునాల్గవ అధ్యాయ

ములో మూడవ శ్లోకమున "మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ" అని చెప్పినచోట 'బ్రహ్మ' అనగా ప్రకృతి అనియే అర్థము. ముండకోపనిషత్తులో మొదటిముండకము మొదటి ఖండము "యస్సర్వజ్ఞ స్సర్వవిత్, యస్యజ్ఞానమయం తపః, తస్మాదేతద్బ్రహ్మ నామరూపమన్నంచ జాయతే" అని ఉన్నది. ఈ మంత్రములోని 'బ్రహ్మ' అనునది 'ప్రకృతి'అను అర్థమున ప్రయోగించబడినది. కనుక ఈ సందర్భమున కూడ 'బ్రహ్మ మనగా 'ప్రకృతి' అనియే అర్థము చెప్పి 'కర్మలు ప్రకృతివలన కలుగుచున్నవి' అనుచున్నాము.

'వేదము' అని అర్థము చెప్పుటకూడ మాకు పూర్తిగా అసమ్మతము కాదుగాని, 'ప్రకృతి' అను అర్థము పై అర్థము కంటె సమంజసముగా తోచుచున్నది. 'వేదము' అనువారు చెప్పిన దేమన- ఎవరు ఏ కర్మలు చేయవలయును ? ఎప్పుడు చేయవలయును ? ఎట్లుచేయవలయును ?- ఈ విషయము లన్నియును వేదమునందు చెప్పబడియున్నవి. వేదములయందు చెప్పబడియున్నట్లే చేయవలయును గాని వేరువిధముగ చేయరాదు. కనుక కర్మలు వేదములనుండి పుట్టుచున్నవి.

"ప్రకృతికూడ అనాది. కనుక అది పరబ్రహ్మమునుండి పుట్టుచున్నది అనుటకు వీలులేదు."

ప్రకృతి అను అర్థము పొసగదనుటకు పై వారు చెప్పు హేతువిది-

ఇదొక్కటే వారు చెప్పిన అభ్యంతరము. అయితే వేదముకూడ అనాదియేకదా! నిత్యమైనదేకదా! దానిని

మాత్రము పరబ్రహ్మనుండి పుట్టినదిగా ఎట్లు చెప్పవచ్చును ? అను ప్రశ్న వచ్చును - దానికి వారి సమాధానము - "వేదము అనాది, నిత్యము అని మేమును ఒప్పుకొందుము. 'వేదము పరబ్రహ్మమునుండి పుట్టుచున్నది' అన్నంతమాత్రమున వేదము మొదటలేనిదనియు, తరువాత వెనుకనుండి పుట్టినది అనియు మా అభిప్రాయముకాదు. వేదము ఒకమానవునిచేత రచింపబడినదికాదు; అది అపౌరుషేయము; అది పరబ్రహ్మమునుండి బహిర్గతమైనది - ప్రకటమగుచున్నది. ప్రళయకాలములో ఆయనయందు లీనమగుచున్నది. ఈ అభిప్రాయము ప్రకారము వేదము పరబ్రహ్మమునుండి పుట్టినది" అని.

ప్రకృతి అని అర్థము చెప్పిన యెడల ఎట్టిబాధ కలుగుచున్నదని మీరు చెప్పినారో ఆ బాధనుకూడ ఈ సమాధానముతో వీరే నివారణ చేసినారు-

వేదము అనాది, నిత్యము అని ఒప్పుకొనినను, పరబ్రహ్మమునుండి పుట్టుచున్నది అనుటచేత ఆ అనాదిత్వమునకును, నిత్యత్వమునకును బాధ ఉండదని మీరు ఎట్లు అనుకొనినారో, అట్లే 'ప్రకృతి' అని అర్థము చెప్పుకొన్నను ప్రకృతి యొక్క అనాదిత్వమునకును నిత్యత్వమునకు బాధకలుగదు. ఈ ప్రకృతి ప్రళయకాలములో పరబ్రహ్మమునందు లీనమై మరల సృష్టి ఆరంభమున ఆయననుండియే వ్యక్తమగుచున్నది. కనుక 'ఆయన వలననే పుట్టినది' అని చెప్పుటకు ఎట్టి ఆక్షేపణయును ఉండదు.

వేదము కర్మ చేయునట్టి విధానము చెప్పుచున్న దేగాని కర్మలు వేదమునుండి పుట్టుటలేదు. వేదముచేత కర్మలు కలుగుటలేదు. ప్రకృతినుండియే కర్మలు పుట్టుచున్నవి; ప్రకృతి వలననే కర్మలు కలుగుచున్నవి. కాబట్టి ఇక్కడ బ్రహ్మ మనగా ప్రకృతి అనియే అర్థము చెప్పుచున్నాము. అభిప్రాయభేదము లుండుట సహజము. పైవారి అభిప్రాయమును మేము కాదనముగాని దానికంటె ప్రకృతి అని అర్థము చెప్పుట ఎక్కువ సమంజసమని మాత్రము మా నిశ్చితమైన అభిప్రాయము.

"బ్రహ్మాక్షరసముద్భవం" - ఆ బ్రహ్మ అక్షరమునుండి కలిగినది. కర్మకు కారణమైన ప్రకృతి అక్షరము - అనగా పరబ్రహ్మము - నుండి కలిగినది. అనగా ప్రళయములో ఆయనయందు లీనమైయుండి సృష్టికాలములో ఆయననుండి మరల వ్యక్తమగుచున్నది. పరబ్రహ్మమునుండి పుట్టుటయనగా అదియే.

అక్షరమనగా కొంతమంది 'జీవాత్మ' అని అర్థము చెప్పినారు. ప్రకృతి అనగా ప్రకృతి పరిణామమైన శరీరమని అర్థము చెప్పి ఆ శరీరమునకు అధిష్ఠాత జీవాత్మకనుక ఆ జీవాత్మ ఉండుటచేతనే ఆ శరీరము కర్మలు చేయుటకు సమర్థమగుచున్నది గనుక 'శరీరము జీవాత్మవలన కలుగుచున్నది' అని అర్థము చెప్పినారు.

అమృతవాహిని ఇక్కడ ప్రకృతి అనగా దేహములన్నిటికిని కారణమైన సత్త్వరజస్తమోగుణములకును మూలకారణమై 'కార్యకారణ కర్తృత్వే' అని చెప్పబడిన ప్రకృతియే

అని అర్థము చెప్పుచున్నది. ఈ ప్రకృతి జీవాత్మనుండి కలుగుట లేదు. కనుక 'అక్షరము' అనిన పరబ్రహ్మమనియే అర్థము చెప్పుకొనవలసి యున్నది.

"తస్మాత్సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితం" "కాబట్టి సర్వగతమైన, నిత్యమైన బ్రహ్మము యజ్ఞమునందు ప్రతిష్ఠితమై యున్నది". ఇక్కడ బ్రహ్మమునకు ఏమి అర్థము చెప్పవలయును ? 'కర్మబ్రహ్మోద్భవం' అనినప్పుడు బ్రహ్మము నకు వేదము అని అర్థము చెప్పినవారు "యజ్ఞమునందు వేదము ప్రతిష్ఠితమైయున్నది" అనియును, బ్రహ్మమనగా ప్రకృతి అని అర్థము చెప్పినవారు "యజ్ఞమునందు ప్రకృతి ప్రతిష్ఠితమై యున్నది" అనియును చెప్పినారు.

వారి వాదముప్రకారము కర్మ ప్రకృతినుండి కలిగినది. కనుక కర్మయందు ప్రకృతి వ్యాపించి యుండునుగదా! కారణము కార్యమునందువ్యాపించియుండుట సహజముగదా! ఈ న్యాయముచేత కర్మయందు-అనగా కర్మకు కార్యరూపమైన యజ్ఞమునందు-ప్రకృతి, లేక వేదము వ్యాపించి యుండవల యును; కనుక బ్రహ్మము అనగా వేదము లేక ప్రకృతి అని చెప్పవలయు నని వారి అభిప్రాయము.

మా అభిప్రాయము వివరింతుము- సంస్కృతమున ఒక శబ్దమునకు అనేకార్థము లుండవచ్చును. అన్ని శబ్దములకు కాకపోయినను కొన్ని శబ్దములకు నానార్థములు గలవు.గీతలోనే 'ఆత్మ' అనునది ఒకే అర్థములో వాడబడ లేదు. అనేకార్థము

లలో వాడబడినది. అట్లే "యోగ" శబ్దము కూడ ఆయా సందర్భములలో చూడనగును. బ్రహ్మశబ్దమునకు కూడ ప్రకృతి వేదము, చతుర్ముఖబ్రహ్మ, బ్రాహ్మణుడు, పరబ్రహ్మము ఇన్ని అర్థములు గలవు. ప్రకరణమునుబట్టి ఆయా అర్థముల చెప్పికొనవలయును.

"కర్మబ్రహ్మోద్భవం" అనినప్పుడు బ్రహ్మశబ్దమునకు ప్రకృతి అనియే అర్థము చెప్పవలయును; "బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితం" అనినప్పుడు 'బ్రహ్మ' అనగా పరబ్రహ్మ మనియే అర్థము చెప్పవలయును.

ఈ శ్లోకములో సూచనగా చెప్పిన ఈవిషయమే నాల్గవ అధ్యాయములోని ఇరువదినాల్గవ శ్లోకములో విపులముగా చెప్పబడియున్నది. "బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిః - బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్, బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా" యజ్ఞములోని సర్వమును బ్రహ్మాత్మకమనియును, కనుక బ్రహ్మాత్మకమైన కర్మచేత యజమాని పొందునది బ్రహ్మమునే అనియును భావము. ఇక్కడ బ్రహ్మమనగా ప్రకృతి కాదు; పర బ్రహ్మమే. ప్రకృతియైనపక్షమున యజ్ఞకర్త చేత పొందబడునది ప్రకృతియా? ఇది శాస్త్రవిరుద్ధము. ఇక్కడ శ్రీమద్రామానుజులు కూడ బ్రహ్మమనగా పరబ్రహ్మము అను అర్థమునే చెప్పియున్నారు. కనుక "తస్మాత్సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్" అనుచోట బ్రహ్మశబ్దమునకు అర్థము పరబ్రహ్మ మనియే చెప్పవలయును.

అన్నమునకు వర్షము, కారణము, వర్షమునకు యజ్ఞము కారణము, యజ్ఞమునకు కర్మ కారణము, కర్మకు ప్రకృతి కారణము, ప్రకృతికి పరబ్రహ్మము కారణము- కార్యమునందు కారణము వ్యాపించియుండుట న్యాయ్యమే. అయినప్పుడు మూలకారణము పరబ్రహ్మము గనుక, సర్వమందును పరబ్రహ్మము ప్రతిష్ఠితమై యుండుట సమంజసము. కావున ఇక్కడ మేము బ్రహ్మమనగా పరబ్రహ్మమునియే అర్థము చెప్పినాము.

శ్లో॥ ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం
నానువర్తయతీహ యః।
అఘాయు రింద్రియారామో
మోఘం పార్థ ! స జీవతి. ౧౬

ప. వి :—ఏవం, ప్రవర్తితం, చక్రం, న, అనువర్తయతి, ఇహ, యః, అఘాయుః, ఇంద్రియారామః, మోఘం, పార్థ, సః, జీవతి.

టీక :—

పార్థ ! = ఓ అర్జునా !
ఏవం = ఈవిధముగా,
ప్రవర్తితం = పరమాత్మచే చేయబడిన,
చక్రం = సృష్టిచక్రమును,
యః = ఎవడు,
ఇహ = ఈలోకమందు,

నానువర్తయతి = అనుసరింపడో,

సః = వాడు,

అఘాయుః = పాపమయమైన జీవితము గలవాడును,

ఇంద్రియారామః = ఇంద్రియలోలుడును (అయి),

మోఘం = వ్యర్థముగా,

జీవతి = బ్రతుకుచున్నాడు.

తా. అర్జునా! ఈ విధముగ పరమాత్మచేత ఏర్పరుపబడిన సృష్టి చక్రమును ఎవ డనుసరింపడో, అట్టి ఇంద్రియలంపటుడైన పాపియొక్క జీవితము వ్యర్థము.

అమృత వాహిని :—

సృష్టిపరంపరారూపమైన ఈ చక్రమును ప్రతిమానవుడును అనుసరించుతీరవలయునని కృష్ణపరమాత్మ చెప్పుచున్నాడు - అనగా మానవుడు తన కర్తవ్యమును పాలించితీరవలయును అని భావము. లేనియెడల అట్టివాని ఆయువు పాపమయము. వాడు కేవలము ఇంద్రియముల ద్వారమున విషయముల ననుభవించుటయే పరమార్థమని భావించును. ఇంతకంటె పైన ఏమియు లేదని చెప్పును. కనుక పాపపుణ్య విచారము లేక, పశుపక్ష్యాదులకుకూడ సహజమైన ఇంద్రియ విషయములకే దుర్లభతమమైన తన మానవజన్మను ఉపయోగించి పాడుచేసికొను పాపి సృష్టికి బరువుచేటుగా బ్రతుకుచున్నాడు. వాని జీవితము వ్యర్థము. వాని ఆయువంతయును పాపమే.

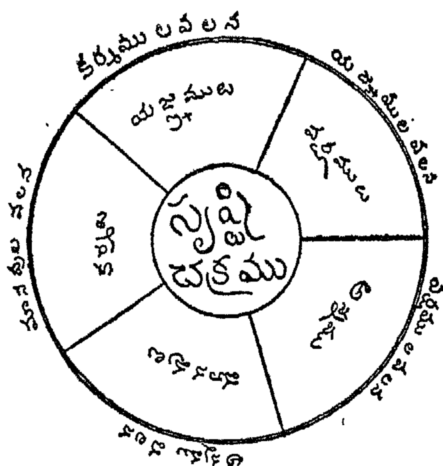
తినుటకు బ్రతుకుచుంటిమనువారును, బ్రతుకుటకు తినుచుంటిమనువారును మానవులలో ఇరుతెగలు గలరు. తినుటకు అనుపదము ఉపలక్షణము; విషయములను అనుభవించుటకే అని భావము.

తినుటకే బ్రతికెడివారు ఇంద్రియారాములు. బ్రతుకుటకు తినువారు ఆత్మారాములు. ఇంద్రియారాములవలన లోకమునకు ఉపద్రవము. ఆత్మారాములవలన లోకమునకు కల్యాణము. కనుక ఇంద్రియారాములు పాపులు. వారు బ్రతుకుట వ్యర్థము. దేశములో ఎన్ని కుక్కలు, పందులు, పశువులు బ్రతుకుటలేదు! కేవలము తినుటకే బ్రతుకువారికిని వీనికిని భేదమేమున్నది? వీరు తినుటకే బ్రతుకుచున్నారు గనుక బ్రతికి ఏమిచేయవలయును అనుప్రశ్న వీరి కుదయించదు. ఒకవేళ ఎవరైనను వీరిని "మీరు బ్రతికి ఏమిచేయవలయును?" అని ప్రశ్నించినయెడల "తినవలయును". "విషయములను అనుభవించవలయును" అను సమాధానమే వచ్చును. కనుక వీరు పాపజీవనులు.

ఈ ప్రశ్నయే బ్రతుకుటకు తినువారిని వేసినయెడల "తినుటకు బ్రతుకుచున్నాము" అని సమాధానము చెప్పరు- ఎందువలన? బ్రతుకుటకు తినుచున్నారుగనుక. అయితే "ఎందులకు బ్రతుకుచున్నాము?" అను జిజ్ఞాస వీరికి కలిగితీరును. ఈ జిజ్ఞాస కలిగిననాడుగాని మానవుడు ఉన్నతికొఱకు ప్రయత్నము చేయుడు. యథార్థమైన ఈ జిజ్ఞాసయే నిచ్చెనవలె మానవుని ఒక్కొక్కమెట్టే ఎక్కించి చివరకు గమ్యస్థానమును

జేర్చును. కనుక మానవుడు ఈ సృష్టిచక్రమును అనుసరించి తీరవలసినదే. లేక ఎవడైనను మూర్ఖుడై వ్యతిరేకించిన యెడల ఏదో ఒకనాడు వాడు అగాధమున కూలవలసినదే.

సృష్టి చక్రము

అన్నమువలన సమస్త ప్రాణులును కలుగుచున్నవి. సమస్తప్రాణులలో కర్మచేయు నధికారము ఒక్క మానవులకే కలిగినది. కనుక మానవులనే తీసికొందము. మానవులవలన కర్మ, కర్మవలన యజ్ఞము, యజ్ఞమువలన వర్షము, వర్షమువలన అన్నము, మరల అన్నమువలన మానవులు,

ఇట్లే సృష్టిచక్రము తిరుగుచుండవలయును. ఈ సృష్టిచక్రమునకు వ్యాఘాతము తటస్థించినప్పుడు మరల బాగుచేయుటకు పరమాత్మ అవతరించుచుండును.

ఈ సృష్టిచక్రమునకు ఎవడు అనుకూలముగా నడచుచున్నాడో వాడు తన కర్తవ్యమును సక్రమముగ నిర్వర్తించుచున్నవాడగుచున్నాడు. ఎవడు సృష్టిచక్రమునకు అనుకూలముగా నడచుకొనడో వాడు తన కర్తవ్యమును సక్రమముగా నిర్వర్తించనివాడగుచున్నాడు. కనుక తన కర్తవ్యమును సక్రమముగా నిర్వర్తించుటయే సృష్టిచక్రమును అనుసరించుటయనగా. ఎవరు ఈ సృష్టిచక్రమునకు అనుకూలముగా ప్రవర్తించక వ్యాఘాతమును కలిగింతురో వారే పరమాత్మ దృష్టిలో దుష్టులు. దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి వారిని ఎట్లు చక్కజేయవలయునో అవసరము వచ్చినపుడు ఆయనయే వచ్చి చక్కజేయుచుండును. చక్కజేసెడి విధానము దేశకాల పరిస్థితులనుబట్టి, వ్యక్తులయొక్క ఆంతర్యమునుబట్టి మారుచుండును. సృష్టిచక్రమునకు ప్రమాదము తటస్థించినదే అవతారమునకు తగినకాలము. తన దుష్టస్వార్థమును న్యాయాన్యాయ విచక్షణలేక పూరించుకొనుటకు ప్రయత్నించువాడు పాపజీవి. అట్టివానిని గురించియే 'అఘాయుః' అని శ్లోకములో చెప్పబడినది. ఇతరులను బాధించియో, వేధించియో, మోసగించియో ధనసంపాదనజేయుచు, విషయోపభోగముల ననుభవించుచు, జీవితమంతయు గడుపువాడు "అఘాయువు". వాని ఆయువంతయును పాపమయము. బాధించి, వేధించి తన

దుష్టస్వార్థము నెరవేర్చుకొనువానికంటె, మోసముచేసి నెర వేర్చుకొనువాడు మహాదుష్టుడు. కొలనిలోని కొంగలను తుపాకితో కొట్టువానికంటె తపశ్శాలివేషము వేసికొని, కొలను ఒడ్డునకూర్చొని, కొంగలకు 'వీడు చాల మంచివాడు; మనల నేమియు చేయడు' అను విశ్వాసము కలిగించి, దగ్గరకువచ్చిన కొంగలను వచ్చినట్లే, సమయము గమనించి సంచిలో వేసికొనువాడు అతిదుష్టుడు. అట్లే ప్రపంచములో కొంతమంది పైకి చాల ఉత్తములుగను, పరులహితమును కోరువారుగను నటించుచు, తియ్యని మంచిమాటలు చెప్పుచు, పురుషుల యొక్కయు తల్లులయొక్కయు ధనశీలములను, శరీరములకు, మనస్సులకు నొప్పికలుగకుండ హరించి, తమ స్వార్థమును పూరించుకొనువారు కలరు; ఇట్టివారు మహాప్రమాదకరులు. దాపరములేకుండ బాహ్యముగా కూడ దుష్టులుగా ఉండువారి కంటె వీరిచేత దేశమునకు అరిష్టము ఎక్కువ. వీరు గోముఖ వ్యాఘ్రములు. ఇట్టివారిని ఏ రూపముననైనను ముందు వేరి వేయుటయే పరమాత్మ నిర్ణయించుకొనిన కర్తవ్యములలో ప్రధానమైనది. సృష్టిసౌధమును, కూలుచున్నట్లు తెలియకుండ కూలద్రోయు పందికొక్కులు వీరు. పట్టుకొనుటకు దొరకరు. "వీడు ఈపనిని చేయును" అని ప్రజలు అనుకొననే అనుకొనరు. అంతటి విశ్వాసము కలిగించుకోగల నేర్పరులు వీరు. అట్టివారిని 'కాలనేములు' అనియును, 'పూతనలు' అనియును అనవలెను. వీరిచేత సృష్టిచక్రమునకు ఎక్కువగా వ్యాఘాతములు కలుగుచుండును. న్యాయ్యమైన స్వార్థమును, సృష్టిచక్రమునకు ప్రతి

బంధకము లేకుండ నెరవేర్చుకొనువారును గలరు. ఇట్టివారినే "కామ్యకర్మలు చేయువారు" అని చెప్పియున్నారు గీతలో. వీరు తమ కామములను శాస్త్రవిహితమైన కర్మలవలన నెరవేర్చుకొందురు. కాన వీరితో సృష్టిచక్రమునకు ప్రతిబంధకము కలుగదు. అయితే వీరుమాత్రము తమ తమ కర్మలు నిష్కామ్యముగా జేసిన, ఎట్టి మహోన్నతఫలము లభించునో, అట్టి మహోన్నతఫలమునుండి వంచింపబడి అల్పఫలమునుమాత్రము పొంది తృప్తి చెందుచున్నారు. కనుక వీరు జాలిపడదగినవారు. రత్నము నిచ్చి దానికిబదులు రేగిపండును తీసికొన్నట్లు తమ అమూల్య మానవజీవితమును, కర్మలను తుచ్ఛవిషయోపభోగములకుగా వినియోగించి వృథ చేసికొనుచున్నారు. కాని, వారో సక్రమముగ లభించు సౌకర్యములతో తృప్తిపడక ఒక్కసారిగ బావుకొనవలెనన్న దురాశతో - బంగారపుగ్రుడ్లు పెట్టు బాతును పగలగోసి, ఉన్న కొంచెము ఆధారమునుగూడ ఊడగొట్టుకొను అవివేకులు - మూలచ్ఛేదము చేయు కంటకులు- కనుకనే వ్యర్థముగ జీవించుచున్నారు అనుటతో ఆగక, పరమాత్మ వారికి "అఘాయువులు" అను బిరుదముకూడ ఇచ్చినాడు.

శ్లో॥ యస్త్వాత్మరతి రేవ స్యా
దాత్మతృప్తశ్చ మానవః ।
ఆత్మన్యేవచ సంతుష్ట
స్తస్య కార్యం నవిద్యతే ॥ ౧౭

శ్లో॥ నైవ తస్య కృతేనార్థో
నాకృతే నేహ కశ్చన ।
నచాస్య సర్వభూతేషు
కశ్చి దర్థవ్యపాశ్రయః॥ ౧౮

ప. వి :— యః, తు, ఆత్మరతిః, ఏవ, స్యాత్, ఆత్మతృప్తః, చ, మానవః, ఆత్మని, ఏవ, చ, సంతుష్టః, తస్య, కార్యం, న, విద్యతే, ౧౭

ప. వి :— న, ఏవ, తస్య, కృతేన, అర్థః, న, అకృతేన, ఇహ, కశ్చన, న, చ, అస్య, సర్వభూతేషు, కశ్చిత్, అర్థ వ్యపాశ్రయః. ౧౮

టీక :—

యః మానవః తు = ఏ పురుషుడు,
ఆత్మరతిరేవ = ఆత్మయందే ప్రేమగలవాడును,
ఆత్మతృప్తశ్చ = ఆత్మయందే తృప్తిపొందినవాడును,
ఆత్మన్యేవచ = ఆత్మయందే,
సంతుష్టః = సంతోషపడువాడును,
స్యాత్ = అగునో,
తస్య = వానికి,
కార్యం = చేయవలసినది,
నవిద్యతే = లేదు. ౧౭

టీక :—

తస్య = వానికి,
ఇహ = ఈలోకమునందు.
కృతేన = కర్మచేయుటచేత,

అర్థః = ప్రయోజనము,
నైవ = బొత్తిగాలేదు;
అకృతేన = కర్మచేయకపోవుటచేత,
కశ్చన = ఒకానొక దోషమును,
న = లేదు;
అస్య = వీనికి,
సర్వభూతేషు = సమస్తభూతములయందును,
కశ్చిత్ అర్థవ్యపాశ్రయః నచ = ప్రయోజన నిమిత్త మూశ్రయింపవలసిన పదార్థ మొక్కటి యును లేదు.

తా. ఎవడు పరమాత్మయందే ప్రేమకలవాడో, పరమాత్మయందే తృప్తుడై యుండునో, పరమాత్మయందే అనందించుచుండునో, అట్టివానికి కర్తవ్యమనునదిలేదు.

అట్టివాని కీలోకములో కర్మచేయుటచే వచ్చు లాభముగాని, కర్మ చేయకపోవుటచే కలుగు ప్రత్యవాయముగాని ఏమియునులేదు. అతనికి పిపీలిక మొదలగు బ్రహ్మపర్యంతము ఏ ప్రాణిని ఆశ్రయింపవలసిన పనిలేదు.

అమృతవాహిని :-

ఈ రెండు శ్లోకములలో ప్రకృతికిని శాస్త్రములకును కూడ అతీతులై, పరిపూర్ణబ్రహ్మానుభవములో మునిగియుండు మహాత్ములనుగురించి చెప్పబడినది.

ఏ మానవులు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సకల కల్యాణగుణ మహోదధియును, అప్రాకృత దివ్యమంగళ

విగ్రహుడును, కందర్పకోటి సుందరుడును, సర్వజ్ఞుడును, సర్వశక్తిమంతుడును, అఘటితఘటనాసమర్థుడును అగు సచ్చిదానందఘనపరబ్రహ్మమును సాక్షాత్కరించుకొని, బ్రహ్మానందసాగరములో మునిగియుందురో, అట్టివారికి తాము తరించుటకై చేయవలసిన కర్తవ్యమేమియును లేదు. అట్టివారికి కేవలము ఆనందస్వరూపుడైన పరమాత్మయందే రతియుండును. రతి అనగా ప్రేమ. బ్రహ్మాదిలోకపర్యంతమైన సకలభోగముల యందును ఈషణ్మాత్రముకూడ ఆసక్తి ఉండదు. ఆసక్తి కలుగుటయును, 'అది పనికిరాదు' అని విచారణవలన త్రోసివేసికొనుటయును కాదు - అసలు ఆసక్తి పుట్టనే పుట్టదు. పరమాత్మయందు పరమప్రేమ ప్రవహించుచుండును. ఆ ప్రేమానుభవము యొక్క ఆనందముముందు బ్రహ్మలోకభోగములు సైతము తృణప్రాయములుగ, తుచ్ఛములుగ తోచును. చివరకు ముక్తికూడ రుచించదు. కావుననే ఒక మహాత్ముడు చెప్పినాడు - "భుక్తి ముక్తి స్పృహా యావత్ పిశాచీ హృది వర్తతే, తావద్భక్తిసుఖస్యాత్ర కథ మభ్యుదయో భవేత్" 'భుక్తి అనగా బ్రహ్మాదిలోకపర్యంతమైన భోగములు - ఈ భోగములందుగాని, ముక్తియందుగాని ఆసక్తియను పిశాచము హృదయమున ఉన్నంతకాలము అక్కడ భక్తియొక్క ఆనందము ఎట్లు లభించగలదు ?'

వారు ఆత్మతృప్తులు - అనగా పూర్ణకాములు. పరమాత్మను పొందిన మానవుడు పూర్ణకాముడు అగును. ఆతనికి ఇంక పొందవలసినది ఏమియును లేదు. ఏ సాంసారిక పదార్థముతోను ఆతనికి అవశ్యకము లేదు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును,

అన్ని విధముల, పరమాత్మయందే, అనన్యభావముతో, తృప్తుడై ఉండును.

"ఆత్మన్యేవచ సంతుష్టః"-అనగా పరమాత్మను పొందిన మానవుడు నిత్యముగ, నిరంతరముగ పరమాత్మయందే ఆనందించుచుండును. ఇక వానిని జగత్తులోని ఏవియు - బ్రహ్మాది భోగములునైతము - తమవైపునకు ఏమాత్రమును ఆకర్షించలేవు. ఆతనిని ఏసందర్భములోను, ఏకారణముచేతను ఏసంఘటనయును, తన ఆనందమునుండి ఈషణ్మాత్రమైనను, చలింపచేయలేదు. ఎప్పుడును సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మ రస మహోదధిలో ఈదులాడుకొనుచు ఉండును. ఇక అట్టి మహా పురుషునకు కర్తవ్యమని ఏదియును లేదు. అనగా తరించుటకై ఏర్పడిన ఏ సాధనతోను ఆతనికి పనిలేదు. శాస్త్రములయందు చెప్పబడిన సకల సాధనలకును ఏకైక గమ్యస్థానము పరమ కల్యాణస్వరూపమైన భగవత్ప్రాప్తియే. ఆ గమ్యస్థానమును పొందినవానికి ఇంక ఏ సాధనతో మాత్రము ఏమిపనియున్నది? కనుక ఆతనికి లోకములో కర్మచేయుటచేత కలుగు లాభము గాని, చేయకపోవుటచేత కలుగు నష్టముగాని ఏమియును లేదు. అట్టి మహాపురుషునకు బ్రహ్మలోకపర్యంతమైన భోగముల యందును ఎంతమాత్రమును కోరికలేనప్పుడు ఏమి చేయవల యును? ఎందులకు చేయవలయును? ఆతనికి పిపీలికదగ్గర నుండి బ్రహ్మపర్యంతమైన ఏవ్యక్తినిగాని ఏ పదార్థమునుగాని ఆశ్రయించు పనిలేదు. దేని నాశ్రయించవలయును? ఎందుల

కాశ్రయించవలయును ? ఈ అభిప్రాయముతోనే 'ఆతనికి చేయవలసినది ఏమియును లేదు' అని చెప్పబడినది.

ఇక్కడ విచారణ అవసరము - అట్టి మహాత్ములకు "తస్య కార్యం నవిద్యతే" 'వానికి చేయవలసినదిలేదు' అని ఎందులకు చెప్పవలసి వచ్చినది ? దాని అర్థము ఎంతవరకు ఎట్లు తీసికొనవలయును ? జాగ్రత్తగ ఆలోచించనియెడల విపరీతార్థములు బయలుదేరగలవు.

అట్టి మహాత్ములు ఏమియును చేయక, ఊరకఉందురని భావమా ? మానవునకు ఎట్టి పరిస్థితిలోనైన కర్మచేయకుండ నుండు స్థితి సంభవమని గీతయొక్క అభిప్రాయమా ? "నహి కశ్చిత్ క్షణమపి జాతు తిష్ఠ త్యకర్మకృత్" అనియును, "యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠః" అనియును, "న మే పార్థా స్తి కర్తవ్యం" అనియును చెప్పిన కృష్ణపరమాత్మ "కర్మ చేయక ఊరక ఉండుట" అను సిద్ధాంతమునకు ఇష్టపడునా ? ఇష్ట పడడు. పదునేడవ శ్లోకములో 'మానవః' అను పదమును ప్రయోగించుట 'అట్లు భగవత్ప్రాప్తిని పొందుటకు మానవ మాత్రునకు అధికారముకలదు' అని నిరూపించుటకే.

కనుక ఈ రెండుశ్లోకములలో చెప్పబడినది-"తనకొరకై చేయవలసినది ఆతని కేమియు ఉండదు" అని మాత్రమే గ్రహించవలయును. ఆతనికి కర్మ చేసినను చేయకపోయినను ఒక్కటే అనుటలో, ఆతని పరమార్థమునకు ఆతనిచే చేయబడు కర్మలు లాభించవు; చేయకపోవుటచే నష్టమునులేదు. ఇంత మాత్రమేగాని "అసలు అతడు కర్మ చేయనే చేయడు"అని

అర్థము చెప్పికొనరాదు. అట్లు అర్థము చెప్పుట కృష్ణపరమాత్మకు అభిమతముగాదు. అట్టి మహాత్ములు కరుణామూర్తులుగా నుందురు. కాన లోకకల్యాణార్థము కర్మలు చేయుదురు. కర్మలు చేయక ఒక్క క్షణముకూడ నుండరు.

కర్మలు చేయుటచేగాని, చేయకపోవుటచేగాని నీకు లాభనష్టములు లేనప్పుడు, నీవు కర్మలు చేయుటచే లోకమునకు లాభమున్నయెడల కర్మలను ఎందులకు చేయరాదు? కర్మలు చేసినయెడల నీకు నష్టమున్నచో 'ఇతరుల లాభమునకై నేను నష్టపడుదునా?' అనిన అనవచ్చును. నీకు నష్టము లేనప్పుడే ఇతరుల లాభముకొరకు పనిచేయలేనియెడల, నీకు నష్టమువచ్చునప్పుడు చేయగలవా?

మహాత్ములు తాము నష్టపడియైనను ఇతరులకు మేలు చేయుదురు. ఇక నష్టము లేనప్పుడు చెప్పవలయునా? "ఊరకే పాడే అమ్మ పెండ్లివస్తే మరీ పాడిందట!" అన్నట్లు, తాము కష్టములకు, నష్టములకు లోనైకూడ ఇతరుల మేలుకొరకే ప్రయత్నించుట మహాత్ముల లక్షణముకాగా, అట్టిమహాత్ములు తమకు నష్టముకూడ లేనప్పుడు ఊరకకూర్చుందురా? అట్లు భావించుట చాల అసంగతము.

అవతారిక :-

"అట్టివారే కర్మలుచేయక ఉండరే! ఇక నీవా? - కనుక నీవుకూడ కర్మలు చేయవలసినదే" అని నిర్దేశించి, ఆ కర్మల నెట్లుచేయవలయును? ఫలమేమి? ఈ విషయము చెప్పుచున్నాడు -

శ్లో॥ తస్మా దస_క్త స్సతతం
కార్యం కర్మ సమాచర ।
అస_క్తో హ్యాచరన్ కర్మ
పర మాప్నోతి పూరుషః ॥ ౧౯

ప. వి :—తస్మాత్, అస_క్తః, సతతం, కార్యం, కర్మ, సమాచర, అస_క్తః, హి, ఆచరన్, కర్మ, పరం, ఆప్నోతి, పూరుషః –

టీక :—

తస్మాత్ = కాబట్టి,
అస_క్తః = ఆస_క్తి లేనివాడవై,
సతతం = ఎల్లప్పుడు,
కార్యం = విధ్యు_క్తమైన,
కర్మ = కర్మమును,
సమాచర = ఆచరింపుము,
హి = ఏల అనిన,
అస_క్తః = ఆస_క్తిలేనివాడై,
కర్మ = కర్మమును,
ఆచరన్ = ఆచరించుచు,
పూరుషః = పురుషుడు,
పరం = మోక్షమును,
ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు.

తా. కాబట్టి అర్జునా! ఆసక్తిలేనివాడవై ఎల్లప్పుడును కర్తవ్యములైన కర్మలను బాగుగా ఆచరించుచుండుము. ఆసక్తిరహితుడై కర్మలు చేయు మానవుడు మోక్షమును పొందుచున్నాడు.

అమృతవాహిని :_

"తస్మాత్" 'కాబట్టి' అని - ఏమికాబట్టి? కేవలము పరిపూర్ణ పరమాత్మానుభవము కలిగియుండి, అందుచేతనే తమకొరకు కర్తవ్యమనునది లేనివారై, కర్మలు చేసినను చేయకపోయినను లాభముగాని నష్టముగాని లేనివారై, బ్రహ్మపర్యంతమైన దేనినిగాని ఆశ్రయించవలసినపని లేని మహాత్ములే లోకము కొరకు కర్మలు చేయుచున్నారు కాబట్టి, నీవుకూడ కర్మలు చేయవలయును. సిద్ధపురుషులు లోకము కొరకు కర్మలు చేయుదురు; సాధకుడు తనకొరకును, లోకము కొరకును కర్మలు చేయును.

మానవుని చిత్తములో ఆసక్తియున్నప్పుడు కర్మలు బంధించునవి అగును. ఆసక్తి లేనప్పుడు ఆ కర్మలే తనకును లోకమునకునుకూడ కల్యాణదాయకములగును. మహాత్ములకు ఆసక్తిలేకపోవుట సహజము. సాధకుడు ఆసక్తిలేకుండ కర్మలు చేయుట అభ్యసించవలయును.

'అభ్యసించవలయును' అనుటలో భావమేమన - ఆసక్తితో కర్మలుచేసిన బంధహేతువులగును గనుక, ఆసక్తిపోవు వరకును కర్మలుచేయక, ఆసక్తి పోయిన తరువాత చేయుదమని ఉండరాదు. కర్మలు చేయకుండ ఉండుటకు ఎవరికిని

సాధ్యముకాదు; కనుక కర్మలు చేయుచునే ఆసక్తిలేకుండ చేయుటను అభ్యసించుము అని భావము.

మానవుడు ఆసక్తిరహితుడై కర్మలు చేయగలిగిననాడు ఆ కర్మలు ఆతనిని బంధించవు సరిగదా, ఆతని పూర్వ బంధనములనుకూడ నశింపజేయును - అంతమాత్రమే కాదు; మోక్షమును కలుగజేయును; భగవంతుని పరిపూర్ణ సాక్షాత్కారమును కలుగజేయును.

"సతతం కార్యం కర్మ సమాచర" 'కర్తవ్యమును బాగుగ ఆచరించుము' అని చెప్పుచు ఇట్లు ఎంత కాలము ఆచరించవలయును అనుదానికి సమాధానముగ 'సతతం' అను శబ్దమును ప్రయోగించియున్నాడు. 'సతతం' అనగా ఎల్లప్పుడును అని అర్థము. "ఎల్లప్పుడును కర్మలు చేయవలసినదే. జ్ఞానము కలిగిన తరువాత, పరమాత్మ సాక్షాత్కారముకలిగిన తరువాత కర్మలు చేయనక్కరలేదని భ్రాంతిపడకుము. కర్మలనెల్లప్పుడును చేయవలసినదే" అనుభావముతో 'సతతం' అని ప్రయోగించి యున్నాడు.

మానవుడు ఎట్లును కర్మలు మానలేనప్పుడు, కర్మలు మానుసమయము ఒకటి ఉండును అని పరమాత్మ అభిప్రాయముగా భ్రాంతిపడరాదు. భావపరివర్తనము మాత్రమే గీతలో చెప్పబడినది. ఆసక్తిరహితముగా చేయువారు సిద్ధపురుషులు. ఆసక్తితో చేయువారు త్రైగుణ్యులు. వీరినే 'త్రైగుణ్యులు' అని

కూడ అందురు; కామ్యకర్మలు చేయువారు-* తమ అంతః కరణమునందలి ఆసక్తిని విచారణాబలమున నెట్టిపార వేయుటకు ప్రయత్నించుచు కర్మలజేయువారు సాధకులు.

సరే; ఎల్లప్పుడును కర్మలు చేయుచుండవలసినదే అని తేలినది. కర్మకు 'కార్యం' అని విశేషణము చేర్చబడినది. కార్యం అనగా 'చేయదగినది' అని అర్థము. పనిచేయుమనినారు గనుక ఏదో ఒకపని చేయుచుండుటకాదు. అట్లైన తెలిసియో తెలియకయో ప్రతివాడును ఏదో ఒకపని చేయుచుండునేకాని ఊరకే ఉండలేడుగదా! అయినప్పుడిక 'కర్మచేయుము' అని చెప్పవలసినపనియే లేకపోవును.

కాని ఇక్కడ అర్థమదికాదు. 'చేయదగిన కర్మ ఏది? చేయదగని కర్మ ఏది?' అని విచారించుకొని, చేయదగినకర్మనే చేయవలయును గాని చేయదగని కర్మను చేయరాదు, చేయదగిన కర్మఏదో, చేయదగని కర్మఏదో ఎట్లు తెలియగలదు? "తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్య వ్యవస్థితౌ" అని పదునారవ అధ్యాయమునందు చెప్పబడియున్నది. సాధకునకు 'ఈపనిచేయదగినది; ఈపనిచేయదగనిది' అని నిర్ణయించుకొనుటకు శాస్త్రమే ప్రమాణము. సిద్ధపురుషులకో - వారు "కోవిధిః కోనిషేధః" అనియును, "నశాస్త్రం నైవచక్రమః" అనియును చెప్పదగినవారు గనుక, వారు లోకకల్యాణము కొరకు కర్మలు చేయుటలో ఏ ఏ కర్మలు చేయవలయునో

* వీరినిగురించి రెండవ అధ్యాయములో నలుబదిరెండు, మూడు, నాలుగు శ్లోకముల వ్యాఖ్యానము చూడుడు.

వారే అప్పటి పరిస్థితులనుబట్టి నిర్ణయించుకొందురు. వారికి శాస్త్రములు ఏమియును ఆజ్ఞాపించవలసినది లేదు. వారివాక్యే శాస్త్రము. వారి ఆచరణయే ధర్మము. వారు ఏది చెప్పినను, ఏది చేసినను శాస్త్రానుగుణముగనే ఉండును. వారి వాక్కును ఆచరణనుచూచి శాస్త్రములను అర్థము చేసికొనవలయును.

అవతారిక :—

'ఆసక్తిరహితుడవై కర్మలు చేయుము' అని అర్జునుని ఆదేశించి 'ఇట్లు చేసినవారు పరమపదమును - అనగా పరమాత్మను-పొందుచున్నారు' అని చెప్పి, ఇప్పుడు జనకాదులను ప్రమాణముగా చూపి, పై విషయమునే స్పష్టముచేయుచు, కర్మలు చేయుటయే నీకు ఉచితమని చెప్పుచున్నాడు -

శ్లో॥ కర్మణైవహి సంసిద్ధి
మాస్థితా జనకాదయః ।
లోకసంగ్రహ మేవాపి
సంపశ్యన్ కర్తు మర్హసి ॥ —౨౦

ప. వి :—కర్మణా, ఏవ, హి, సంసిద్ధిం, ఆస్థితాః, జనకాదయః. లోకసంగ్రహం, ఏవ, అపి, సంపశ్యన్, కర్తుం, అర్హసి.

టీక :—

జనకాదయః = జనకుడు మొదలగువారు,
కర్మణైవ = కర్మ చేయుటచేతనే,
సంసిద్ధిం = జ్ఞానసిద్ధిని,

ఆస్థితాః హి = పొందిరిగదా !
లోకసంగ్రహం=లోకసంగ్రహమును(ప్రయోజనమును)
సంపశ్యన్ అపి = చూచియైనను,
కర్తుమేవ = కర్మలను జేయుటకే,
అర్హసి = తగుచున్నావు.

తా. జనకుడు మొదలగువారు కర్మవలననే పరమసిద్ధిని పొందిరి. కనుక లోకసంగ్రహముకొరకైనను నీవు కర్మలు చేయుటయే తగినది.

అమృతవాహిని :—

అర్జునా ! చూడుము- జనకునికంటె జ్ఞాని కలడా ! జ్ఞానులలో ఉత్తమోత్తమ శ్రేణికి చెందినవాడుగదా జనకుడు! అట్టి జనకుడు మొదలగు వారందరును కర్మచేసియే మోక్షమును పొందియున్నారు.

జనక చక్రవర్తి దృఢాధ్యవసాయము నీకు తెలియును గదా! మిథిలయంతయు కాలిపోవుచున్నను, 'నాది ఒక గడ్డిపరక కూడ పోవుటలేదు' అని చెప్పుకొనజాలిన మహానుభావుడు. అట్టి అతడు జీవితపర్యంతము కర్మలు చేసినాడు. అంబరీషుని పరిపక్వస్థితి తెలియునుగదా ! అంబరీషుని కొరకే గదా సుదర్శనాయుధము దుర్వాసుని పదునాల్గు భువనముల త్రిప్పినది! అటువంటివాడు జీవితపర్యంతమును కర్మ చేయుచునే యున్నాడు.

ప్రహ్లాదుడు - ఎవనిపేరు ఒక్కసారి త్రికరణశుద్ధిగా తలచిన మానవుని జీవిత మంతయు ధన్యమగునో అట్టి

ప్రహ్లాదుడు కర్మలు చేయుచునే జీవితమును గడపెను. ఇట్టి మహానుభావులుఎందరో పూర్వము కర్మ చేసియే తరించినారు. లోకమును ఉద్ధరించినారు.

తత్త్వజ్ఞానముచేత మోక్షమని యున్నదిగదా! కర్మ చేత మోక్షమని ఎట్లు చెప్పవచ్చును? దీనికి సమాధానము సందర్భానుసారముగ ఇంతకు పూర్వమే చెప్పబడినది.

మానవుడు కర్మ చేయకుండ ఉండలేనప్పుడు, కర్మ చేత మోక్షము ఉన్నను, లేకపోయినను కర్మ చేయకతప్పదుగదా! ఎట్లును తప్పనప్పుడు, ఆకర్మ కేవలము బంధనరూపమే అయి నప్పుడు, ఇక మానవుని 'నీవు బంధమునుండి విముక్తుడవు కమ్ము!' అని ఉపదేశించుటయే ఉన్మత్తప్రలాపము కాగలదు. కనుక కర్మ కేవలము బంధనరూపముగాదు; భావము బంధము నకును మోక్షమునకును కారణము. భావముయొక్క ప్రభా వము కర్మపై ప్రసరించి, కర్మ బంధనమునకును మోక్షము నకును కారణమని చెప్పబడుచున్నది. కనుక ఎట్టిభావముతో కర్మ చేసినయెడల బంధనమో, ఎట్టిభావముతో కర్మ చేసిన యెడల మోక్షమో చెప్పబడినది. కనుకనే కర్మలు చేయు చున్నను, ఎటుల చేసినచో బంధనములు కావో - ఆ యుక్తిని తెలుపుచున్నది గీత 'యోగః కర్మసు కౌశలం' అని.

కాబట్టి తత్త్వజ్ఞానోదయమునకు పూర్వమును మాన వుడు కర్మలుచేయును. తత్త్వజ్ఞానోదయానంతరమును కర్మలు చేయును. తత్త్వజ్ఞానమునకు పూర్వము తనకొరకును,లోకము కొరకును చేయును. అట్టివారే సాధకులు. తత్త్వజ్ఞానోదయా

నంతరము కేవలము ఒక్క లోకకల్యాణము కొరకే చేయును. అట్టివారే సిద్ధపురుషులు. ఇదియే భేదము,

కర్మలు చేయుటమాత్రము ఎప్పుడును, ఎవరికిని తప్పదు. కనుక 'నిష్కామ్యకర్మ చేత పరమసిద్ధి' అనుట సమంజసమే. నిష్కామ్యకర్మ చేత సాధకునకు చిత్తశుద్ధికలిగి. తత్త్వజ్ఞానో దయమునకు సహాయము కలుగును. కనుకనూత, మోక్షమునకు నిష్కామకర్మ సాధనమని చెప్పబడినది.

శ్లో॥ యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ
స్తత్తదే వేతరో జనః ।
స యత్ప్రమాణం కురుతే
లో క స్త దనువ ర్తతే॥ ౨౧

ప. వి:— యత్, యత్, ఆచరతి, శ్రేష్ఠః, తత్, తత్, ఏవ, ఇతరః, జనః, సః, యత్, ప్రమాణం, కురుతే, లోకః, తత్, అనువర్తతే.

టీక :—

శ్రేష్ఠః = గొప్పవాడు,
యద్యత్ = ఏ యే కర్మమును,
ఆచరతి = ఆచరించుచున్నాడో,
తత్తదేవ = ఆ యా కర్మమునే,
ఇతరః జనః = సామాన్యులైన తక్కిన జనుడు,
(ఆచరతి = ఆచరించుచున్నాడు)

సః = ఆ గొప్పవాడు,
యత్ ప్రమాణం కురుతే = దేనిని ప్రమాణముగా చేయునో,
లోకః = లోకము,
తత్ = దానినే,
అనువర్తతే = చేయుచున్నది (అనుసరించుచున్నది).

తా. శ్రేష్ఠుడైనపురుషుడు ఏది ఆచరించునో ఇతర పురుషుడుకూడ అదియే ఆచరించును. ఆ శ్రేష్ఠుడు దేనిని ప్రమాణముగా జేయునో లోకము దానినే అనుసరించును.

అమృతవాహిని :-

శ్రేష్ఠుడు అనగా సద్గుణములవలనను, యథార్థ తత్త్వ జ్ఞానమువలనను శ్రేష్ఠత్వము లభించినవాడు. ఆ కారణముననే లోకమున 'ధర్మాత్ముడు, మహాత్ముడు' అని పేరుపొందినవారికి అపారమైన బాధ్యత ఉండును. తమ్ము అనుసరించి ఇతర మానవులు నడచుకొందురు. కనుక అతడు ఇతరులకొరకైనను కర్మలు చేయవలయును. లేనియెడల లోకులందరును ఆతనివలెనే కర్మ చేయక చెడిపోదురు. మిగిలినవారు- అనగా సామాన్యులు కర్మలుచేసిననే బాగుపడుదురు; చేయకపోయిన చెడిపోదురు. ఇక మహాత్ములన్ననో కర్మ చేయుటచేత బాగుపడుటయును, చేయకపోవుటచేత చెడిపోవుటయును - రెండును ఉండవు తమ విషయములో కర్మ చేసినను చేయకపోయినను ఒకటే. లోకము యొక్క స్వభావము మాత్రము శ్రేష్ఠులైనవారిని అనుసరించుట,

మహాత్ములకు తాము చేయకపోయిన తమకు నష్టము లేదుగాని, చేయకపోయిన నష్టమును, చేసినచో లాభమును అనుభవించు దశలో ఉన్న సామాన్యజనులు అట్టి మహాత్ములను జూచి తామకూడ చేయక చెడిపోదురు. తాము చేయని కారణమున లోకము చెడిపోవుట సహించరు మహాత్ములు. కనుక లోకమును దృష్టిలో ఉంచుకొని తాము కర్మల నాచరింతురు. వారిని జూచి లోకముకూడ తమ తమ వర్ణాశ్రమధర్మములను శ్రద్ధాభక్తులతో ఆచరించును. దానివలన సృష్టిచక్రము సవ్యముగా నడచును.

మహాత్ములు ఆచరించని యెడల లోకులు "ఈ ధర్మములలో మంచి ఉన్న యెడల వారెందులకు ఆచరించరు? కనుక ఈ ధర్మములన్నియును సారహీనములు" అని తలచి, వారు కూడ మానివేయుదురు. అట్లు లోకముకూడ మానిన యెడల సృష్టిచక్రము సరిగా నడువదు. అందువలన సృష్టిలో ఒడుదుడుకులు, సంఘర్షణలు బయలుదేరి సృష్టికే ప్రమాదము వాటిల్లగలదు. ఈ ప్రమాదమున కంతకును బాధ్యులు మహాత్ములే అగుదురు. ఇది తెలిసిన మహాత్ములు ఎన్నడును కర్మ చేయుట మానరు.

ఒకడు తాను యథార్థముగా పరిపక్వస్థితికి రాక పూర్వమే ఏవో ఇతర కారణములవలన లోకము తనయందు విశ్వాసముతో తనను మహాత్ముడనియును, మహాజ్ఞాని అనియును, పూజించుట ప్రారంభించిన యెడల, అంతమాత్రమున నిజముగా తాను మహాత్ముడనైతి ననుకొని, అహంకరించి, తన

యిష్టము వచ్చినట్లు మెలగుచు, తన ఇష్టము వచ్చినట్లు ప్రబోధము జేయుచు, తన ఇష్టమువచ్చినట్లు శాస్త్రమునకు అర్థములు తీయుచు ఉన్న యెడల, లోకము దానినే ప్రమాణముగా స్వీకరించి, ఆచరించును. దానిచేత వారికి కలుగు ఐహిక పారమార్థికకష్టనష్టములకు బాధ్యుడు ఈతడే అయి, ఈమహాపాపఫలముగ యమధర్మరాజువద్ద చేతులుకట్టుకొని నిలబడి, సమాధానము చెప్పుకొనవలసియుండును. శిక్షలనుభవింపవలసి యుండును. కనుక యథార్థమైనమహాత్ములు ఏదిచేసినను, ఏది మాట్లాడినను, ఏది ఆచరించినను లోకముయొక్క క్షేమ మొక్కటే దృష్టిలో ఉంచుకొని చేసెదరు.

శ్రేష్ఠుడు దేనిని ప్రమాణముగా చేయునో లోకము దానినే అనువర్తించుననగా - ఆతడు లోకములో ఎవరికేది క్షేమమనో దానిని ఆలోచించి 'నీవు ఇట్లు చేయుము!' అని ఆజ్ఞాపించిన లోకము దానిని అట్లే చేయును. 'నీవు ఇట్లు చేయకుము!' అని ఆజ్ఞాపించిన అట్లే చేయకుండును. కనుక లోకము బాగుపడినను, చెడిపోయినను అప్పుడున్న శ్రేష్ఠులే దానికి బాధ్యులు. మహాత్ములు ఆచరించినట్లు అందరును ఆచరింతురుగదా! ఇంక 'సయత్ప్రమాణం కురుతే' అనునది చెప్పుట ఎందులకనగా-లోకములో అందరకును కర్తవ్యములు ఒకేవిధముగ ఉండవు. వారివారి వర్ణాశ్రమములయొక్కయును, పరిస్థితి స్వభావములయొక్కయును భేదములవలన కర్తవ్యములుకూడ భిన్నభిన్నములుగా ఉండును. కనుక తాను ఆచరించుటచేత, తనవంటి వర్ణాశ్రమ పరిస్థితి స్వభావములలో

ఉన్నవారు తాను చేసినట్లు చేయుదురు; దేనిలోనైనను కొంచెము భిన్నత కలవారు తాను చెప్పినట్లు చేయుదురు.

అవతారిక :-

'మహాత్ములకు ఏమియును చేయవలసినది లేకపోయినను, లోకసంగ్రహమును దృష్టిలో ఉంచుకొని, కర్మ చేయుదురు' అని చెప్పి ఇప్పుడు పరమాత్మ తనను ఉదాహరణముగా చూపి చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం
త్రిషులోకేషు కించన ।
నానవాప్తమవాప్తవ్యం
వర్త ఏవ చ కర్మణి ॥ ౨౨

శ్లో॥ యది హ్యహం నవర్తేయం
జాతుకర్మణ్యతంద్రితః ।
మమ వర్త్మానువర్తంతే
మనుష్యాః పార్థ ! సర్వశః ॥ ౨౩

శ్లో॥ ఉత్సీదేయు రిమే లోకా
న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ ।
సంకరస్య చ కర్తాస్యా
ముపహన్యామిమాః ప్రజాః ॥ ౨౪

ప. వి ;—న, మే, పార్థ, అస్తి, కర్తవ్యం, త్రిషు, లోకేషు, కించన, న, అనవాప్తం, అవాప్తవ్యం, వర్త, ఏవ, చ, కర్మణి. ౨౨

ప. వి :—యది, హి, అహం, న, వర్తేయం, జాతు, కర్మణి, అతన్ద్రితః, మమ, వర్త్మ, అనువర్తన్తే, మనుష్యాః, పార్థ, సర్వశః. ౨౩

ప. వి ;—ఉత్సీదేయుః, ఇమే, లోకాః, న, కుర్యాం, కర్మ, చేత్, అహం, సంకరస్య, చ, కర్తా, స్యాం, ఉపహన్యాం, ఇమాః, ప్రజాః. ౨౪

టీక ;—

పార్థ ! = ఓ అర్జునా !
మే = నాకు,
కర్తవ్యం = చేయవలసినకర్మము,
నాస్తి = లేదు,
త్రిషులోకేషు = మూడులోకములయందును,
అనవాప్తం = పొందబడనిది,
అవాప్తవ్యం = పొందవలసినది,
కించన = ఏదియును,
న = లేదు;
(తథాపి) చ = అయినను
కర్మణి = కర్మమందు,
వర్తఏవ = ప్రవర్తించుచున్నానుగదా ! ౨౨

టీక :—

పార్థ ! = ఓ అర్జునా !
అహం = నేను,
జాతు = ఎప్పుడును,
అతన్ద్రితః = జాగ్రత్తగలవాడనగుచు,
కర్మణి = కర్మమునందు,
నవర్తేయం యది = ప్రవర్తించకపోదునేని,
మనుష్యాః = ప్రజలు,
సర్వశః = అన్ని ప్రకారములుగను,
మమ = నాయొక్క,
వర్త్మ = మార్గమును,
అనువర్తన్తే హి = అనుసరింతురుగదా ! ౨౩

టీక :—

అహం = నేను,
కర్మ = కర్మమును,
న కుర్యాం చేత్ = చేయనైతినేని,
ఇమే లోకాః = ఈ జనులు,
ఉత్సీదేయుః = భ్రష్టులగుదురు;
సంకరస్య చ = వర్ణసంకరమునకును,
కర్తా = కారణము,
స్యాం = అగుదును;
ఇమాః ప్రజాః = ఈ ప్రజలను,
ఉపహన్యాం = చెడగొట్టినవాడనగుదును. ౨౪

తా. అర్జునా ! నాకు చేయవలసినది ఏమియునులేదు. మూడులోకములలోనుకూడ నేను పొందనిదిగాని, పొందవలసినదిగాని లేదు.అయినను కర్మలను చేయుచునేయున్నాను. ౨౨

తా. నేను జాగ్రత్తవహించి కర్మ చేయకపోతినేని మానవులు సర్వవిధముల నా మార్గమునే అనుసరింతురు. ౨౩

తా. నేను కర్మ చేయకుండినచో ఈ మానవులందరును చెడిపోదురు. సంకరమునకు నేను కారణమై ఈ జనులను పాడుచేసినవాడనగుదును. ౨౪

అమృతవాహిని :-

కృష్ణపరమాత్మ అర్జుననితో తనను ఆదర్శముగా పెట్టుకొనుమనియును, తాను మూడులోకములయందును పొందనిది లేదనియును చెప్పుచున్నాడు. అదియునుగాక తానెటువంటి ప్రభావసంపన్నుడో - గీతలో ఎన్నోచోట్ల, "భోక్తారం యజ్ఞతపసా సర్వలోక మహేశ్వరమ్" అనియును, "యోమామజమనాదించ వేత్తిలోకమహేశ్వరమ్"అనియును,"పితాహమస్య జగతో మాతాధాతా పితామహః" అనియును, గతిర్భర్తా ప్రభుస్సాక్షీ" అనియును, "అహంహి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తాచ ప్రభురేవచ" అనియును, "ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య స చరాచరమ్" అనియును, చెప్పుకొనియున్నాడు.సర్వలోకములకు ప్రభువైన కృష్ణపరమాత్మకు ఈ సర్వజగత్తునందును తనది కానిదేదిగలదు? క్రొత్తగా పొందవలసినదికూడ ఏదియును లేదు,

ఆయన అవాప్తసమస్తకాముడు. అయినను కర్మలుచేయుచునే యున్నాడు. ఎందులకు చేయవలయును ? అట్లుచేయుటకు లోకానుగ్రహమేకారణము. ఆయనయే కర్మలు చేయని యెడల, ఆయననుజూచి లోకులుగూడ తమ కర్తవ్య కర్మలను మాను దురు. దానితో వర్ణవ్యవస్థ చెడిపోవును; ధర్మము క్షీణించును; స్వేచ్ఛాచారత, దుష్టస్వార్థము, విషయలోలుపత, మోసము వంచన, హింసలు, ఘోరమైన మారణయత్నములు - అన్నియును హద్దుపద్దులు లేకుండ పెచ్చుపెరిగిపోవును. జగత్తు ఇట్లుచెడిపోకుండ కాపాడుటకై కృష్ణపరమాత్మ ప్రతిక్షణమును కర్మలు చేసియే యున్నాడు.

మరియును ఆయన సత్యసంకల్పుడు. అనగా సంకల్ప మాత్రముచేతనే అనంతకోటి బ్రహ్మాండములును సృజింపబడు చున్నవి; పోషింపబడుచున్నవి; లయింపబడుచున్నవి. అఘటిత ఘటనాసమర్థుడు, సర్వలోకములకును ఏకైకమహేశ్వరుడు, ఐనప్పటికిని ఒకమానవరూపముతో దుఃఖాలయము, అశాశ్వ తము అయిన ఈలోకములో మాటిమాటికి జన్మించుచున్నాడు. అట్లు జన్మించవలసిన అవసరము ఆయనకేమి కలిగినది ? ఒక్క లోకానుగ్రహమే ఆ అవసరము. ఆయన మాటలతో, చేత లతో లోకమునకు ఆదర్శముగాఉండి, లోకము నుద్ధరించవలసి యున్నది. అందువల్లనే ఆయనకూడ నిత్యమును కులోచితము, కాలోచితమునగు కర్మలు చేసియే యున్నాడు. ఆయనయే కర్మలు చేయకపోయినచో, ఈ మానవులందరును ఆయనను

అనుసరించి, వారును చేయక చెడిపోయెడివారే. సామాన్య ముగా మానవుల లక్షణము ఎట్లుండుననగా - వారికి ఎవరు పెద్దలు, శ్రేష్ఠులు అని తోచినదో వారిని అనుసరింతురు. ఆ కాలములో చాలమంది ప్రజలకు కృష్ణపరమాత్మ గొప్ప వాడు, ఆదర్శపురుషుడు అను అభిప్రాయమున్నది. కాబట్టి వారి కొరకు తానుకూడ కర్మల నాచరించినాడు. వారు- అనగా ప్రజలు- చెడిపోకుండ బాగుపడు బాధ్యత తనమీద వేసికొని పనిచేసినాడు. కాబట్టియే తన కూర్మిభక్తుడైన అర్జునునితో యిట్లు అనుచున్నాడు-

"అర్జునా! చూడుము ! కర్మ పనికిరానిదైనయెడల నీకు చెప్పుదునా? లోకులందరి శ్రేమస్సునుకూడ కోరువాడను గదా ! ప్రియుడవు, సఖుడవు, భక్తుడవు అయిన నీకు చేయ కూడనిపని చెప్పుదునా? "కర్మ జ్ఞానముకంటె తక్కువైనది. కర్మచేయుట అజ్ఞానమునకు లక్షణము" అని భ్రాంతిపడి, తమ్ము జ్ఞానులని భావించుకొని, కర్మలు మానుట మహాప్రమాదము; అధఃపతనహేతువు. చూచుచున్నావుకదా! నేనుకూడ కర్మలు చేయుచున్నాను. నేను ఏది శ్రేష్ఠమని చేయుచున్నానో, దానినే నీకును చెప్పుచున్నాను. కనుక కర్మలుచేయుటయే నీకు కూడ పరమ శ్రేయస్కరము. సర్వకాంక్షలను నశింపజేసికొని నట్టియును, చివరకు మోక్షమందుకూడ ఆసక్తిలేనట్టియును మహాత్ములు కూడ లోకకల్యాణార్థము కర్మలు చేయుదురు. సాధకులు తమకొరకును, లోకముకొరకునుకూడ కర్మలుచేయ వలయును."

శ్లో॥ సక్తాః కర్మ ణ్యవిద్వాంసో
యథా కుర్వంతి భారత!
కుర్యా ద్విద్వాం స్తథాసక్త
శ్చికీర్షు ర్లోకసంగ్రహమ్ ॥ ౨౫

ప. వి:— సక్తాః, కర్మణి, అవిద్వాంసః, యథా, కుర్వన్తి, భారత, కుర్యాత్, విద్వాన్, తథా, అసక్తః, చికీర్షుః, లోక సంగ్రహమ్-

టీక :—

భారత! = ఓ అర్జునా !
అవిద్వాంసః = అజ్ఞానులు,
కర్మణి = కర్మమందు,
సక్తాః = ఫలాపేక్ష గలవారై,
యథా = ఏవిధముగ,
కుర్వన్తి = చేయుచున్నారో,
తథా = ఆవిధముగ,
విద్వాన్ = జ్ఞాని,
అసక్తః = ఫలాపేక్ష లేనివాడై,
లోకసంగ్రహం = ప్రజలను బాగుచేయుటను,
చికీర్షుః = నెరవేర్చ తలంపుగలవాడై,
కుర్యాత్ = చేయవలయును.

తా. ఓ భారతా! అర్జునా! అజ్ఞానులైన మానవులు ఆసక్తితో ఎట్లు కర్మలు చేయుదురో, ఆసక్తిరహితులైన జ్ఞానులుకూడ, లోకసంగ్రహము కొరకు అట్లే, కర్మలు చేయవలయును.

అమృతవాహిని:—

ఈ శ్లోకములో 'కర్మణి' అనినప్పుడు ఇచ్చటి ప్రకరణమునుబట్టి శాస్త్రనిషిద్ధములు, నిందితములు, నీచములు అయిన కర్మలకు ప్రస్తావనయే లేదు. పరిస్థితిని, స్వభావమును అనుసరించిన, శాస్త్రవిహితములైన కర్మలనే ఇచ్చట గ్రహించవలయును.

అజ్ఞానులైన మానవులు ఫలాభిలాషతో కర్మలయందు ఆసక్తిగలిగి కర్మలు చేయుదురు. జ్ఞానులుకూడ అజ్ఞానులవలెనే కర్మలు చేయవలయును. కాని, ఫలాభిలాష, ఆసక్తి లేకుండ చేయవలయును. జ్ఞానులకును, అజ్ఞానులకును ఇదియే భేదము. అజ్ఞానులు చేసినట్లే జ్ఞానులుకూడ చేయవలయును అనుటలో అభిప్రాయమేమనిన—

అజ్ఞానులు ఫలమునందాసక్తిగలిగి కర్మలు చేయుదురు కనుక 'ఈ కర్మలచేతగదా మన మీఫలమును పొందనర్హులమగుచున్నాము' అని కర్మలను అపరిమితశ్రద్ధతో చేయుదురు. జ్ఞానికి కర్మఫలమునందు ఈషణ్మాత్రముకూడ ఆసక్తి ఉండదు; ఫలమందభిలాష లేదు కనుక తాను కర్మ చేసినను చేయక పోయినను తనకు ఒక్కటే; లాభముగాని నష్టముగాని లేదు; కనుక ఆ కర్మను అరగొరగా చేయుట తటస్థించవచ్చును;

శ్రద్ధలేక చేయవచ్చును - ఇదికూడదు. ఫలమందభిలాష లేక పోయినను, లాభనష్టములు లేకపోయినను లోకసంగ్రహము కొరకు కర్మలు చేయవలయును; అభిలాషకలవారు చేయునంత శ్రద్ధతోను చేయవలయును. ఇదియే కర్మయోగములో ఉన్న రహస్యము - అని జ్ఞానులకు పరమాత్మ హెచ్చరిక నిచ్చుచున్నాడు.

ఇంకొక విషయమేమనిన - కొంతమంది సాధకులకు కొంతవరకు పోయిన తరువాత, తమకు కూడ తెలియకుండ ఒక అభిమానము బయలుదేరును - "నేను జ్ఞానినైతిని; ఇంక నాకు ఈ సాధనతోను, కర్మలతోను పనిలేదు; నేనేమియును చేయనక్కరలేదు" అని. ఈ భావము కలిగినట్లుకూడ తెలియకుండ అంతఃకరణములో ఉద్భవించును. ఇదియే సాధకునకు ప్రమాదకరమైన సుడిగుండము. తనను జ్ఞానిగను మహాత్ముడుగను తలంచుకొనుట ఒకటి; ఇతరులు ఎంతవారైనను, వారిని సంసారకూపమందు మునిగియున్నవారుగను, తెలియనివారుగను తలంచుట రెండు; తనకు కర్మలతో సంబంధము లేదని తలచుట మూడు; ఇతరులు కర్మలు చేయుచున్న యెడల, "వారింకను అజ్ఞానములోపడిపోవుచున్నారు; కర్మలనే పట్టుకొని ప్రాకులాడుచున్నారు" అని నిర్లక్ష్యముగా చూచుటయో, జాలిపడుటయో చేయును, ఆ జాలిపడు లక్షణమును సాధకునకు అడ్డము వచ్చునట్టి ఒక దుర్గుణముగా తెలిసికొనలేక, దానిని భూతదయగా భావించుకొని సంతోషపడుట నాలుగు; ఇట్టి వారిలో ఎవరికైనను 'మనకు కర్మలతో అవసరము లేకపోయి

నను ఇతరులకొరకు మనము కర్మలు చేయవలయును' అను అభిప్రాయము ఒక వేళ కలిగినయెడల, ఆ చేయుటలో కూడ తమకొరకుకాదు, ఇతరుల కొరకు కాబట్టి, ఇతరులు చూచు చున్నప్పుడు చేయుటయు, చూడనప్పుడు మానుటయు కలుగును - ఇది అయిదవ దోషము. పోనీ - ఇతరులు చూచు చున్నప్పుడైనను చేయునది సరిగ చేయక, శ్రద్ధలేక, పైకి చేయుచున్నట్లు నటించుట - ఆరవదోషము.

ఇన్ని దోషములు ఏర్పడునుగనుక పరమాత్మ ఎంత గనో హెచ్చరిక ఇచ్చుచున్నాడీశ్లోకములో. తనకక్కర లేదు గనుక శ్రద్ధతో చేయడు; దాని పరిణామమే చివరకు మోసము క్రిందకుకూడ వచ్చును. ఇట్టి సుడిగుండములో పడకుండ నుండుటకు సాధకుడైనచో తన కొరకును, లోకము కొరకును, జ్ఞానియైనచో కేవలము లోకముకొరకును, ఆసక్తి విడిచిపెట్టి శ్రద్ధతో కర్మచేయవలసిన అవసరమున్నది.

కర్మచేయు విషయమున సాధకుడును, జ్ఞానియును ఒకటే. జ్ఞానినిగదా నాకు అక్కరలేదు అని, అంతర్యమున శ్రద్ధలేక, అసలు కర్మచేయక, లోకులకు శిక్షణ ఇచ్చుటకని, చేయుచున్నవానివలె కనుపించుచున్న యెడల, అట్టివానివద్ద శిక్షణ పొందువారందరును అట్టి మోసగాండ్రే అగుదురు. లోహము కరగించి ఏ పోలిక మూసలో పోసిన ఆ పోలిక వస్తువుగనే ఏర్పడునుగదా !

చేసినచో శ్రద్ధతో, నిర్వంచనముగ నిర్దుష్టముగ చేయవలయును. లేకున్న టింగురంగాయని అసలు మానవలయును,

అంతేగాని ఉభయభ్రష్టత్వము పొందరాదు. చేయుట, చేయక పోవుటలలో చేయవలయుననెడి పక్షమువాడు కృష్ణపరమాత్మ.

శ్లో॥ న బుద్ధిభేదం జనయే
దజ్ఞానాం కర్మసంగినాం ।
జోషయే త్సర్వకర్మాణి
విద్వాన్ యుక్తః సమాచరన్ ॥ ౨౬

ప. వి :— న, బుద్ధిభేదం, జనయేత్, అజ్ఞానాం, కర్మసంగినాం, జోషయేత్, సర్వకర్మాణి, విద్వాన్, యుక్తః, సమాచరన్.

టీక :—

విద్వాన్ = విద్వాంసుడు,
కర్మసంగినాం = కర్మయందాసక్తిగల,
అజ్ఞానాం = అజ్ఞానులకు,
బుద్ధిభేదం = బుద్ధికి చలనమును,
నజనయేత్ = పుట్టింపగూడదు;
యుక్తః సమాచరన్ = నేర్పుతో తానాచరించుచు,
సర్వకర్మాణి = సమస్తకర్మలను,
జోషయేత్ = ఇతరులచే నాచరింపచేయవలయును.

తా. విద్వాంసుడైనవాడు కర్మలయందాసక్తులైన అజ్ఞానులయొక్క బుద్ధియందు భ్రమను కలుగజేయరాదు. సమత్వబుద్ధితో తాను చక్కగా కర్మలుచేయుచు, వారిచేతకూడ చేయించవలయును.

అమృతవాహిని :—

అర్జునా ! కర్మలయందాసక్తిగలిగిన అజ్ఞానులకు బుద్ధిలో భ్రమను కలుగజేయరాదు - "ఆత్మ చేయదు; కర్మ బంధనమునకు కారణము; పుణ్యపాపములు రెండును బంధనములే. కాబట్టి పుణ్యకార్యములుకూడ ఏమియును చేయరాదు" ఇట్టి అర్థాంతలేని వాక్యములు చెప్పి వారిబుద్ధిలో సందేహములు కలిగించరాదు. వారు కర్మ మానలేరు; చేయుదానియందు 'ఇది బంధనమేమో' అన్న భయము- చేయుటయా ? చేయకపోవుటయా ? అను సందిగ్ధావస్థ - వీనిలో పడుదురు. కాబట్టి నిజమైన జ్ఞాని అట్లు చేయడు. వారివలెనే తానుకూడ కర్మలు చేయును. కాని ఆసక్తిలేకుండ చేయును. వారినికూడ కర్మలు మానకుండకర్మలమీద శ్రద్ధ వారికి పోకుండ చూచుచు, వారికి నిష్కామ్యముగా కర్మలుచేయుట నేర్పును. ఇది జ్ఞానిలక్షణము.

ఒక గ్రామములో ఒక వీథివీథి అందరునూ జ్ఞానులే - వారికి కర్మచేయుట అనిన భయము. "కర్మ పుణ్యరూపమో, పాపరూపమో అయి ఉండవలయునుగదా ! పాప మెట్లు బంధనమో అట్లే పుణ్యముకూడ బంధనమేగదా ! అందువలన జన్మరాహిత్యమును కోరువారు కర్మలు చేయరాదు" అని వారి సిద్ధాంతము. కనుక వారి ఇంటికి ఎవరు వచ్చినను మంచినీరు కూడ ఈయరు; మంచినీరు ఇచ్చినను అదికూడ బంధనమేయని వారి అభిప్రాయము.

బ్రహ్మమే కర్మమూలమున బంధనములో పడినదని వారి అభిప్రాయము."బ్రహ్మమే కర్మమూలమున బంధనములో

పడినయెడల ఆ బ్రహ్మము బంధనములో పడుటకుముందే కర్మ చేసి ఉండవలయునుగదా ! అప్పుడు బంధనమునకుముందు బ్రహ్మము బ్రహ్మముగనే ఉన్నదిగదా ! అప్పుడంత అజ్ఞానముగా కర్మ ఎందులకు చేయవలసివచ్చినది ? అసలు బ్రహ్మము ఎప్పుడైనను కర్మ చేయునా ? చేయగూడని కర్మ బ్రహ్మము తనకు అజ్ఞానముకలిగిన తరువాత చేసినదా ? కర్మ చేయుటచేత అజ్ఞానము కలిగినదా ? అజ్ఞానముచేత కర్మ చేసినయెడల ఆ అజ్ఞానము ఎక్కడినుండి ఎందుచేత కలిగినది ? లేక కర్మ చేసిన తరువాత అజ్ఞానము కలిగినయెడల అజ్ఞానము కలుగకముందు బంధనమని తెలిసి తెలిసి, అజ్ఞానకారణమని తెలిసి తెలిసి ఆ బ్రహ్మము కర్మ ఎందులకు చేయవలయును ?" అని వారిని మనము ప్రశ్నించినయెడల, మనముఖమువంక తేరిపారజూచి "అజ్ఞానము తొలగినగాని ఇది అర్థముకాదు. మీరు సగుణారాధకులు కాబోలు. నిర్గుణములోనికి వెళ్ళిన తరువాత మీకే తెలియగలదు" అని సమాధానము చెప్పుదురు.

సరే; వారి సిద్ధాంతమది. ఎవరేమి చేయుదురు ?

వేసవికాలము; మధ్యాహ్నసమయము; ప్రయాణము చేయువాడొకడు దాహమై ఆ గ్రామములో ఒకరి యింటికి పోయి దాహమడిగినాడు. దాహము ఈయలేదు. వీధిఅంతయు తిరిగినాడు. ఎవరును దాహమీయలేదు; పైగా వేదాంతము చెప్పుట మొదలుపెట్టినారు—

"ఎవరికి దాహము ? ఎవరు తీర్చునది ? ఎట్లు తీర్చుట ? దాహమేమి ? దాహము మిథ్య; నీవు మిథ్య; ఇచ్చుట మిథ్య;

త్రాగుట మిథ్య, దాహము తీరుట మిథ్య; నీవే బ్రహ్మము; నేనే బ్రహ్మము; నీవును నేనును ఒకటియే. ద్వైతము భయ సూచకము. ఇచ్చునదెవరు? పుచ్చుకొనునదెవరు?" ఈ విధముగ వేదాంత ప్రబోధము ప్రారంభించినారు.

ఈ బాటసారికి ఒడలు మండిపోయినది; చచ్చిపోవుచుండగా పెండ్లి పాటలేమి? చూచినాడు- బాగుగ ఆలోచించినాడు- వీరి వేదాంతమునకు తగిన ఆచరణ చూపవలయునను కొన్నాడు-గబగబ ఒక ఇంటిలో జొరబడినాడు- బిందెలోని నీరు కడుపార త్రావినాడు. ఆబిందెతీసికొని బయలుదేరినాడు. ఇక ఆ ఇంటిలోనివారు 'దొంగ! దొంగ!' అని కేకలు వేయసాగినారు-'మాబిందె మాకీయవేమి?' అని అరచినారు. జనము చాలమంది మూగినారు. అప్పుడు అతడు "మీరెవరు? నేనెవరు? బిందె ఏమి? ఎత్తుకొనిపోవుటేమి? ఇచ్చుటేమి? అంతా మిథ్యయే; బిందె మిథ్య; ఎత్తుకొనిపోవుట మిథ్య; ఇచ్చుట మిథ్య; అంతా బ్రహ్మమే ఉన్నదంతా బ్రహ్మమే. నీవు బ్రహ్మము; నేను బ్రహ్మము; ఈబిందె బ్రహ్మము; ఈ మూగిన జనము బ్రహ్మము, ఎత్తుకొనిపోవుట బ్రహ్మము, ఇక్కడ బ్రహ్మములో నానాత్వములేదు. నీవు నేను అని, నా బిందె నీ బిందె అని భ్రాంతిపడకుడు! ద్వైతము భయ కారణము" అని ఆ బిందె పుచ్చుకొని ఒక్క పరుగు తీసినాడు.

ఇదీ వేదాంతము - 'మనదాకవచ్చెనో - మనసులో నొచ్చెనో' అనినట్లయినది.

తమకు దాహమైనచో దాహము త్రాగరా వారు? తమ కుమారుడో మనుమడో ఊరినుండి ఎండలోవచ్చినయెడల మంచినీరు ఈయరా? ఈయకేమి? ఇచ్చెదరు. తామును త్రాగుదురు. కడుపునిండుగ మెక్కుదురు. ఇతరుల కష్టమేమి తెలియును అజ్ఞానులకు? కనుక ఇతరుల విషయములో వేదాంతము చెప్పుదురు.

ఇట్లు ఉండరాదు. ఇవి జ్ఞానులమనుకొనువారి చేతకలుగు చిక్కులు, నిజమైన జ్ఞానికి కర్మతత్త్వము తెలియును. కేవలము కర్మ బంధనముకాదని తెలియును. కనుక ఆతడు కర్మలు మానడు. కర్మలు చేయువారిని ఆక్షేపించడు. కర్మలు చేయుటలో ఉండు పొరపాటును క్రమక్రమముగ దిద్దుబాటు చేయును.

ఈ శ్లోకములో "అజ్ఞానాం కర్మసంగినాం" అని ఉన్నది. అజ్ఞానులుఅని ఎవరిని ఉద్దేశించి చెప్పబడినది? "రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః" అని తొమ్మిదవ అధ్యాయములో చెప్పబడినవారిని గురించియేనా ఈవిశేషణము? ఈ అజ్ఞానులు ఏ శ్రేణికి చెందిన అజ్ఞానులు? ఈ విషయము జాగ్రత్తగ ఆలోచించవలయును.

వీరు వర్ణాశ్రమధర్మములు, కర్మములు శాస్త్రోక్తప్రకారము ఆచరించువారు. పైన "రాక్షసీమాసురీంచైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః" అనుచోట చెప్పబడినవారు దుష్టులు, లోకోపద్రవకారులు. కనుక ఆదుష్టుల శ్రేణికి చెందినవారుకారు ఈశ్లోకములోని అజ్ఞానులు.

ఇక "మహాత్మానస్తు మాం పార్థ! దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః" అని తొమ్మిదవ అధ్యాయమున పదమూడవ శ్లోకములో చెప్పబడినవారు మహాత్ములు. లోకకల్యాణకారులు. కనుక, ఆ శ్రేణికి చెందినవారునుకూ రీశ్లోకములోని అజ్ఞానులు.

వీరు "త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపాః" అని తొమ్మిదవ అధ్యాయమున ఇరువది, ఇరువది ఒకటి, ఇరువది మూడు, ఇరువదినాలుగు - శ్లోకములలోను. "యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదం త్యవిపశ్చితః" అని రెండవ అధ్యాయమున నలుబదిరెండు, నలుబదిమూడు నలుబదినాలుగు శ్లోకములలోను ఏడవ అధ్యాయములో ఇరువదవ, ఇరువది ఒకటవ, ఇరువదిరెండవ, ఇరువదిమూడవ శ్లోకములలోను చెప్పబడిన శ్రేణికి చెందినవారు.

వీరు దుష్టులుగారు; శాస్త్రనిషిద్ధములైన దుష్కర్మలు చేయరు. శాస్త్రవిహితమైన సత్కర్మలనే చేయుదురు. కాని కామ్యములతో చేయుదురు. అందువలన - అనగా ఆ కర్మలు నిష్కామభావముతో, మాధవసేవారూపముగా చేయకపోవుట చేత - వానిచేత కలుగవలసిన అమోఘమైన, అనంతమైన మహాఫలమునుండి వంచింపబడుచున్నారు. అల్పమైన, అనిత్యమైన, తుచ్ఛమైన ఫలముతో తృప్తి చెందుచున్నారు. ఆకారణమున వీరు "అజ్ఞానులు" అనబడినారు. వీరిలో ఉన్న ఆ "కామ్యముతో చేయుట" అను లోపము దిద్దబడుట ఒక్కటే జరుగవలసినది. అది జరిగిననాడు వీరు మహాత్ములే కనుక మహాత్ములైనవారు వీరుచేయు ఈ కర్మలనే నిష్కామ్యముగా

చేయుట వీరికి నేర్పవలయును. ఆ నేర్పుటలో, ఆ చెప్పుటలో, కర్మలయందు అశ్రద్ధ నిర్లక్ష్యభావము గలుగునట్లు, కర్మలు మొదలుకే మానునట్లు చెప్పరాదు.

అనగా-ఒకడు తన ముదుసలి తల్లిదండ్రులకు నిత్యమును శ్రద్ధాభక్తులతో సేవచేయుచున్నాడు. కాని, వారియందు దేహసంబంధమైన గౌరవమర్యాదలనే ఉంచి సేవించుచున్నాడు. కాబట్టి ఆ సేవకు ఫలము అసమర్థులైన, అజ్ఞానులైన, ఆ తల్లిదండ్రుల సంతోషమే. వారు సంతోషించినచో ఏమి ఫలమియగలరో ఆ అల్పఫలమే ఆతనికి లభించగలదు. ఇట్లు జరుగుచుండగా, ఒకప్పుడు వారింటికి ఒక వ్యక్తి-కొంచెముగ చదువుకొన్నవాడు - వచ్చి "ఛీ! ఇదేమి? ఈనాడు ఉండి రేపు పోవు వీరిసేవయా నీకు కావలసినది? నీ వెవరవో తెలిసికొనిన యెడల, నీకు యథార్థమైన తలిదండ్రు లెవరో తెలియగలదు. నీకు, నాకు, అందరకు, ఈ అనంతకోటి బ్రహ్మాండములకును తల్లి, దండ్రి, సమస్తమును ఆ పరమాత్మయే. కాబట్టి ఆ పరమాత్మను కొలుచుటయే మానవజన్మ కొరకు- పరమలక్ష్యము" అని బోధించినాడు. ఆనాడు మొదలుకొని ఈతడు తలిదండ్రులసేవ మానివేసినాడు; కాని పరమాత్మసేవ ప్రత్యక్షముగా చేయలేడు - కొంతకాలమునకు ఇటు తలిదండ్రుల సేవయు, అటు పరమాత్మ సేవయుకూడ లేకపోవుటచేత, ఏ పనియు లేక తిరుగు వానియందు నెమ్మది నెమ్మదిగా నిద్ర, ఆలస్యము, ప్రమాదము మొదలగు లక్షణము లన్నియును ప్రవేశించి చివరకు సర్వభ్రష్టత్వము కలుగజేసినవి.

దీనికి బాధ్యుడు నిజమునకు ఆ బోధించిన వ్యక్తియే. బోధించినది సత్యమే అయినను సరిగా చెప్పుట చేతకాక పోవుటచే, బోధింపబడిన వ్యక్తికి ఉభయభ్రష్టత్వము, ఈ బోధించిన వ్యక్తి యముని సన్నిధిలో చేతులు కట్టుకొని నిలబడి సమాధానము చెప్పుకొనవలసిన స్థితి. ఈ రెండు ఫలములును కలిగినవి.

ఇచ్చట యథార్థమాలోచించిన మొదట ఆతడు చేయు తలిదండ్రుల సేవ నింద్యమును, హేయమునుకాదు. ఆ తలి దండ్రులయందు దేహసంబంధభావమును మార్చుకొని, భగవత్స్వరూపులుగా భావించుకొని నిష్కామ్యముగా సేవ చేయవలయును. అప్పుడు ఆ సేవయే మాధవసేవ అగును. అందుచే ఆతడు ఆ సేవయొక్క అమోఘము, అనంతము, అయిన మహాఫలమును సులభముగా పొందగలడు.

అ వ తా రి క :—

ఇరువది ఆరవశ్లోకములో అజ్ఞాను లెట్లు కర్మలు చేయు దురో జ్ఞానికూడ అట్లే కర్మలు చేయవలయునని చెప్పి, ఈ ఇద్ద రును కర్మలు చేయుటలో ఉన్న భేదమును విపులముగా ఇరువది ఏడవ, ఇరువది ఎనిమిదవ శ్లోకములలో చెప్పుచున్నాడు -

శ్లో॥ ప్రకృతేః క్రియమాణాని
గుణైః కర్మాణి సర్వశః ।
అహంకార విమూఢాత్మా
కర్తాహ మితి మన్యతే ॥ ౨౭

ప. వి :— ప్రకృతేః, క్రియమాణాని, గుణైః, కర్మాణి, సర్వశః, అహంకార విమూఢాత్మా, కర్తా, అహం, ఇతి, మన్యతే.

టీక :—

ప్రకృతేః = ప్రకృతియొక్క,
గుణైః = గుణములచేత,
సర్వశః = నానావిధములుగా,
క్రియమాణాని = చేయబడుచున్న,
కర్మాణి = కర్మలను,
అహంకార విమూఢాత్మా = అహంకారముచేత మూఢత్వముచెందిన మనసుకల అజ్ఞాని,
అహంకర్తా ఇతి = నేను కర్తను అని,
మన్యతే = తలంచుచున్నాడు.

తా. ప్రకృతి గుణములచేత అనేకవిధములైన కర్మలు చేయబడుచున్నవి. అహంకారయుక్తుడైన అజ్ఞాని 'నేను కర్తను' అని తలంచును.

అమృతవాహిని :—

"సత్త్వంరజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః" 'సత్త్వరజస్తమములను మూడు గుణములు ప్రకృతి సంభవములు' అని పదునాల్గవ అధ్యాయములోని అయిదవ శ్లోకములో చెప్పబడి యున్నది. ఈ గుణములవలననే కర్మలన్నియును జరుగుచున్నవి. అనగా ప్రకృతియొక్క ప్రధాన గుణములైన సత్త్వరజస్తమములే మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, సూక్ష్మ పంచమహాభూతములు, దశేంద్రియములు,

శబ్దాది విషయములైదును, మొత్తము ఇరువదిమూడు తత్త్వములుగా పరిణమించుచున్నవి. కాబట్టి, ఇవన్నియును ప్రకృతియొక్క గుణములనియే చెప్పబడును. ఈ గుణముల చేతనే సర్వకర్మలును జరుగుచున్నవి. ఎట్లనిన - మనస్సు మననముచేయును. బుద్ధి ఒకవిషయమును ఆలోచించి నిశ్చయించును. జ్ఞానేంద్రియములైదును, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాది విషయములను గ్రహించును - అనగా చెవులు శబ్దమును వినును. చర్మము స్పర్శను గ్రహించును. కన్నులు రూపమును చూచును. జిహ్వ రసమును గ్రహించును. నాసిక వాసనను గ్రహించును.

కర్మేంద్రియములైదును చేయుకర్మలు- వాగింద్రియము మాట్లాడును. హస్తము పట్టుకొనును. పాదములు నడచును. గుదము - అనగా మలవిసర్జనేంద్రియము - మలమును విడుచును. ఉపస్థము - అనగా మూత్రవిసర్జనేంద్రియము - మూత్రమును విడుచును.

కనుక, లోకములో ఏ ఏ పనులు జరిగినను అవన్నియును పైన చెప్పబడినట్లు గుణములవలననే చేయబడుచున్నవి. కేవలము ఆత్మ చేయుటలేదు. కాని అహంకారముచేత అత్యంతము మోహింపబడిన అంతఃకరణముగలవాడు "అహంకార విమూఢాత్మా" అని చెప్పినట్లు తన వివేకశక్తిని బలహీనముగను, నిష్ప్రయోజనముగను చేసికొనుచున్నాడు. అందువలన ఆత్మ అనగా నేమి, అనాత్మ అనగానేమి- అను వివేచన చేసికొనలేదు. నేను ఈ శరీరాదులకంటె విలక్షణమైనవాడను అని తెలిసికొనలేక, ఈ శరీరమే నేనని భ్రమించి, ప్రకృతి

గుణములచేత జరుపబడుచున్న కర్మలను తానే చేయుచున్నట్లు అహంకరించుచున్నాడు.

కాని కర్మయోగసాధకుని అంతఃకరణము మాత్రము అహంకారముచేత మోహింపబడుటలేదు. ఆతడు అహంకారమును నశింపజేసికొనుటకే ప్రయత్నించుచున్నాడు. కనుక సాధకుని 'అహంకార విమూఢాత్మా' అని అనరాదు. అహంకార విమూఢుడైనవాడు కామ్యములతో కర్మలు చేయుటయు, వాని ననుభవించుటకు స్వర్గాది లోకములకు పోవుటయు, అచ్చట అనుభవము క్షీణించగనే మరల భూలోకమున పుట్టి కర్మలుచేయుటయు - ఇట్లు మాటిమాటికి జననమరణ రూపమైన సంసారచక్రములో సుడివడి తిరుగుచుండును. జ్ఞాని అట్లు కాదు.

శ్లో॥ తత్త్వవిత్తు మహాబాహో !
గుణకర్మ విభాగయోః ।
గుణా గుణేషు వర్తంత
ఇతి మత్వా నసజ్జతే ॥ —౨౮

ప. వి :—తత్త్వవిత్, తు, మహాబాహో, గుణకర్మ విభాగయోః, గుణాః, గుణేషు, వర్తన్తే, ఇతి, మత్వా, న, సజ్జతే -

టీక :—

మహాబాహో ! = ఓ అర్జునా !
గుణాః = గుణములు,
గుణేషు = గుణములయందు,

వ ర్తంతే ఇతి = ప్రవ ర్తించుచున్నవని,
మత్వా = తెలిసికొని,
గుణకర్మ విభాగయోః = గుణములయొక్కయు
కర్మలయొక్కయు విభజన
యొక్క,
త త్త్వవిత్ తు = యథార్థము తెలిసినవాడు (కనుక),
న సజ్జతే = అభిమానము (సంగము) కలిగియుండడు.

తా. కాని ఓ మహాబాహో ! అర్జునా ! గుణకర్మ విభాగముయొక్క యథార్థత త్త్వము బాగుగా తెలిసినవాడు గుణములు గుణములయందు ప్రవ ర్తించుచున్నవి అని తలచి "నేనుక ర్తను" అను అభిమానములేక ఉండును.

అ మృ త వా హి ని :_

అర్జునా ! ఈవిధముగ ప్రకృతి గుణములచేతనే చేయ బడుచున్న సకలకర్మలను గురించియును అజ్ఞానులు తమ్ము క ర్తలుగ భావించి బంధనము పాలగుచున్నారు. కాని సకల కర్మల విషయముననూ తాము క ర్తలమని భావించక, బంధన రహితులై తిరుగువారుకూడ కలరు సుమా ! వారు గుణకర్మ విభాగముయొక్క యథార్థత త్త్వమును చక్కగ తెలిసినవారు. వారు ఎప్పుడును తాము క ర్తలమని భావించరు. గుణములే గుణములయందు వ ర్తించుచున్నవి అని వారికి బాగుగ తెలి యును; కనుక అహంకరించరు. కనుకనే వారికి బంధనము లుండవు.

ఇక - గుణకర్మవిభాగమనగా -

గుణవిభాగము - సత్త్వరజస్తమోగుణములయొక్క పరిణామరూపమైన ఇరువదిమూడు తత్త్వములను (మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, సూక్ష్మపంచమహాభూతములు, దశేంద్రియములు, శబ్దాదివిషయ పంచకము- మొత్తము ఇరువదిమూడు) గురించి తెలిసికొనుట గుణవిభాగమును తెలిసికొనుట.

అంతఃకరణములో కలిగిన సాత్త్వక రాజస తామస భావములచేత ఇంద్రియములద్వారా కర్మలు చేయబడుచున్నవి. కనుక కర్మలు సాత్త్విక రాజస తామసములను మూడు భేదములతోనున్నవి. ఈ కర్మలు కలుగుటకు అంతఃకరణములోని భావములే-అనగా వృత్తులే- కారణము. కనుక ఈవృత్తులు ఏయే గుణములకు సంబంధించినవి అను గుణవృత్తులను గురించిన వివేచన కూడ గుణవిభాగమే.

కర్మవిభాగము : పైన చెప్పిన గుణములచేత అనేక విధములైన భిన్నభిన్న క్రియలు జరుగుచుండును. ఈక్రియలందు కర్తృత్వాభిమానము కలుగుటచేతనే బంధనములోపడుట. ఈ క్రియలయొక్క సముదాయమును గురించి తెలియుటే కర్మ విభాగమును తెలియుట అనగా.

ఇట్లు గుణకర్మవిభాగమును బాగుగ తెలిసినజ్ఞాని మనోబుద్ధీంద్రియములద్వారమున జరుగు కర్మలయందు 'నేనుచేయుచున్నాను' అను కర్తృత్వాహంకారము ఏమాత్రమును లేక సత్త్వాదిగుణములే తమకార్యరూపములైన ఇంద్రియములందును, విషయములందును, ప్రవర్తించుచున్నవి అను

దృఢాధ్యవసాయముతో, ఆసక్తిగలిగినవారై అభిమానముతో ఉండును.

శ్లో॥ ప్రకృతే ర్గుణసమ్మూఢాః
సజ్జన్తే గుణ కర్మసు ।
తా నకృత్స్నవిదో మన్దాన్
కృత్స్నవి న్న విచాలయేత్ ॥ ౨౯

ప. వి :— ప్రకృతేః, గుణసమ్మూఢాః, సజ్జన్తే, గుణకర్మసు తాన్, అకృత్స్నవిదః, మందాన్, కృత్స్నవిత్, న విచాలయేత్.

టీక :—

ప్రకృతేః = ప్రకృతియొక్క,
గుణసమ్మూఢాః = గుణములచేత మోహింపజేయబడిన వారగుచు,
గుణకర్మసు = గుణకర్మములయందు,
సజ్జన్తే = అభిమానముంచుచున్నారో (అట్టి)
అకృత్స్నవిదః = జ్ఞానులుకాని,
మన్దాన్ = అవివేకులైన,
తాన్ = కర్మసంగులను,
కృత్స్నవిత్ = తెలిసిన జ్ఞాని,
నవిచాలయేత్ = చలింపజేయరాదు.

తా. ప్రకృతి గుణములచేత మోహితులై, గుణములయందును, కర్మలయందును ఆసక్తులై ఉన్న మందులను - పూర్తిగ తెలియనివారిని - పూర్తిగ తెలిసిన జ్ఞానులు సంచలింపచేయరాదు.

అమృతవాహిని :-

మానవుల అంతఃకరణము ప్రకృతి గుణములయొక్క సంపర్కముచేత మూఢత్వము చెంది, భోగాసక్తమగును. భోగములందు సక్తత గలుగుటవలన కర్మలయందు ప్రవృత్తు లగుదురు. వీరు ఇహలోక పరలోక భోగములందు కోరికలచే శ్రద్ధాసక్తులతో కర్మలుచేయుదురు. వీరు చేయునది శాస్త్ర విహిత కర్మలనే కాని, ఫలాభిసంధితో చేయుటచే అనంతఫల మును పొందలేకపోవుచున్నారు. కాని, జ్ఞానులైనవారు వీరిని కలతపెట్టరాదు. వీరి అంతఃకరణము ప్రకృతిగుణములచేత మూఢత్వము చెంది ఉండుటచే, ప్రకృతికి అతీతమైన సుఖము- ఆనందము- ఒకటి ఉన్నదను జ్ఞానమే వీరికుండదు. ఇహలోక పరలోక భోగములే ఉత్కృష్ట సుఖములని భావింతురు. కనుక శాస్త్రవిహితమైన కర్మలనే- నిష్కామ్యముగా చేసినయెడల మోక్షము ప్రసాదించగల కర్మలనే- కామ్యబుద్ధితో చేసి, అనంతఫలమునుండి వంచింపబడి, అనిత్యమైన, అల్పమైన, తుచ్ఛమైన ఫలముతో తృప్తిపడి ఆనందించుచున్నారు. జ్ఞానులు చేయవలసినది నేర్పుతో వీరికి యథార్థజ్ఞాన మును బోధించి, నిష్కామ్యముగా కర్మలు చేయగలుగునట్లు దిద్దుబాటు చేయుటయే. అంతియేగాని జ్ఞానప్రబోధము చేయు టలో వీరికి కర్మలయందు నిర్లక్ష్యభావము ఏర్పడునట్లు చేయ రాదు.

ఇందు అజ్ఞానులకు 'అకృత్స్నవిదః' అనియును, 'మందాన్' అనియును రెండు విశేషణములు గలవు.

అకృత్స్నవిదు లనగా పూర్తిగ తెలియనివారు-అనగా కొంచెము తెలిసినవారు - అని భావము.

మనము స్వేచ్ఛాచారులమై, విషయలంపటులమై జీవితమును పాడుచేసికొనరాదు; శాస్త్రవిహితమైన కర్మలనే చేయవలయును అని తెలియును. అందువలన శాస్త్రవిహితమైన కర్మలయందు శ్రద్ధగలిగియున్నవారగుటచే కొంచెము తెలిసినవారు. కాని,ఇహలోక పరలోకభోగములకంటె శాశ్వతమైన, స్థిరమైన, అనంతమైన, మహాఫలము ఒకటి ఉన్నదని వీరికి తెలియదు. కాబట్టి పూర్తిగ తెలియనివారు. వీరు అధర్మమును ధర్మముగా, ధర్మమును అధర్మముగా తలచి ఆచరించునట్టి తామసిక మానవులకంటె చాల మంచివారు. వీరు బుద్ధిలేనివారుకారు- 'అల్ప మేధసాం'-అల్పబుద్ధిమంతులు. కనుక వీరు తాముచేయు కర్మలకు ఫలమైన భగవత్ప్రాప్తిని పొందక, నాశవంతములైన, దుఃఖాంతములైన, ఇహపరలోకభోగములనే పొందుచున్నారు.

జ్ఞానులకు కృత్స్నవిదులని విశేషణము గలదు. అనగా పూర్ణముగా తెలిసినవారు అని. వీరికి గుణకర్మవిభాగము బాగుగ తెలియును; ఆత్మపరమాత్మలయొక్క తత్త్వము బాగుగ తెలియును. కనుక ఇట్టి జ్ఞానులు పైనచెప్పబడిన అజ్ఞానులను తబ్బిబ్బుచేయరు అని జ్ఞానుల లక్షణమును చెప్పి, అట్లు అజ్ఞానులకు లేనిపోని ఉపదేశములుచేసి, చెడగొట్టువారు జ్ఞానులుకారు అను అభిప్రాయముకూడ సూచించినాడు పరమాత్మ.

"కర్మలు చేయుటకు చాలశ్రమపడవలయును.ఇంతశ్రమ పడినను ఏమిఫలము కలదు ? జగత్తు మిథ్య; కర్మ బంధన హేతువు-" ఇత్యాది ఉపదేశములు చేయుటచేత వారికి కర్మల యందు అంతకుముందుగల శ్రద్ధపోయి, కర్మలనుండి నివృత్తు లగుదురు. కర్మలు చేయుట మానివేయుదురు. దానిచేత వారికి పతనమే ఫలము. కొంతమందికి సందిగ్ధావస్థ కలుగును- మొదటినుండియు కర్మలు చేయుటచేతను, శాస్త్రములయందు కర్మలు చేయవలయుననివిధి ఉండుటచేతను వీరికి కర్మలయందు అభిలాషఉండును. ఈ ఉపదేశము చేయువారియందు 'జ్ఞానులు' అను గౌరవభావముండుటచే వీరు తప్పుచెప్పుదురా అను విశ్వాసము- ఇట్లు సందేహమునచిక్కి, తబ్బిబ్బుఅగుదురు. ఇట్టి స్థితిని తీసికొనిరారాదు. శ్రద్ధతోను, విశ్వాసముతోను కర్మలు చేయించుచు, యథార్థతత్త్వజ్ఞానమును ఉచితరీతిని కలిగించ వలయును. కర్మలు ఎట్లుచేసిన బంధనకారణములుకావో, తమకును లోకమునకునుగూడ కల్యాణప్రదములగునో చక్కగ నేర్పవలయును.

ఈ అధ్యాయముయొక్క మొదటి రెండుశ్లోకములలో అర్జునుడు 'నాకు దేనివలన శ్రేయస్సుకలుగునో అట్టి శ్రేయో మార్గమును ఒక్కదానిని నీవేనిర్ణయించి చెప్పుము' అని భగ వంతుని ప్రార్థించినాడు. భగవంతుడు ఆప్రార్థనకు సమా ధానముగా నాల్గవశ్లోకమునుండి ప్రారంభించి ఇంతవరకును చెప్పియున్నాడు. ఆ ఉపదేశసారమును ఒకమారు సింహావలోక నము చేసికొనవలసియున్నది.

శ్లోకసంఖ్య

౧. ౪. కర్మచేయకయే మానవుడు నైష్కర్మ్యసిద్ధిని పొందలేడు.

౨. ౪. కేవలము కర్మలను విడిచిపెట్టినంతమాత్రమున ఎవడును సిద్ధిని పొందలేడు.

౩. ౫. మానవుడు ఒక్కక్షణముకూడ కర్మచేయకుండ ఉండలేడు.

౪. ౬. బయటినుండి కర్మేంద్రియములతో కర్మలు చేయక మనస్సులో విషయములను చింతించుకొనువాడు మిథ్యాచారుడు.

౫. ౭. మనస్సును, ఇంద్రియములను వశమందుంచుకొని నిష్కామభావముతో కర్మచేయువాడు శ్రేష్ఠుడు.

౬. ౮. కర్మచేయకపోవుటకంటె చేయుటే శ్రేష్ఠము.

౭. ౮. కర్మచేయనియెడల శరీరయాత్రకూడ సాగదు.

౮. ౯. యజ్ఞముకొరకే చేయబడు కర్మ బంధించదు. ముక్తికే కారణమగునుకూడ.

౯. ౧౦,౧౧. భగవంతుడు కర్మచేయుటకే ఆజ్ఞయిచ్చియున్నాడు. స్వార్థరహితముగా భగవంతుని ఆజ్ఞ పాలించుటలోనే శ్రేయఃప్రాప్తి గలదు.

౧౦. ౧౨. యజ్ఞములుచేయక- అనగా దేవతలచేత ఈయబడినవి దేవతలకు సమర్పించక, కర్తవ్యపాలనము సేయక-భోగముల ననుభవించువాడు దొంగ.

౧౧. ౧౩. యజ్ఞశేషముతో శరీరనిర్వహణము కొరకు భోజనము చేయువాడు సమస్తపాపములనుండి విముక్తుడగుచున్నాడు.

౧౨. ౧౩. యజ్ఞములు చేయక కేవలము శరీర పోషణము కొరకే భోజనము వండుకొనువాడు పాపి.

౧౩. ౧౬. కర్తవ్యకర్మమును చేయనివాడు-అనగా సృష్టి చక్రమును అనువర్తించనివాడు - వ్యర్థముగా జీవించుచున్నాడు. వాని జీవితమే పాపమయము.

౧౪. ౧౯. ఆసక్తిరహితముగా కర్మ చేయుట వలన భగవత్ప్రాప్తి లభించుచున్నది.

౧౫. ౨౦. పూర్వము జనకాదులుకూడ కర్మ చేతనే సిద్ధిని పొంది యున్నారు.

౧౬. ౨౧. మానవు లందరును శ్రేష్ఠులైన వారిని అనుసరింతురు. కనుక శ్రేష్ఠులు కర్మ చేయవలయును.

౧౭. ౨౨. పరమాత్మకు చేయవలసినది ఏమియును లేదు. అయినను లోకసంగ్రహము కొరకు కర్మ చేయుచున్నాడు.

౧౮. ౨౫. మహాత్మునకు ఏమియును కర్తవ్యము లేదు. అయినను లోకసంగ్రహము కొరకు కర్మ చేయవలయును,

౧౯. ౨౮. మహాత్ములు స్వయముగ కర్మలను త్యజించి గాని, కర్మత్యాగమును బోధించిగాని,ఏవిధము గను కూడ సాధారణ మానవులను కర్తవ్య కర్మలనుండి చలింపచేయరాదు. తాము స్వయముగా చేయుచు, ఇతరులచేత చేయించ వలయును.

౨౦. * ౨౯. మహాత్ములైనవారు, కర్మలను స్వరూపముతో త్యజించుటను ఉపదేశించి, దానివలన కర్మాసక్త మానవులను తబ్బిబ్బు చేయరాదు.

అవతారిక :—

ఇట్లు కర్మలయొక్క ఆవశ్యకమును ప్రతిపాదించి, రెండవ శ్లోకమున అర్జునుడు చేసిన ప్రార్థనకు సమాధానము చెప్పుచున్నాడు - 'అర్జునా ! నీవు యుద్ధము చేయుము !' అని ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు-

శ్లో॥ మయి సర్వాణి కర్మాణి
సన్న్యస్యాధ్యాత్మచేతసా ।
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా
యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ॥ ౩౦

ప. వి :— మయి, సర్వాణి, కర్మాణి, సన్న్యస్య, అధ్యాత్మచేతసా, నిరాశీః, నిర్మమః, భూత్వా, యుధ్యస్వ, విగతజ్వరః.

టీక :—

అధ్యాత్మచేతసా = భగవదర్పణబుద్ధితో,
సర్వాణి కర్మాణి = అన్నికర్మలను,
మయి = నాయందు,
సన్న్యస్య = సమర్పించి,
నిరాశీః = ఆశారహితుడవును,
నిర్మమః = మమకారరహితుడవును,
భూత్వా = అయి,
విగతజ్వరః = సంతాపమును విడిచి,
యుధ్యస్వ = యుద్ధము చేయుము.

తా. అధ్యాత్మ చిత్తముతో సమస్తకర్మలను నాయందు సమర్పించి ఆశ, మమకారము లేక, దుఃఖమును విడిచి యుద్ధము చేయుము.

అమృతవాహిని :—

సర్వశక్తిత్వ సర్వజ్ఞత్వ సర్వవ్యాపకత్వ దయామయత్వాది సకల కల్యాణగుణసంపన్నుడైన భగవంతునియొక్క గుణములను, ప్రభావములను, స్వరూపమును తెలిసికొని, పరిపూర్ణ విశ్వాసముగలిగి, నిరంతరమును, సర్వత్ర, ఆయననే చింతించుకొనుచు ఉండు చిత్తము అధ్యాత్మచేతస్సు. అట్లుండవలెనని "అధ్యాత్మచేతసా" అని చెప్పబడినది.

అట్టి అధ్యాత్మచిత్తముతో, సమస్తకర్మలను భగవంతునియందు సమర్పించుట అనగా - శ్రియఃపతియైన పరమాత్మను నిఖిల ప్రాకృత హేయగుణ ప్రత్యనీకుడుగను, సమస్త కల్యాణగుణ మహోదధిగను, అనంతజ్ఞానానందైక స్వరూపుడుగను, సర్వశక్తిమంతుడుగను, సర్వాధారుడుగను, సర్వ

వ్యాపిగను, సర్వజ్ఞుడుగను, సర్వేశ్వరుడుగను, అచింత్య దివ్యా ద్భుత నిత్య నిరవద్య నిరతిశయోజ్జ్వల్య సౌగంధ్య సౌందర్య సౌకుమార్య లావణ్య యౌవనాది దివ్యరూపుడుగను, పరమ ప్రాప్యుడుగను, పరమగతిగను, పరమప్రియుడుగను, పరమ హితైషిగను, పరమసుహృత్తుగను, పరమదయాసముద్రుడు గను, అనాలోచితాశేష విశేష లోకశరణ్యుడుగను తెలిసి కొని, అంతఃకరణము, ఇంద్రియములు - వీనితో గూడిన శరీ రమును, వీనిద్వారమున చేయబడు కర్మలను, సృష్టిలోగల సమస్తపదార్థములను భగవంతునివిగ తెలిసికొని, వేని యందును మమకారమును, ఆసక్తిని, ఉంచుకొనక, అన్ని విధముల త్యజించి "నాయందు ఏమియును, ఎంతమాత్రమును శక్తిలేదు. పరమాత్మయే అన్నివిధముల శక్తిని ప్రసాదించి, నాద్వారా తన ఇచ్ఛానుసారము సమస్తకర్మలు చేయించు కొనుచున్నాడు. నేను కేవలము నిమిత్తమాత్రుడను" అని తనను భగవంతునికి అధీనునిగా తెలిసికొని, భగవంతుని ఆజ్ఞానుసారము, భగవంతునికొరకే, భగవంతుని ప్రేరణచేతనే ఆయన చేయించినట్లు సమస్తకర్మలను చేయుచు, ఆ కర్మలను గురించికాని, కర్మలయొక్క ఫలమునుగురించికాని, ఏవిధమైన సంబంధమును పెట్టుకొనక, "అన్నియును భగవంతునివే; భగవంతునికే" అనెడి దృఢాధ్యవసాయముతో నుండుటయే.

ఈవిధముగ సమస్తకర్మలను భగవంతునియందు సమ ర్పించిన తరువాత, ఆశ, మమత్వము, దుఃఖము ఉండనే ఉండవు. ఈ భావమును వ్యక్తము చేయుటకే "ఆశ, మమ

త్వము, దుఃఖము లేనివాడవై, యుద్ధము చేయుము" అని చెప్పినాడు పరమాత్మ.

"నీవు సమస్త కర్మలు నాయందు సమర్పించి, సమస్త భారములు నామీదనే విడిచి, ఏవిధమైన ఆశ, మమకారము, రాగద్వేషములు, హర్షశోకములు మొదలగు వికారములు లేక, నా ఆజ్ఞానుసారము యుద్ధముచేయుము"అని భగవంతుడు అర్జుననిగూర్చి చెప్పుచున్నాడు.

కర్మ చేయుచున్నప్పుడును, కర్మఫల మనుభవించునప్పుడును, మమత్వము, ఆసక్తి, రాగద్వేషములు, హర్షశోకములు మొదలగు వికారములు ఉన్నంతకాలము పూర్తిగ భగవదర్పణము సిద్ధించదు.

అవతారిక :-

ఈవిధముగ అర్జునునకు నిశ్చితమైన సాధనను గురించి బోధించి, యుద్ధము చేయుటకు ఆజ్ఞాపించి, ఇప్పుడు తన మతమును అనుష్ఠించినవారికి కలుగు ఫలమును చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ యే మే మత మిదం నిత్య
మనుతిష్ఠంతి మానవాః ।
శ్రద్ధావన్తో ఽనసూయన్తో
ముచ్యన్తే తేఽపి కర్మభిః ॥ ౧౩

ప. వి:—యే, మే, మతం, ఇదం, నిత్యం, అనుతిష్ఠంతి, మానవాః, శ్రద్ధావంతః, అనసూయంతః, ముచ్యన్తే, తే, అపి, కర్మభిః—

టీక :—

యే మానవాః = ఏమనుష్యులు,
ఇదం మే మతం = ఈ నా అభిప్రాయమును,
శ్రద్ధావంతః = శ్రద్ధగలవారును,
అనసూయంతః = అసూయలేని వారును (అయి),
నిత్యం = ఎల్లప్పుడును,
అనుతిష్ఠంతి = అనుష్ఠింతురో,
తేఽపి = వారుకూడ,
కర్మభిః = కర్మములనుండి,
ముచ్యన్తే = విడువబడుచున్నారు.

తా. ఎవరు శ్రద్ధావంతులై, అసూయలేక, నా ఈ ఉపదేశమును సదా అనుష్ఠించుచున్నారో, వారుకూడ కర్మములనుండి విడివడుచున్నారు.

అమృతవాహిని :—

అర్జునా ! మానవుడు కర్మబంధనమునుండి విడివడి, ముక్తిని పొందవలయునన్నచో నా ఈ మతమును సదా అనుష్ఠించుచుండవలయును. ఎట్లు అనుష్ఠించవలయును ? నాయందు అసూయాభావము ఏమాత్రమును ఉండరాదు. అసూయ ఉన్నవానికి చెడు కనుపడునుగాని మంచి కనుపడదు. అంతేకాదు. చెడు లేకపోయినను ఉన్నట్లు కనుపడును; అంతేకాదు, మంచి కూడ చెడుగానే కనుపడును. కనుక అసూయ ఉన్నవాడు నా ఈ ఉపదేశమును ఆచరణలో పెట్టలేడు. అసూయ లేకపోవుటమాత్రమే చాలదు; నా ఈ మతమును యథాతథముగ, యథాశక్తిగ ఆచరించవలయునన్నచో శ్రద్ధ ఉండవల

యును. శ్రద్ధ ఉన్నవాడే మానవుడు ఈ మతమును పూర్తిగ ఆచరణలో పెట్టగలడు; లేక పెట్టుటకు త్రికరణశుద్ధిగ ప్రయత్నించగలడు. కనుక అసూయలేక, శ్రద్ధాయుక్తులై, నిత్యమును అనుష్ఠించవలయును. ఇట్టివారు కర్మబంధనమునుండి విముక్తులగుచున్నారు.

"ఇదం మతం" 'ఈ మతము' అనగా ఏది ? ఈశ్లోకమునకు పూర్వము చెప్పబడినదా? లేక ఇంతకుపూర్వము మొదటినుండియును చెప్పబడినదా ? లేక మొత్తము గీతఅంతటిలోను చెప్పబడినదా ? ఏది ?

"ఇదం" 'ఈ' అనుటచేత పూర్వశ్లోకమునందు చెప్పబడినదిగనే తోచును. ఇట్లు అర్థము చెప్పినను ప్రత్యవాయము లేదుకాని, కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయము గీత అంతటిలోను వ్యాపించియున్నది.

మొదటినుండి చివరివరకు 'గీత' ఎంతచెప్పినను, తన ఈ అభిప్రాయమును చక్కగా, విపులముగా బోధించుటకే. ఒక అభిప్రాయమును ఒక పద్ధతిలో బోధచేసినప్పుడు, శ్రోతకు అది సరిగా అర్థముగాక మరల ప్రశ్న వేసినయెడల ఆ అభిప్రాయమునే ఇంకొక పద్ధతిలో బోధింతురు. అప్పుడు మొదటి అభిప్రాయము వేరు, ఇప్పటిఅభిప్రాయము వేరు అని తలంచరాదు. ఎన్నిచోట్ల ఎన్నివిధముల చెప్పినను, మూలసిద్ధాంతము మాత్రము ఒక్కటిగనే ఉండును. *

* ఈవిషయమును గురించి నాల్గవ అధ్యాయములోని మొదటి శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యానములో చూడుడు.

ఈసందర్భమున శ్రీమద్రామానుజులు ఇట్లు వ్రాసినారు- 'త్రేఽపి' 'వారుకూడ' అనుటచేత బంధనమునుండి విముక్తి చెందువారిని మూడురకములుగా చెప్పినట్లు తోచుచున్నది; మొదటివారు- శ్రద్ధగలిగి, అసూయలేక, అనుష్ఠించువారు; రెండవవారు- అనుష్ఠించరు. శ్రద్ధమాత్రమున్నది; మూడవ వారు - శ్రద్ధలేదు. అనుష్ఠించరు. కాని నిందించరుకూడ. ఈ మూడువిధములవారును తరించెదరు." ఇది వారు వ్రాసినది. "ఇచ్చట అనుష్ఠించనివారికికూడ ముక్తి అంగీకరించినట్లు కాలేదా? మీ సమాధానమేమి?"అని ఒకరు ప్రశ్నించినారు. కాని శ్రీమద్రామానుజుల అభిప్రాయమును జాగ్రత్తగ గమనింప వలసి యున్నది.

"అసూయలేకున్న చాలును ; ఎప్పటికైనను వాడు తరించుటకు అవకాశముగలదు" అనిమాత్రమే వారి అభిప్రాయము- "ఇదానీమననుతిష్ఠంతోఽపి అస్మిన్ శాస్త్రార్థే శ్రద్ధధానా అనభ్యసూయవశ్చ, శ్రద్ధయాచ, అనసూయయాచ, క్షీణపాపా అచిరేణ ఇమమేవ శాస్త్రార్థమనుష్ఠాయ,ముచ్యంతే ఇత్యర్థః" - అనగా "ఈ శాస్త్రార్థమును అనుష్ఠించకపోయినను ఈ శాస్త్రార్థమునందు శ్రద్ధావంతులు, అసూయలేనివారును అగుటచే, అట్టిశ్రద్ధ, అసూయలేమి, అను గుణములచేత పాపములు పోయినవారై, శీఘ్రముగనే ఈ శాస్త్రార్థమును అనుష్ఠించి ముక్తులగుచున్నారు అని అర్థము"-ఇది వారు వ్రాసినది.

కనుక వారుకూడ శాస్త్రార్థమును అనుష్ఠించిన తరువా

తనే ముక్తియని ప్రతిపాదించియున్నారు. ఇచ్చట అభిప్రాయ భేదమేమియును లేదు.

'శ్రద్ధగలిగి, అసూయలేక నిత్యమును అనుష్ఠించినవారికి కూడ తనే ముక్తి' అని ఫలితార్థము.

'తేఽపి' 'వారుకూడ' అనుటలో 'అపి' ఎందులకు ప్రయోగించుట ?" అని ప్రశ్నించుకొని కొంతమంది "ఇట్లు శ్రద్ధతోను, అసూయలేకను అనుష్ఠించు ఇతరులే ముక్తిని పొందుచుండగా, అర్జునా ! నీసంగతి చెప్పవలయునా ?" అని కృష్ణపరమాత్మ భావముగా వ్రాసియున్నారు.

ఇది అంత సమంజసముగా తోచుటలేదు. అయితే, 'అపి' ప్రయోగమెందులకు ? అని ప్రశ్న రావచ్చును.

సాహిత్యములో కొన్నిశబ్దములకు కాలాంతరమునందు అర్థములు మారవచ్చును. అర్థము వ్యాపకము కావచ్చును. సంకుచితము కావచ్చును. ఇది అంతయును జాగ్రత్తగా పరిశీలించినగాని, సరియైన అర్థమును గ్రహించలేము. "అపి" శబ్దమునకు మహాభారతకాలము నాటికి "ఏవ"అను అర్థములో కూడ ప్రయోగముండి ఉండవచ్చును. ఇచ్చట ఆ అర్థమే ఎక్కువసమంజసముగా కనుపడుచున్నది. లేనియెడల "కూడ" అను అర్థమే చెప్పినయెడల,మనము ఎట్లో అర్థముకుదుర్చుకొనవలసివచ్చుచున్నదేగాని, సహజముగా కుదురుటలేదు. "ఏవ" అను అర్థమును ఉపయోగించిననే, మొదటినుండియు కృష్ణపరమాత్మ నొక్కిచెప్పుచున్న కర్మయోగ ప్రాధాన్యము సిద్ధించుచున్నది. "కూడ" అను అర్థము చెప్పిన ప్రాధాన్యము

పోయి రెండవపక్షముగా సిద్ధించుచున్నది. "ఏదో- వారుకూడ తరించగలరులే" అను ఓదార్పువాక్యముగా అర్థముస్ఫురించును. కనుక కృష్ణపరమాత్మ అభిప్రాయము గమనించిన 'ఏవ' అను అర్థముననే 'అపి' ప్రయోగింపబడియుండునని అమృతవాహిని అభిప్రాయము.

అ వ తా రి క :—

ఇట్లు "శ్రద్ధావంతులై, అసూయలేనివారై, నా ఈ మతము అనుష్ఠించువారు ముక్తిని పొందుచున్నారు" అని వారికి కలిగెడి ఫలమును చెప్పి, తనమతమును అనుష్ఠించని వారికి కలిగెడి ప్రమాదమునుకూడ చెప్పుచున్నాడు.

శ్లో॥ యే త్వేత దభ్యసూయంతో
నానుతిష్ఠంతి మే మతమ్ ।
సర్వజ్ఞానవిమూఢాం స్తాన్
విద్ధి నష్టా నచేతసః ॥ 32

ప. వి :— యే, తు, ఏతత్, అభ్యసూయన్తః, న, అనుతిష్ఠన్తి, మే, మతం, సర్వ జ్ఞాన విమూఢాన్, తాన్, విద్ధి, నష్టాన్, అచేతసః -

టీక :—

యేతు = ఎవ్వరైతే,
మే = నాయొక్క,
ఏతత్ మతం = ఈ అభిప్రాయమును,
అభ్యసూయన్తః = ద్వేషించుచున్నారై,

నానుతిష్ఠన్తి = అనుసరించరో,
తాన్ = వారలను,
అచేతసః = అవివేకులుగను,
సర్వజ్ఞానవిమూఢాన్ = ఏమాత్రమును జ్ఞానములేని మూఢులుగను,
నష్టాన్ = చెడిపోయినవారలుగను,
విద్ధి = తెలిసికొనుము.

తా. కాని, ఎవరైతే నాయందు దోషారోపణము చేయుచు, నా ఈ మతము అనుష్ఠింపకుందురో, వారిని పరమమూర్ఖులుగను, బుద్ధిలేనివారుగను, అన్నివిధముల భ్రష్టులైన వారుగను తెలిసికొనుము.

అ మృ త వా హి ని :—

అర్జునా ! కొంతమంది నా ఈ మతమును అనుష్ఠించని వారున్నారు. వారికి నాయందసూయ; కనుక నేను చెప్పినది వారు ధర్మమని విశ్వసించరు. నాయందు దోషములే ఆరోపించుచుందురు- "వీడు సామాన్యమానవుడు; అయినప్పటికిని తన గొప్పకొరకును, పూజలు చేయించుకొనుటకును, తాను భగవంతుడనని చెప్పుకొనుచున్నాడు; సకలకర్మలు నాకే అర్పించుడు అని చెప్పుకొనుచున్నాడు. వీడు సకలభూతములకును, సర్వజగత్తునకును, సృష్టిస్థితిలయములు చేయువాడట !" అని ఏమేమో దూషింతురు. వారికి నా యథార్థస్వరూపము తెలియకపోవుటచే నన్ను దూషించుచున్నారు. నన్ను దూషించువారు నేను చెప్పునవి ఎట్లాచరించెదరు ? ఆచరించరు. వారికి విషయములయందు ప్రీతియగుటచే, నిష్కామ్యముగ కర్మల

నాచరించుడనిన ఆచరింతురా? వారికి నచ్చిన కర్మల యందు, వారికి నచ్చినరీతిగా, వారికి నచ్చినప్పుడు, రాగద్వేష ములచేత ప్రేరేపింపబడినవారై, కేవలము వారి దుష్టస్వార్థ మును పూరించుకొనుట కొరకే, కర్మలు చేయుదురు. మనము చేయు కర్మలు శాస్త్రవిహితములా? శాస్త్రనిషిద్ధములా అను విచారము వారికి ఎంతమాత్రమును అక్కరలేదు; ఇట్టి వారి బుద్ధి విపరీతముగా ఉండును. కనుక ప్రతివిషయమును విపరీత ముగనే ఆలోచించి నిర్ణయము చేయుచుండును. వారి నిర్ణయ మునే ప్రమాణముగ గ్రహించి, విపరీతప్రవర్తనులగుదురు. తత్ఫలముగ వారు ఇహలోక పరలోక సుఖములనుండి భ్రష్టు లగుచున్నారు; అధఃపతనమునే పొందుచున్నారు; అన్నివిధ ముల చెడిపోవుచున్నారు. సరిగా తెలియకపోవుటచేత, అస్త వ్యస్తముగ ఆచరించి, ఇక్కడ- అనగా ఈలోకములో- సుఖ మునకు దూరులగుచున్నారు; మరణించిన తరువాత, ఇచ్చట చేసిన దుష్టత్వమునకు శిక్షగా రౌరవాదినరకములకుపోయి, అచ్చట యమయాతనలను అనుభవించుచున్నారు; అనేక నీచ జన్మలనెత్తుచున్నారు. ఈవిధముగా రెండు లోకములలోను చెడుచున్నారు.

శ్లో॥ సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః
ప్రకృతే ర్జ్ఞానవా నపి!।
ప్రకృతిం యాంతి భూతాని
నిగ్రహః కిం కరిష్యతి? 33

ప. వి :—సదృశం, చేష్టతే, స్వస్యాః, ప్రకృతేః, జ్ఞానవాన్, అపి, ప్రకృతిం, యాంతి, భూతాని, నిగ్రహః, కిం, కరిష్యతి.

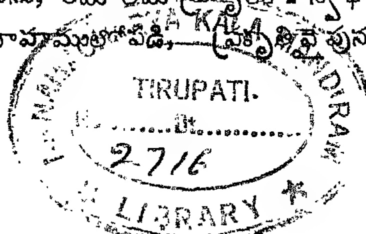
టీక :—

జ్ఞానవానపి = జ్ఞానవంతుడైనను,
స్వస్యాః = స్వకీయమైన,
ప్రకృతేః = స్వభావమునకు (సంస్కారములకు),
సదృశం = అనుగుణముగనే,
చేష్టతే = ప్రవర్తించుచున్నాడు,
భూతాని = ప్రాణులు,
ప్రకృతిం = స్వభావమును,
యాన్తి = పొందుచున్నవి,
నిగ్రహః = ఇంద్రియ నిగ్రహము,
కిం కరిష్యతి = ఏమిచేయగలదు ?

తా. జ్ఞానవంతుడైనను తన ప్రకృతి ననుసరించియే సంచరించుచున్నాడు. సకల ప్రాణులును తమ తమ ప్రకృతినే-అనగా స్వభావమునే అనుసరించుచున్నవి. నిగ్రహమేమిచేయగలదు ?

అమృతవాహిని :—

అర్జునా ! ప్రతిప్రాణియును ప్రకృతినే పొందుచున్నది - అనగా అనుసరించుచున్నది. నదులు స్వభావసిద్ధముగనే సముద్రమువైపునకు ప్రవహించుచున్నవిగదా ! ఆ ప్రవాహమును బలాత్కారముగా నిగ్రహించగలరా ? అట్లే సమస్త జీవకోటియును, తమ తమ ప్రకృతికి - స్వభావమునకు-వశపడి, ప్రకృతిప్రవాహములోపడి,—ప్రకృతివైపునకే పోవుచున్నది.

ఆ కర్మప్రవాహమును ఏ మానవుడును బలాత్కారముగ అరికట్టలేడు; అనగా కర్మలను పూర్తిగ స్వరూపముతో త్యజించలేడు. అంతమాత్రమున ఆ ప్రవాహమును మానవుడు, తన అధీనములోనికి తెచ్చుకొనలేడు అని భ్రమలో పడవద్దు. నదీజలప్రవాహమును అరికట్టలేకపోయినను, ప్రవాహమును ఆపలేకపోయినను, తన బుద్ధిబలముచే అనేక ఉపాయములుపన్ని, తన అధీనములోనికి తెచ్చుకొని, కొన్ని కట్టుబాట్లతో ఆ ప్రవాహమును ఒకవైపునుండి మరొకవైపునకు త్రిప్పగలుగుచున్నాడు మానవుడు; దానిచేత, లోకోపకారము జరుగుచున్నది.

లేనియెడల ఆ ప్రవాహము హద్దుపద్దులులేక, నదీతీరము నందలి ప్రజలను, పల్లెలను, పట్టణములను, అనేక పశుపక్ష్యాదులను, అరణ్యములను, మృగములను తనపాట్టను బెట్టుకొనుచు ఊరకే సముద్రములోనికి ప్రవహించును. లోకోపద్రవకారణమైన అట్టి ప్రవాహమునే, మానవుడు తన బుద్ధిబలముచే లోకోపకారకమైనదిగా చేయుచున్నాడు.అంతియేగాని ప్రవాహమును పూర్తిగ మాత్రము అరికట్టలేడు.

ఇదేవిధమున మానవుడు తన ఉద్దేశములను మార్చుకొని, కర్మప్రవాహమును ఇంకొకవైపునకు మార్చగలడు. కర్మప్రవాహమునకు ఉద్దేశములే కాలువలు. ఆ ఉద్దేశములను కాలువలనుమంచివైపునకుత్రిప్పి-ప్రక్కలనుసాధుసాంగత్యమన్న కట్టలను బాగుగవేసి,ఆకర్మప్రవాహమునే లోకోపకారకముగా నడుపవచ్చును. లేనిచో ప్రక్కను కట్టలులేని, ఆనకట్టలులేని,

మహానదులవలె లోకోపద్రవకారణమగును. హిరణ్యకశిపుడు, హిరణ్యాక్షుడు, రావణకుంభకర్ణులు, జరాసంధుడు, కంసుడు, దుర్యోధనుడు- మొదలగు దుష్టుల జీవితములట్టివే. జనకుడు, అంబరీషుడు, ప్రహ్లాదుడు,విభీషణుడు, శుకమహర్షి, పాండవులు- మొదలగువారి జీవితములు చక్కని, చలించని, స్థిరమైన, కట్టలుకట్టబడి, ఆనకట్టలు నిర్మింపబడి, సస్యానుకూలముగా కాలువలుత్రవ్వి, లోకోపకారకములుగా మరల్చబడిన ప్రవాహములుగల మహానదులవంటివి.

ప్రతి మానవుడును జన్మజన్మాంతరములలో అనేకవిధములైన కర్మలుచేయుచున్నాడు. ఆ కర్మలయొక్క సంస్కారములు స్వభావరూపముగా పరిణమించి వ్యక్తమగుచున్నవి. ఆ స్వభావమునే 'ప్రకృతి' అందురు. ఈ ప్రకృతికి ఎంత బలమున్నదనగా- కేవలము పరమాత్మానుగ్రహముగల-పరమాత్మానుభవముగల-మహాత్ములైనను ప్రకృతిని అతిక్రమించలేరు. ఐతే, ప్రకృతికి వశముగాక, ప్రకృతిని తమ స్వాధీనములో ఉంచుకొని, ఆ కర్మప్రవాహమును భగవత్కైంకర్యముగా మార్చుకొనగలరు అట్టి మహాత్ములు. అట్లు మార్చుకొని దాని ఫలమైన భగవత్సాక్షాత్కారమును పొందగలరు. కాని అసలు కర్మ ప్రవాహమును మాత్రము ఆపలేరు. ఇక సామాన్య మానవుల సంగతి, పామరుల సంగతి చెప్పవలయునా ? వారి స్వభావము వారిని తన యిచ్ఛానుసారముగా ఈ ప్రకృతి ప్రవాహములో పడవేసి, ఉక్కిరిబిక్కిరి చేయును. కాని, యత్నశీలుడైన మానవుడు మాత్రము, తన స్వభావమును అరికట్టి

లేదుగాని మంచిమార్గమున నడుపగలడు. పశుపక్ష్యాదులకును మానవునకును గల భేదము- పశుపక్ష్యాదులకంటె మానవుని కున్న వైలక్షణ్యము- ఇక్కడనే ఉన్నది. అట్టి స్వాతంత్ర్యము మానవునకున్నది. ఈ తన స్వాతంత్ర్యమును వదలుకొనిన తరువాత మానవునకును, పశుపక్ష్యాదులకును భేదములేదు. ఆకారములో భేదము ఉండవచ్చును. అట్టిభేదము పరస్పరము అన్ని జాతులకును గలదు; అట్లేమానవులకును గలదు. ఆకారములో భేదముచేత ఉత్కృష్టత రాదు. బుద్ధినిబట్టియును, దానిని సద్వినియోగము చేసికొనుటను బట్టియును ఉత్కృష్టతవచ్చును.

'స్వభావమును అరికట్టలేడు; సక్రమమార్గమున నడుపవలయును' అనునది జాగ్రత్తగ అర్థము చేసికొనవలయును - ఒక ఉదాహరణము - మానవుడు నిద్రను అరికట్టలేడు. నిద్రలేనిచో శరీరము నిలువదు. ఇది అందరకును సమానమే.

ఇక స్వభావమునకు లోబడినవాని పద్ధతి -

నిద్దుర వచ్చినప్పుడు నిద్దురపోవును. దాని అంతట అది పోవువరకును ఆ నిద్రాదేవతను సగౌరవముగ ఆదరించుచుండును. దీనిచేత క్రమముగా నిద్దుర వృద్ధియగును. కనుకనే చాలమంది రాత్రి ఎనిమిదిగంటలకే పరుందురు; తెల్లవారి ఏడెనిమిదిగంటలకు లేచెదరు. మరల అవకాశము చిక్కినప్పుడెల్ల నిద్దురపోవుచునే యుందురు.

ఇక స్వభావమును స్వాధీనములో ఉంచుకొనిన జ్ఞానుల పద్ధతి -

వీరును నిద్దురపోదురు; నిద్రింపక ఎవరికిని వీలులేదు. కాని, ఆ పోవునిద్దుర మితముగా పోవుదురు; సకాలములో పోదురు; ఆ నిద్దుర వారికి లోబడియుండును; రమ్మనినవచ్చును, పొమ్మనినపోవును. ఆకలి అయినప్పుడు అన్నముపెట్టినట్లు, శరీరమునకు అవసరము వచ్చినప్పుడు నిద్దురను ఆహ్వానింతురు. సమర్థుడైన యజమానివద్ద సేవకుడు భయభక్తులతో ఎట్లు పనిచేయునో, జ్ఞానులవద్ద నిద్దురకూడ అట్లే ఉండును. నిద్ర ఉదాహరణముగ అన్ని విషయములను గ్రహించవలయును. సామాన్యమానవులు ఏదిచేసినను, అహంకార మమకార రాగద్వేషాదులకు లోబడి చేయుదురు. జ్ఞానులు అహంకార మమకార రాగద్వేషాది రహితులై, శాస్త్రవిహితమైనవానిని, లోకసంగ్రహముకొరకు చేయుదురు.

పామరులకును, పండితులకును ఇదియేభేదము.

కొంతమంది ఇచ్చట విపరీతార్థమును చెప్పుచున్నారు - జ్ఞానికిని అజ్ఞానికిని వారు చెప్పు భేదమిది - ప్రతివాడును స్వభావమునకు లోబడియే ప్రవర్తించుచున్నాడు. అంతఃకరణములో అనేకజన్మలసంస్కారములుస్వభావరూపముగ ఉండును. ఆ సంస్కారములు పుణ్యపాపరూపములైనవిగా ఉండుట చేత, స్వభావము పుణ్య పాప మిశ్రమముగనే ఉండును. అట్టి స్వభావముచేత మానవుడు మరల పుణ్య పాప రూపములైన కర్మలయందు ప్రవర్తించుచున్నాడు. శరీరమున్నంతవరకు, అంతఃకరణమున్నంతవరకు, ఇంద్రియములున్నంతవరకు. పుణ్య పాప రూపములైన కర్మలు ఎవరికిని తప్పవు. కనుక శాస్త్ర

జ్ఞానముగాని, నిగ్రహముగాని ఏమిచేయగలవు ? ఇట్లు ప్రవర్తించు విషయములో పామరులును, పండితులును, అజ్ఞానులును, జ్ఞానులును సమానులే. కాని భేదమెక్కడ ఉన్నదనగా అజ్ఞాని 'నేను చేయుచున్నాను' అనుకొని చేయుచుండును జ్ఞాని 'నే నేమియును చేయుచుండుటలేదు. చేయునది నేనుకాదు; కాబట్టి ఇవేవియును నాకంటవు' అనుకొని చేయుచుండును; అంతియే-పాపపుణ్యములు చేయకుండనుండుటకు ఏఒక్కరికిని సాధ్యముకాదు. దొంగతనము చేయరాదు అని శాస్త్రములో నున్నది. మానవుడు ఆ విషయము తెలిసినను దొంగతనము మానలేకుండ నున్నాడు. ప్రభుత్వము శాసనములద్వారా అరికట్టుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. 'మనము దొంగతనము చేసిన ప్రభుత్వము కఠినముగ శిక్షించును' అని తెలిసికూడ చేయుచున్నాడే! ప్రభుత్వముయొక్క నిగ్రహ మేమి చేయగలదు ? ఐతే అజ్ఞాని 'నేను దొంగతనము చేయుచున్నాను' అని అహంకారముతో చేయును. జ్ఞాని 'నేను దొంగతనము చేయుటలేదు. స్వభావముచేత శరీరము, ఇంద్రియములు చేయుచున్నవి; నాకేమియును సంబంధములేదు. ఈ దొంగతనము నాకేమియును అంటదు' అను భావముతో చేయును; భేదమింతియే - అని ఈవిధముగా చెప్పుచున్నారు.

కాని ఇది చాల విపరీతమైన అర్థము. దీనికిని, శుష్కవేదాంతమునకును భేదమేమున్నది ? ఈ వేదాంతమును ఆచరించువానికిని, మిథ్యాచారునికిని భేదమేమున్నది? ఇదియేకనుక శాస్త్రసమ్మతమైన వేదాంతమైనచో, శాస్త్రములలో దొంగ

తేనము చేయరాదు అని ఉన్నను మానలేకుండ ఉన్నారు అని వ్రాయుటలో అర్థమేమి ? శాస్త్రకారులగు మహర్షులు దొంగతనము పనికిరాదని నిర్ణయించినట్లేగదా ! స్వభావమును మార్చుకొనలేని మానవులకు ఇటువంటి ధర్మమును బోధించిన ఋషీశ్వరులు వీరిదృష్టిలో జ్ఞానులా, అజ్ఞానులా ?

జ్ఞాని పాపము చేయుచు, 'నేను చేయుటలేదు' అని అనుకొనునా ? పాపము చేయుట ఒకతప్పు; దానిని సమర్థించుకొన ప్రయత్నించుట మరొకతప్పు. హృదయములో పాపసంస్కారములుగలవాడు జ్ఞాని ఎట్లయినాడు ? మిథ్యాచారుడు, లోకవంచకుడు అయినాడు. అదియునుగాక మానవుడు కర్మ చేయకుండ ఉండలేడు అని గీత అభిప్రాయము. ఏ కర్మ చేయదగినది ? ఏ కర్మ చేయదగనిది ? ఏది ధర్మము ? ఏది అధర్మము? అని నిర్ణయించుకొని, చేయదగిన కర్మ చేయుటకును, చేయదగని కర్మ మానుటకును, ధర్మమును స్వీకరించుటకును, అధర్మమును త్యజించుటకును, మానవునకు అధికారమును, యోగ్యతయును కలవు. ఇది గీతయొక్క ముఖ్యసిద్ధాంతములలో ఒకటి.

అంతఃకరణము పూర్తిగా పరిశుద్ధినొందినగాని పరమాత్మ సాక్షాత్కారముకాదు. పరమాత్మ సాక్షాత్కారమైనవాని అంతఃకరణములో సాంసారిక సంస్కారములేవియు ఉండవు. కనుక ఆతనిచేత అధర్మము, పాపము ఎట్లు చేయబడును ? ఆతని అంతఃకరణములోని స్వభావమంతయును పరమసాత్త్వికముగా మారిపోయి, ఆ స్వభావము ఆతని కను

సన్నల మెలగుచున్నది. మహాపతివ్రతయైన భార్య భర్తయొక్క కనుసన్నల మెలగునట్లు, భర్తయిష్టమునే నెరవేర్చుటకు సదా సిద్ధమైయుండునట్లు, ఆతని స్వభావమును, ఆతనికి వశవర్తినియై యుండును. ఆతని స్వభావము అతిపవిత్రముగా ఉండును. సర్వకాలసర్వావస్థలయందును పరమాత్మచింతనలోనే మునిగి యుండుటచే, ఆ ప్రభావముచేత అంతఃకరణములోని మల విక్షేప ఆవరణదోషములు పూర్తిగా నశించిపోయినవి. అట్లు ఈ మూడు దోషములును పోయినతరువాతనేగాని సాధకునకు పరమాత్మ సాక్షాత్కారము లభించదు. కనుక ఆతని అంతః కరణములో అవిద్యామూలకమైన అహంకారము, మమకారము, రాగము, ద్వేషము, హర్షము, శోకము, దంభము, కపటము, కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము మొదలగు వికారములు ఎంతమాత్రమును ఉండుటకు అవకాశమేలేదు. ఇక ఈ గుణములయొక్క కార్యములైన పాప కర్మములెట్లుచేయబడును ? చేయబడవు. లోకసంగ్రహము కొరకు చేయబడిన పుణ్యకర్మల విషయమునకూడ, అత్యంతమైన నిర్మలత్వము, నిర్లిప్తత, నిస్పృహ గోచరించుచుండును. ఆతని స్వభావమునుండి పరమపవిత్రత, సమత, సంతోషము, దయ, క్షమ, శాంతి మొదలగు సద్గుణములు అపారముగ వ్యక్తమగుచుండును. ఈ గుణముల కనుగుణములైన శాస్త్ర విహితకర్మలే ఆతనిద్వారా, లోకసంగ్రహముకొరకు చేయ బడుచుండును.

ఎవనిలోనైనను కామక్రోధాదులకు సంబంధించిన

దుర్గుణములు ఏమాత్రము కనుపించినను, అతనివలన వానికి సంబంధించిన కర్మలు ఏకొంచెము జరిగినను, అట్టివాడు పైకి ఎంతమహాత్ముడుగా కనుపించినను, వానికి భగవదనుభవము చిక్కలేదనియే నిర్ణయించవలయును; వాడు మహాత్ముడు కాడనియే ఎంచవలయును. శాస్త్రములలో మహాత్ముల విషయమువచ్చిన ప్రతిచోటను, వారి అంతఃకరణములలో రాగద్వేష కామక్రోధ లోభమోహములు ఎంతమాత్రమును ఉండవనియును, ఆ గుణములకు అచ్చట ఏమాత్రమును స్థానము లేదనియును గట్టిగ చెప్పబడియున్నది.

దీనికి ఒక అపవాదమున్నది: ఎక్కడనో, ఎవరో, మిక్కిలి సమర్థులైన మహాత్ములు లోకసంగ్రహముకొరకు, లోకానుగ్రహము కొరకు, పరమాత్మయొక్క ప్రత్యేక సంకల్పమునకు వశులై, చేసినపనులవలన, అజ్ఞానదృష్టికి వారు కామక్రోధములకు పాల్పడినట్లు గోచరించుచున్నది-

పరాశరమహర్షి సత్యవతీదేవి వలన వ్యాసులకనుట, నారదభగవానులు నరకూబర మణిగ్రీవులను శపించుట- మొదలగునవి.

ఇవి కేవలము లోకానుగ్రహము, లోకసంగ్రహము, పరమాత్మయొక్క ప్రత్యేకసంకల్పము, కారణములుగా జరిగినవేగాని, ప్రకృతిగుణముల ప్రేరేపణచేత జరిగినవికావు. ఈ మిషపెట్టుకొని సామాన్యమానవులు చేసినయెడల, శివుడు లోకానుగ్రహముకొరకు హాలాహలమును భక్షించినాడుగదా,

మనమెందులకు భక్షించరాదు అగ్ని విషమును భక్షించిన ఎట్లు నశింతురో, అట్లే నశింతురు.

మానవుడు ఏకర్మ చేసినను, దానికి రాగద్వేషములు కారణములైనచో, ఆ కర్మయొక్క ఫలములైన పుణ్యాపాపములు ఆతడనుభవించి తీరవలసినదే. అట్లు రాగద్వేషములు ఎంతమాత్రమును కారణములు కాకుండ నుండినచో, ఆ పనుల యొక్క పుణ్యాపాపములు ఆతనికి ఏమాత్రమును అంటవు; కాని అంతర్యములో రాగద్వేషములు కలిగియుండి, పైకిమాత్రము అవిలేనట్లు ఎవడైనను సమర్థించుకొనగలిగినచో, అంతమాత్రమున ఆతనిని పుణ్యాపాపములు బంధించకపోవు. అట్టివానిని మిథ్యాచారుడనియును, లోకవంచకుడనియును అనవలయును. అట్టివారు తమ పరమార్థమును తామే చేతులార పాడుచేసికొని, తమ్ము తామే అథోగతిపాలు చేసికొనినవారగుదురు. కనుక తమ హితమునే కోరుకొనువారు ఈ విషయములో జాగ్రత్తగ ఉండవలసిన అవసరము ఎంతైనను గలదు.

శ్లో॥ ఇంద్రియ స్యేంద్రియ స్యార్థే
రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।
తయో ర్న వశ మాగచ్ఛేత్
తౌ హ్యస్య పరిపంథినౌ ॥ 34

ప. వి :—ఇన్ద్రియస్య, ఇన్ద్రియస్య, అర్థే, రాగద్వేషౌ, వ్యవస్థితౌ, తయోః, న, వశం, ఆగచ్ఛేత్, తౌ, హి, అస్య, పరిపంథినౌ.

టీక :—

ఇన్ద్రియస్య-ఇన్ద్రియస్య = సమస్తేంద్రియములయొక్క,
అర్థే = శబ్దాది ప్రతివిషయమందును,
రాగద్వేషౌ = రాగద్వేషములు రెండును,
వ్యవస్థితౌ = ఏర్పడియున్నవి,
తయోః = ఆ రాగద్వేషములకు,
వశం = అధీనము,
న ఆగచ్ఛేత్ = కాకూడదు,
తౌ = ఆ రాగద్వేషములు,
అస్య = ఈ సాధకునకు,
పరిపంథినౌహి = శత్రువులుగదా !

తా. ప్రతి ఇంద్రియముయొక్క విషయమునందును, రాగద్వేషములు రెండును నిలచియుండును. సాధకుడు వానికి వశపడరాదు. ఎందువలన అనగా సాధకునకు ఆ రెండును శత్రువులు.

అమృతవాహిని :—

ప్రతి ఇంద్రియమునకు సంబంధించిన భోగమునందును రాగద్వేషములు దాగియున్నవి. ఇంద్రియములకును, ఆ విషయములకును సంయోగము కలిగినప్పుడు, అది తనకు ఇష్టమైనదైనయెడల రాగమును, అనిష్టమైనదైనయెడల ద్వేషమును, కలుగుచుండును.

కన్నులు రూపమును చూచునప్పుడు, అతిసూక్ష్మముగనో, ఎక్కువగనో, రాగమో, ద్వేషమో, కలుగుచుండును. అశ్లీల పదమైనను వినినప్పుడును, దేనినైనను తినినప్పుడును,

మూచూచినప్పుడును, తాకినప్పుడును, ఇష్టమైన వైనయెడల రాగము, లేనియెడల ద్వేషమును - కలుగుచుండును.

సామాన్యముగా మానవ స్వభావమెట్లుండుననగా - తనకుమారుడు మట్టిలో ఎంతపొర్లాడివచ్చినను, చీమిడిముక్కు, పుసులకన్నులు, చీడపేలు - ఇట్లు మడ్డిగా ఉన్నను, దగ్గరకు రాగానే 'మాబంగారునాయనే! రాబాబూ!' అని చంక నెత్తికొని, ఆనందమనుభవించును - దీనిపేరు రాగము. లోకుల పిల్లవాడు పండువలె నీరు పోసికొని, చక్కనిదుస్తులు వేసికొని, వచ్చికూర్చున్నను, కనుబొమలు ముడివేసికొని "ఏయ్! మీాద పడతావేం? చోటు లేదూ? దూరంగా కూర్చోలేవూ?" అని చీదరించుకొనును - దీనిపేరు ద్వేషము. ఇట్లే ప్రతి ఇంద్రియ విషయముునను గ్రహించవలయును. సాధకుడు ఈ విషయమున చాల మెలకువగలిగి వర్తించవలయును. ఏమాత్రము కునికిపాటుతో అడుగువేసినను, రాగద్వేషములను సర్పములు కాటందుకొనును.

పరమార్థమార్గములో రాగద్వేషములు పరమ శత్రువులు. ప్రయాణము చేయువారిని, త్రోవలో బందిపోటు దొంగలు ఎట్లు ఆటంకపరచి, సర్వస్వమును దోచుకొని, అరణ్యములో ఏదో అగాధములోనికి త్రోసిపోదురో, అట్లే పరమార్థ మార్గమున పోవు సాధకులను ఈ రాగద్వేషములు మిత్రత్వముతో సమీపించి, మనస్సు, ఇంద్రియములు, వీని యందు నెమ్మదిగ స్థానమేర్పరచుకొని, మిథ్యాసుఖములుచూపి, ఆశగొల్పి, త్రోవలు తప్పించి, సంసారారణ్యములోనికి తీసికొని

పోయి, వివేకశక్తిని నష్టపరచును. చివరకు తుచ్ఛమైన సంసార భోగములచే పురికొల్పబడి, పాపప్రవర్తనుడగును. దానితో ఆతని సాధన భ్రష్టమైపోవును. చివరకు ఆపాపముల ఫలముగా రౌరవాది నరకకూపములలో కూలవలసి వచ్చును.

అ వ తా రి క :_

ఇంతవరకు వినిన అర్జునునకు ఒక సందేహము కలుగ వచ్చును - "మానవుడు ఏదో ఒక కర్మ చేయకుండ ఉండలేడు; సరే! నేనును కర్మ చేయుదును; కాని, ఈ ఘోరకర్మనే ఎందుకు చేయవలయును ? సుఖముగా భిక్షాన్నముతో క్షుత్తు నివారణచేసికొనుచు, శాంతిమయమైన కర్మలయందు ప్రవర్తించినయెడల, సహజముగనే రాగద్వేషములు వదలిపోవును గదా ! మరి ఈ యుద్ధరూపమైన ఘోరకర్మను చేయుమని ఆజ్ఞాపించుట ఎందులకు ?" అని. దానికి సమాధానముగా ఈ శ్లోకము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః
పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్ ।
స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః
పరధర్మో భయావహః ॥ 35

ప. వి :—శ్రేయాన్, స్వధర్మః, విగుణః, పరధర్మాత్, స్వనుష్ఠితాత్, స్వధర్మే, నిధనం, శ్రేయః, పరధర్మః, భయావహః.

టీక :—

స్వనుష్ఠితాత్ = చక్కగా ఆచరింపబడిన,
పరధర్మాత్ = ఇతరులకు సంబంధించిన ధర్మముకంటె,
విగుణః = గుణములేనిదైన,
స్వధర్మః = తన ధర్మము,
శ్రేయాన్ = ఉత్తమమైనది,
స్వధర్మే = తన ధర్మమునందు,
నిధనం (అపి) = మరణము (అయినను);
శ్రేయః = మేలు,
పరధర్మః = ఇతరుల ధర్మము,
భయావహః = భయంకరమైనది.

తా. చక్కగ అనుష్ఠించుటకు వీలైనదైనను, పరధర్మమును ఆశ్రయించరాదు. దానికంటె గుణరహితమైనదైనను, దోషయుక్తమైనను, స్వధర్మమే ఉత్తమమైనది. తన ధర్మమునందు మరణము సంభవించినను మంచిదే. కాని, పరధర్మము మాత్రము భయంకరమైనది.

అమృతవాహిని :-

అర్జునా ! స్వధర్మము దోషములతో కూడుకొనినదైనను, అనుష్ఠించుటకు కష్టముగ కనుపడినను, అది ఉత్తమమైనదే. పరధర్మము హింసాదిదోషములు లేక, అనుష్ఠించుటకు సుఖముగ కనుపడినను, స్వీకరించరాదు సుమా !

యథార్థమాలోచించిన, సమస్త కర్మలును దోషయుక్తములే - "సర్వారంభాహి దోషేణ ధూమేనాగ్ని రివావృతాః" 'సమస్త కర్మలును అగ్ని పొగచేత ఆవరింపబడినట్లు దోషములచేత ఆవరింపబడినవే' అని పదునెనిమిదవ అధ్యా

యము- నలుబది ఎనిమిదవ శ్లోకమున చెప్పబడినది. కాని, భ్రమాత్మకమైన బుద్ధికి, తన ధర్మమునందు దోషములు గోచరించును; పరధర్మమునందు గోచరించవు. అంతమాత్రమున పరధర్మమునందు దోషములు లేనట్లు కాదు. దూరపుకొండలు నునుపు. దగ్గరికొండలు ఎట్లు చెట్లతో, పుట్టలతో నిండిఉన్నవో, దూరపుకొండలును అట్లే చెట్లతో, పుట్టలతో నిండియే ఉండును; కాని, దూరమునకు అట్లు కనిపించవు. కావున ఆ దూరపు కొండలు నున్నగ ఉన్నట్లు భ్రమకలుగును. అట్లే ధర్మములుకూడ. భ్రమతో నిండిన బుద్ధికి తన ధర్మము దోషములతో నిండిఉన్నట్లును, పరధర్మము దోషరహితముగ ఉన్నట్లును గోచరించును - అంతే; కాని యథార్థమాలోచించిన అన్ని ధర్మములును దోషయుక్తములైనవే. దోషములలో భేదములు మాత్రము ఉండవచ్చును. అంతమాత్రమున స్వధర్మమును వదలరాదు. వదలిన మానవుడు పతితుడగును. ఎంత కురూపియైనను, గుణహీనుడైనను, తన భర్త సేవయే పతివ్రతకు శ్రేయస్కరమైనట్లు, మానవునకు స్వధర్మమే శ్రేయస్కరము. కురూపి అనిగాని, గుణహీనుడు అనిగాని తనభర్తను పరిత్యజించి, సుందరుడనిగాని, మంచిగుణములు గలవాడనిగాని ఇతరుని వరించిన స్త్రీవలె, స్వధర్మమును విడిచి పరధర్మము నాశ్రయించిన మానవుడు పతితుడగుట తథ్యము.

ధర్మములలో కొన్ని స్వధర్మములును, కొన్ని పరధర్మములును ఉన్నవి. తన వర్ణమునకును, ఆశ్రమమునకును, స్వభావమునకును, పరిస్థితికిని తగిన ఏయే ధర్మములు, కర్మములు,

శాస్త్రములలో నిర్ణయింపబడిఉన్నవో, ఆ యా ధర్మములు, కర్మములు ఆతనికి స్వధర్మములు. ఇతరులకు విధింపబడినవి పరధర్మములు.

కాని, కొన్ని ధర్మములు అందరకును స్వధర్మములే -

సత్యము, భూతదయ, అహింస, అస్తేయము (దొంగతనము లేకపోవుట), సంతోషము, దానము, క్షమ, పవిత్రత, వినయము, మాతాపితృసేవ, మనోబుద్ధీంద్రియములను వశమందుంచుకొనుట, బ్రహ్మచర్యము, భగవద్భక్తి, మొదలైనవి సర్వులకును స్వధర్మములే. ఇవి ఒకరికి స్వధర్మములును ఒకరికి పరధర్మములును కావు.

అసత్యము పలుకుట, దొంగతనము, వ్యభిచారము, కపటము, మోసము, హింస, పరదారాపహరణము, పరధనాపహరణము, మొదలగు నిషిద్ధకర్మలు ఎవరికిని స్వధర్మములు కావు; సర్వులును త్యజించితీరవలసినవే.

కామ్యకర్మలుకూడ ఎవరికిని అవశ్యకర్తవ్యములు కావు కనుక ఇవికూడ ఎవరికిని స్వధర్మములలోనివి కావు.

ఇక విశేషధర్మములు కొన్నికలవు. అవిమాత్రము ఒకనికి స్వధర్మమైనది ఇంకొకనికి పరధర్మమగును. ఒకనికి ఆచరించుటకు తగినది, ఇంకొకనికి ఆచరించరానిది. వర్ణాశ్రమ ధర్మములన్నియును ఈ తరగతికి చెందినవి.

స్వధర్మము విగుణమైనను - అనగా దోషయుక్తమైనను - విడువరాదు. సమస్తకర్మలును దోషయుక్తములే. కనుక

ఇదికాదని అది, అదికాదని ఇది - ఇట్లు క్షణక్షణమునకు మారరాదు. అన్ని కర్మలయందును ఒకేదోషము ఉండకపోవచ్చును కొద్దియోగొప్పయో, ఏదోఒకదోషము ఉండియేతీరును. భగవత్కైంకర్యబుద్ధితో, నిష్కామ్యముగా చేసినయెడల, సమస్తమైన కర్మలకును, ఫలము భగవదనుభవమే. దేవాలయములో భక్తిశ్రద్ధలతో పూజచేయువానికిని, అదే భక్తిశ్రద్ధలతో దేవాలయము ఊడ్చువానికిని, దేవాలయమునకు సంబంధించిన అంట్లుతోముచవానికిని, ఫలమునందు ఎంతమాత్రమును హెచ్చుతగ్గులు లేవు. హెచ్చుతగ్గు లున్నయెడల, దానికి కారణము చేయువారి భక్తిశ్రద్ధలలోని తారతమ్యమేగాని, కర్మలయొక్క ఎక్కువతక్కువలుమాత్రముకాదు. గురుశుశ్రూషలో, ఒకరు తలకు నూనె మర్దనచేయుచున్నారు. ఒకరు పాదములకు నూనె మర్దనచేయుచున్నారు. గురుశుశ్రూషాఫలము ఒకరికెక్కువ, ఒకరికి తక్కువ అనవచ్చునా? బజారులో ఎవరో తలనొప్పితో బాధపడుచుండగా ఒకడు ప్రేమతో తలకు మందుపట్టించి సేవ చేయుచున్నాడు. ఒకనికి కాలులో మేకుదిగుటచే, ఒకడు ప్రేమతో కాలుపట్టుకొని, మేకులాగి, కట్టుకట్టుచున్నాడు. ఒకనికి రణము లేచి మంచముమీదనుండగా, ఒకడు చక్కగా, పరిశుభ్రముగా, భోజనము తయారుచేసిపెట్టుచున్నాడు. ఒకడు రణముయొక్క చీము, నెత్తురు కడిగి కట్టుకట్టుచున్నాడు. వీరిలో ఎవరిసేవ ఉత్తమమైనది? అందరి సేవయును సమా

నమే. అందరకును ఫలమొక్కటే. హెచ్చుతగ్గులు చూడ రాదు. *

"స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః -స్వధర్మమునందు మరణించుట శ్రేష్ఠము. స్వధర్మపాలనమున ఏ ఆటంకములును, విఘ్నములును లేక జీవితపర్యంతము సక్రమముగ సాగినయెడల, సాధకుని భావానుగుణముగా స్వర్గమో, ముక్తియో లభించును. భావము కామ్యమైన స్వర్గము, నిష్కామ్యమైన ముక్తియు లభించును. కాని, ఎన్ని ఆటంకములు, విఘ్నములు వచ్చినను, స్వధర్మమునుండి మాత్రము చలించరాదు. ఒకవేళ ఆటంకములు, విఘ్నములు కారణముగ మరణమే సంభవించినను, దానివలన ముక్తియే ఫలము. కనుక ఆ మరణమును శ్రేయస్కరమే. ఈ విషయమున పురాణములలోను, ఇతిహాసములలోను, లోకచరిత్రలలోను, అనేక ఉదాహరణములు లభించుచున్నవి.

స్వధర్మములో మరణించినగాని శ్రేయస్సు లేదా అను ప్రశ్న రావచ్చును. లేదనియే చెప్పవలెను. స్వధర్మములో మరణించుట అనగా, మరణపర్యంతమును స్వధర్మమును వీడకుండుట అని అర్థము. స్వధర్మము ప్రారంభించి జీవితముయొక్క మధ్యలో విడువబడదగినదికాదు. కనుక, "స్వధర్మములో

* ఇంకను ఈ విషయమునుగురించి పదునెనిమిదవ అధ్యాయములోని ఎనిమిదవ శ్లోకయుయొక్క వ్యాఖ్యానమును, నాల్గవఅధ్యాయములోని పదమూడవ శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యానమును చూడవలయును.

మరణించుము" అనగా జీవితపర్యంతమును స్వధర్మమును ఆచరించుము అని భావము.

ఇంకొకవిధముగకూడ అర్థము చెప్పుకొనవచ్చును.

"స్వధర్మమును ఆచరించుటచేత మరణమునకే సిద్ధము కావలసివచ్చినను, మరణమునకైనను సిద్ధపడుము కాని, స్వధర్మమును మాత్రము విడువకుము అని.

దిలీపమహారాజు ఒక గోవును రక్షించుటకై తన శరీరమును సింహమునకు ఆహారముగా ఇచ్చుటకు సిద్ధపడినాడు. శిబిచక్రవర్తి శరణాగతరక్షణ ధర్మమును పాలించుటకు మరణమునకైనను సిద్ధపడి, డేగకై తన శరీరమును కోసియిచ్చినాడు. ప్రహ్లాదుడు భగవద్భక్తిరూపమైన స్వధర్మమును పాలించుటలో, హిరణ్యకశిపునిచేత కల్పించబడిన అనేక మారణకర్మలను ఆనందముతో అంగీకరించి, స్వీకరించినాడు.

కనుక, ఎట్టి సంకటపరిస్థితులు తటస్థించినను, మానవుడు ఆనందముతో మృత్యువునకైనను సిద్ధపడవలెనుగాని, స్వధర్మమును మాత్రము వదలరాదు. ఇట్లు ధర్మము కొరకు మరణించుటలో పరమశ్రేయస్సు కలదు.

"పరధర్మో భయావహః" -పరధర్మము భయమును కలిగించునది. ఏమిభయము ? సంసారమున పడుటయే భయము; నరకకూపమున కూలుటయే భయము. వర్ణధర్మముగాని, ఆశ్రమ ధర్మముగాని, ఒకరిధర్మము ఇంకొకరు ఆచరించరాదు. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్య శూద్ర ధర్మములు ఒకరివి మరొకరు ఆశ్రయించరాదు. అట్లే, బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస

సన్న్యాసాశ్రమ ధర్మములుకూడ;ఒక ఆశ్రమమువారు, ఇంకొక ఆశ్రమ ధర్మములు స్వీకరించరాదు. దీనివలన పాపమును, ఆ పాపమువలన నరకమును ఫలములు. ఒక వర్ణమువారి ధర్మములు ఇంకొక వర్ణమువారికి శ్రేష్ఠములుగ, సులభములుగ గోచరించును. అట్లే ఒక ఆశ్రమమువారి ధర్మములు వేరొక ఆశ్రమమువారికి శ్రేష్ఠములుగ, సులభములుగ గోచరించును. "పొరుగింటి పుల్లకూర రుచి" అను సామెత కలదు కదా! ఇది మానవులలో పాతుకొనిపోయి ఉన్న ఒక గొప్ప దౌర్బల్యము. అది పోగొట్టుకొనక ఎన్ని చేసినను ఫలము లేదు. కనుకనే గీత "స్వధర్మమును విడిచి పరధర్మమును స్వీకరింపవద్దు!" అని గట్టిగ హెచ్చరించుచున్నది.

ఇక్కడ "పరధర్మము" అనుచోట పరశబ్దమునకు "ఇతరమైన" అనియేకాని "శ్రేష్ఠమైన" అని చెప్పరాదు.

ఇంకొక విధముగాకూడ చెప్పుకొనవలయును - "స్వ" అనగా తనయొక్క అని అర్థము. తనయొక్క ధర్మమేమో తెలిసికొనుటకు ముందు తానెవరో తెలిసికొనవలయునుగదా! 'తాను' ఎవరు? ఈ స్థూలశరీరమా? సూక్ష్మశరీరమా? కారణశరీరమా? వీటిలో ఏదియునుకాదు. స్థూలసూక్ష్మ కారణ శరీరముల కతీతుడైన 'ఆత్మ' తాను. తనకంటె వేరైనది-పరమైనది-శరీరము. కాబట్టి శరీరమునుబట్టి వచ్చిన ధర్మము పరధర్మము. ఆత్మయైన తనధర్మమే స్వధర్మమనగా. ఆత్మలు పరమాత్మకు సహజముగా దాసులు.దాసులైన అట్టిఆత్మలు "మేమే స్వతంత్రులము" అని వ్యవహరించుట పరధర్మము. తనకంటె పరుడైన పరమాత్మయొక్క ధర్మమును ఆత్మ అవలంబించుట

పరధర్మము. ఇట్లు పరధర్మము నవలంబించుట శిక్షకే కారణము; అందువలన భయమే ఫలము. అట్లుగాక, తమ యథార్థ స్వరూపము దాసత్వమే అని తెలిసికొని, దానికి అనుగుణముగా బాహ్యాభ్యంతర ధర్మములను -ఆత్మధర్మములను. శరీర ధర్మములను -తీర్చిదిద్దికొని, ప్రవర్తించుట స్వధర్మము- ఇట్లు స్వధర్మము నవలంబించుట భగవదనుగ్రహమునకే కారణము; అందువలన శ్రేయమే ఫలము; అనగా మోక్షమే - భగవదనుభవమే - ఫలము. ఈ రహస్యమును తెలిసికొని, జాగ్రత్తగా ప్రవర్తింపవలసియున్నది.

అవతారిక :-

మానవునకు స్వధర్మపాలనము వలననే శ్రేయస్సు కలదు. పరధర్మమును స్వీకరించుట అను పాపము వలనను, నిషిద్ధకర్మముల నాచరించుట అను పాపమువలనను, అనేక విధములైన యమయాతనల ననుభవింపవలసి వచ్చును. ఈ విషయములు తెలిసినవారుకూడ, తమకిష్టము లేకున్నను, బలవంతముగ, ఎవరో చేయించుచున్నట్లు పాపమునే చేయుచున్నారు-ఎందుచేత? ఈ విషయమును తెలిసికొనవలయునని అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు -

అర్జున ఉవాచ :-

శ్లో॥ అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం
పాపం చరతి పూరుషః ।
అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ ।
బలాదివ నియోజితః ॥ 36

ప. వి :— అథ, కేన, ప్రయుక్తః, అయం, పాపం, చరతి, పూరుషః, అనిచ్ఛన్, అపి, వార్ష్ణేయ, బలాత్, ఇవ, నియోజితః—

టీక :—

వార్ష్ణేయ = కృష్ణా !
అథ = ఇక,
అయం = ఈ,
పూరుషః = పురుషుడు,
అనిచ్ఛన్ అపి = ఇష్టము లేనివాడైనను,
బలాత్ = బలాత్కారముగ,
నియోజితః ఇవ = నియమింపబడినవానివలె,
కేన = దేనిచేత,
ప్రయుక్తః = ప్రేరేపింపబడి,
పాపం = పాపమును,
చరతి = ఆచరించుచున్నాడు ?

తా. కృష్ణా ! అట్టైన మానవుడు తన కిష్టము లేకపోయినను, బలవంతముగ దేనిచేత ప్రేరేపింపబడి పాపమును చేయుచున్నాడు ?

అమృతవాహిని :—

అర్జునునకు ఈ సందేహము కలుగుటకు కారణము, పరమాత్మ రెండవ అధ్యాయములోని అరువదవ శ్లోకములో "వివేకియై మోక్షమునకు యత్నముచేయు మానవుని మనస్సునుకూడ, ఇంద్రియములు బలాత్కారముగ హరించుచున్నవి" అని చెప్పియున్నాడు. అనగా, ఇంద్రియములు బలాత్కారముగ పాపాచరణమునందు ప్రవర్తింపజేయు

చున్నవి అని భావము. "లోకమున పాపముయొక్క విషపరిణామము ప్రత్యక్షముగను, అనుమానముఃఊహావల్లను, బుద్ధిమంతుడైన మానవుడు తెలిసికొనికూడ, పాపమందుప్రవర్తించుటకు ఇష్టము లేకకూడ, పాపమునందు ప్రవర్తించుచున్నట్లు, మనకు కనుపడుచున్నది. దానికి కారణమేమి? బలాత్కారముగ మానవునిచేత పాపము చేయించునది ఏది ? పరమాత్మయే ప్రజలను పాపమునందు ప్రవర్తింపజేయుచున్నాడా ? లేక ప్రారబ్ధము బలాత్కారముగ పాపము చేయించుచున్నదా? ఇంకేమైన వేరు కారణమున్నదా ?"-ఇది అర్జునుని ప్రశ్న.

అర్జునుని కాలమునాటికే - ద్వాపరయుగములోనే - ప్రారంభమైనవి కొన్ని విపరీతసిద్ధాంతములు - ఏవి అనగా-

౧-పరమాత్మయే సర్వజీవుల హృదయముననుండి, తన మాయచేత సర్వులను, రంగులరాట్నము మీద ఎక్కినవారిని, రాట్నములో యంత్రాధిపతి ఎట్లు త్రిప్పుచున్నాడో, అట్లు త్రిప్పుచున్నాడు. కనుక, మనకేమి స్వతంత్రత కలదు ? ఎంత మాత్రమును లేదు అనునది ఒకటి. వీరికి గీతలోని "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం" అనుశ్లోకము ప్రమాణము.

౨- మానవునకు ఏమాత్రమును స్వాతంత్ర్యము లేదు. పాపము చేసినను, పుణ్యము చేసినను ప్రారబ్ధకర్మానుగుణముగ, అవశుడై, చేయవద్దనుకొన్నను చేయును. కనుక మానవుడు పాపము చేయుటకు. ప్రారబ్ధకర్మయే కారణము" - అనునది ఒకటి. వీరికి ప్రమాణవాక్యము "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అను సూక్తి.

3-పాపములుగాని, పుణ్యములుగాని, సర్వకర్మలును ప్రకృతియొక్క గుణములద్వారా జరుగుచున్నవి. కనుక ఆపాపపుణ్యములకును, మనకును, ఏమియును సంబంధములేదు-అనునది ఒకటి. వీరికి గీతలోని "ప్రకృతేః క్రియమాణాని - గుణైః కర్మాణి సర్వశః" అనుశ్లోకము ప్రమాణము.

ఈ సిద్ధాంతములవారి అందరి అభిప్రాయమును చివరకు ఒక్కటే- "పాపపుణ్యములు చేయుటలో మానవునకు బాధ్యత లేదు; స్వాతంత్ర్యము లేదు. కనుక ప్రవర్తన దిద్దుకొనవలసిన బాధ్యత మానవునకు లేదు; దిద్దుకొనలేడు-" అని.

ఆకాలమునాటికే ఈ సిద్ధాంతములు ప్రచారములో ఉండుటచేతను, కృష్ణపరమాత్మకూడ రెండవ అధ్యాయములో "యతతోహ్యపి కౌంతేయ - పురుషస్య విపశ్చితః ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని - హరంతి ప్రసభం మనః" అని చెప్పుటచేతను, అర్జునుడు తికమకపడియుండవచ్చును. మానవుడు పాపము చేయుటకు, ప్రారబ్ధకర్మగాని, దైవముగాని, ప్రకృతిగాని కారణమై, బలవంతమున చేయించుచున్నవా ? లేక ఇంకొక కారణమున్నదా ? అని అర్జునుని ప్రశ్నలోనిభావము.

అ వ తా రి క :-

అర్జునుడు ప్రశ్నించిన మీదట, కృష్ణపరమాత్మ సమాధానము చెప్పుచున్నాడు -

శ్రీభగవానువాచ :-

శ్లో॥ కామ ఏష క్రోధ ఏష
రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా
విద్ధ్యేన మిహ వైరిణమ్ ॥ 37

ప. వి :— కామః, ఏషః, క్రోధః, ఏషః, రజోగుణసముద్భవః, మహాశనః, మహాపాప్మా, విద్ధి, ఏనం, ఇహ, వైరిణమ్.

టీక :—

రజోగుణసముద్భవః = రజోగుణమువలనపుట్టిన,
ఏషః = ఈ,
కామః = కామమే,
క్రోధః = క్రోధము;
ఏషః = ఇది,
మహాశనః = అధికముగా ఆహారము కలది,
మహాపాప్మా = మహాపాపములకు హేతువు,
ఇహ = ఈ సందర్భమున
ఏనం = దీనిని,
వైరిణం = శత్రువుగా,
విద్ధి = తెలిసికొనుము.

తా. పరమాత్మ చెప్పుచున్నాడు: పాపము చేయుటకు కారణమైనది కామము. ఈ కామమే క్రోధముగా పరిణమించుచున్నది. ఇది రజోగుణము చేత పుట్టినది. ఎంతతినినను కడుపునిండనిది, మహాపాపి. ఇచ్చట- అనగా ప్రస్తుతవిషయమైన మోక్షసంపాదన విషయములో దీనిని శత్రువుగా తెలియుము. ఇది మోక్షమార్గమునకు ప్రబలశత్రువు.

అమృత వాహిని :—

మోక్షమార్గమునందు నడచు సాధకునకు కామమే పరమశత్రువు. ఇది మానవుని బలవంతముగా పాపమునందు ప్రవర్తింపజేసి, మోక్షమార్గమునుండి పతనము కలుగజేయును. జననమరణరూపమైన, రౌరవాది నరకయాతనానుభవరూపమైన, మహాదుఃఖముపాలు చేయును. కావున సాధకుడు ఈ కామమును తనకు మహాప్రబలమైన శత్రువుగా తెలిసికొని జాగ్రత్త వహించవలయును. ఇది ఎంతబలమైనదనగా, తన కిష్టము లేకపోయినను, పాపముచేయుటచేత కలిగెడి విషపరిణామము తెలిసినను కూడ మానవుడు పాపమునందు ప్రవర్తించుచున్నాడనగా, కామమునకు ఎంత బలమున్నదో చూడుము! ఈ కామమే మానవునిచేత పాపము చేయించుచున్నదికాని, భగవంతుడుకాని, ప్రారబ్ధముకాని ప్రకృతికాని కాదు.

భగవంతుడే పాపములు చేయించుచున్నాడనువారి వాదము ఇది.

"భగవంతుడు సర్వసమర్థుడు; స్వతంత్రుడు; నిరంకుశుడు; సమస్తమును నడుపువాడు జీవుడు. అసమర్థుడు; పరతంత్రుడు; నడపబడువాడు. జీవుడు భగవంతు డెట్లు నడపిన అట్లు నడచువాడుకనుక, పాపపుణ్యములు చేయుటలో జీవునకు స్వాతంత్ర్యమెక్కడ ఉన్నది? భగవంతుడు పాపము చేయించిన పాపము చేయును; పుణ్యము చేయించిన పుణ్యము చేయును.

భగవంతుడే పాపము చేయించి, భగవంతుడే శిక్షించునా? శిక్షించడు. కనుక, పాపము చేయవద్దు, పుణ్యమే చేయుము అని చెప్పుటచేత ప్రయోజన మెంతమాత్రమును లేదు. పాపము భగవంతుడే చేయించుచున్నప్పుడు పాపము చేయవద్దు అని బోధించి ప్రయోజన మేమున్నది? లేదు-పాపము చేయకుండుటకు సామర్థ్యము లేదు కనుక. పోనీ, చేయుటచేత శిక్షఉండిన అది తప్పించుకొనుట ఎట్లు అని భయము. కాని, ఆయనయే చేయించి, ఆయనయే శిక్షవిధింపడు కనుక ఆ భయమును లేదు. అందుచే పాపములు చేయవద్దు అనుట పూర్తిగ నిష్ప్రయోజనము. గీతలో పదునెనిమిదవ అధ్యాయములో, అరువది ఒకటవ శ్లోకములో "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం-హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి - భ్రామయన్ సర్వభూతాని - యంత్రారూఢాని మాయయా" 'భగవంతుడు సర్వభూతములయొక్క హృదయ స్థానమున నిలిచి, యంత్రము నధివసించిన మానవులను యంత్రాధిపతివలె, సర్వభూతములను మాయచేతనే నడుపుచున్నాడు' అని.

ఇట్లు భావించుట సరికాదు.

మనచేత పాపములు భగవంతుడు చేయించుటలేదు. భగవంతుడు దయాస్వరూపుడు కనుక, దుఃఖములకు కారణమైన పాపములు బలవంతముగ చేయించి, దుఃఖముల ననుభవింపజేయునా? అదియునుగాక, భగవంతుని ప్రధాన ఆశయములలో, ప్రధానకార్యక్రమములలో 'ధర్మసంస్థాపనము' ఒకటి.

అవతరించుటయు కూడ ధర్మసంస్థాపనకే. అట్టి భగవంతుడు అధర్మము చేయించుననుట ఎంత హాస్యాస్పదము! ఎంత అసందర్భము! ఇంక ఆయన గీతలోనే పలుచోట్ల "సర్వ భూతములకును, తండ్రిని, తల్లిని, సుహృత్తును, గతిని, ప్రభువును, పోషించువాడను, రక్షకుడను" అని చెప్పుకొనియున్నాడు. కనుక అట్టి బాధ్యతగల భగవంతుడు పాపము చేయించుచున్నాడనుట తగదు. *

ప్రారబ్ధకర్మయే పాపములు చేయుటకు కారణము అనువారి వాదమిది - మానవుడు ప్రారబ్ధకర్మకు అధీనుడు. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అనునట్లు ప్రారబ్ధకర్మ ఎట్లునడిపించిన అట్లు నడచుచున్నాడు. పాపము చేయకుండుటకును, పుణ్యము చేయుటకును, ఆతనికి స్వాతంత్ర్య మెక్కడిది ? అని-

ఇట్లు భావించుటయు సరికాదు - ప్రారబ్ధకర్మ- అనునది పూర్వజన్మల కర్మల ఫలముగ ఈ జన్మలో అనుభవింపవలసిన దానికి పేరు. క్రొత్తగ ఈజన్మలో కర్మలు చేయుటకును, దీనికిని సంబంధములేదు. "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అనుదానిలోని "కర్మ" అను పదమునకు ప్రారబ్ధకర్మ అనికాదు అర్థము; ఈ జన్మలో చేయు 'ఆగామి' అను కర్మ అని అర్థము. తల్లి, తండ్రి, గురువు మొదలగు పెద్దలు బాలురచేత చిన్నతనమునుండి, పాతిక సంవత్సరములు వచ్చువరకు ఏయే రూపములైనకర్మలు

---

* ఈ విషయ మింకను "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం" అను శ్లోకవ్యాఖ్యానములో చూడుడు.

చేయించుచుందురో, ఆయాకర్మల వలన కలిగిన సంస్కార ముల ననుసరించియే వారి బుద్ధి నడచుచుండును. అందుచేత ఏర్పడినది "బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ" అనుసూక్తి. పాపపుణ్యములు చేయుటకు దైవముగాని, ప్రారబ్ధముగాని, ప్రకృతిగాని కారణమైె, మానవునకు స్వాతంత్ర్యమే లేనిచో, వేదము "ధర్మం చర !" అని మానవుని శాసించుటకే వీలులేదు. కాని వేదము అట్లు శాసించినదిగదా ! అందుచేత పాపపుణ్యములు చేయుటలో మానవునిదే బాధ్యత. దీనిలో సందేహమున కాస్కారమే లేదు. ఈ విధముగ, ఈ కారణములచేతనే మూడవ వాదము - పాపపుణ్యాచరణమునకు ప్రకృతి హేతువు అను వాదము - కూడా ఖండింపబడుచున్నది. *

అవతారిక :-

కామ మెట్లు మానవుని పాపమందు ప్రవర్తింపచేయుచున్నదో, మూడు శ్లోకములలో చెప్పుచున్నాడు -

శ్లో॥ ధూమే నావ్రియతే వహ్ని
ర్యథాఽదర్శో మలేన చ।
యథోల్బే నావృతో గర్భ
స్తథా తే నేద మావృతమ్ ॥ 38

* ఈ విషయము పదమూడవ అధ్యాయమున "కార్యకారణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతి రుచ్యతే" అను శ్లోకవ్యాఖ్యానమున ఇంకను వివరముగ చర్చింపబడును.

ప. వి :— ధూమేన, ఆవ్రియతే, వహ్నిః, యథా, ఆదర్శం, మలేన, చ, యథా, ఉల్బేన, ఆవృతః, గర్భః, తథా, తేన, ఇదం, ఆవృతమ్.

టీక :—

యథా = ఏవిధముగ,
ధూమేన = పొగ చేత,
వహ్నిఃచ = అగ్నియును,
మలేన = మాలిన్యము చేత,
ఆదర్శః చ = అద్దమును,
ఆవ్రియతే = కప్పబడుచున్నవో,
యథా = ఏవిధముగ,
ఉల్బేన = మాయ చేత,
గర్భః = గర్భస్థమగు శిశువు,
ఆవృతః = కప్పబడునో,
తథా = ఆ విధముగ,
తేన = ఆ కామముచేత,
ఇదం = ఈ ప్రాణిసముదాయము,
ఆవృతం = కప్పబడి ఉన్నది.

తా. పొగచేత అగ్నియును, మలినముచేత అద్దమును, మావిచేత గర్భమును అవరింపబడినట్లు, ఈ కామముచేత ఈ ప్రాణిసముదాయము అవరింపబడియున్నది.

అ మృ త వా హి ని :

కామము ఎట్లు మానవుని ఆవరించి, పాపమునందు ప్రవర్తింపజేయుచున్నదో, నూనుఉదాహరణములుచూపించి,

బోధచేయుచున్నాడు. కామముకూడా మూడుదోషములుగా పరిణమించి, మానవుని పాపములోనికి లాగుచున్నది - విక్షేప దోషము, మలదోషము, ఆవరణదోషము -

(౧) విక్షేపదోషమున కుదాహరణముగా పొగను చెప్పియున్నాడు. పొగ చంచలముగ అగ్నిని కప్పుచున్నది. అట్లే విక్షేపదోషముచేత మానవుని అంతఃకరణములో చంచలత్వము కలుగును. అందుచేత యథార్థము తెలిసికొనలేదు. అప్పుడప్పుడు కొంత తెలిసినను, దానిని స్థిరముగా నిలువనీయదు విక్షేపదోషము.

(౨) మలదోషమునకు అద్దమునందలి మాలిన్యము ఉదాహరణగ ఇచ్చియున్నాడు. మాలిన్యముచే అద్దము అపరిశుద్ధమైనట్లు, మలదోషముచే అంతఃకరణము అత్యంత మలినత చెందుచున్నది. దానివలన మురికిగల అద్దమునందు ప్రతిబింబము సరిగా గోచరించనట్లు మలినయుక్తమైన అంతఃకరణమునకు కర్తవ్యాకర్తవ్యములు గోచరించవు. అందువలన మానవుడు కర్తవ్య అకర్తవ్యములయొక్క స్వరూపమునుగూర్చి యథార్థ వివేచనము చేయలేడు. దీనికి కారణము మలదోషము.

(3) ఆవరణదోషమునకు 'మావి'ని ఉదాహరణముగ చెప్పియున్నాడు. మావిచేత గర్భస్థ శిశువు ఎట్లు ఆచ్ఛాదింపబడియుండునో, అట్లే మానవుని అంతఃకరణము ఆవరణదోషముచేత కప్పబడియుండును. ఈ దోషమువలన మానవుడు, నిద్ర, ఆలస్యము, మొదలగువాటియందు చిక్కుకొని, అవిద్యే

సుఖదాయకమనెడి భ్రాంతిలోపడి, యథార్థమైన విచారణకు కించిన్మాత్రముకూడ ప్రవృత్తుడేకాడు. ఇది ఆవరణదోషము యొక్క లక్షణము.

ఈ మూడుదోషములును కామముయొక్క పరిణామములే. కామమే విక్షేపరూపదోషముచే, అంతఃకరణములో అనేక విషయభోగములందు తృష్ణను పెంచి, చంచలతను కలుగజేయును. కామమే మలరూపదోషముచే మానవునిచేత అనేక విధములైన పాపములను చేయించి, పాపములకు కారణమైన ఈ మలదోషమునే అంతఃకరణములో ఇంకను వృద్ధిపరచుచున్నది. కామమే ఆవరణరూప దోషముచే, మానవునకు నిద్ర, ఆలస్యము, ఏమియు పనిచేయక ఊరకకూర్చుండుట (అకర్మణత్వము), మొదలగువాటియందే సుఖమున్నట్లు అంతఃకరణములో భ్రాంతికలిగించి, వివేకశూన్యునిగ చేయును. ఈ విధముగ కామము జీవసముదాయమును ఈ మూడు దోషములచే కప్పియున్నది.

"తేనేదమావృతం" అననచోట 'ఇదం' అనగా జ్ఞానమని కొందరు అర్థము వ్రాసినారు. ఆ అర్థము చెప్పుకొనినను గీతా ప్రబోధమునకు పెద్ద ప్రతిబంధకము కాదుకాని, అమృతవాహిని అభిప్రాయములో "ఈ ప్రాణిసముదాయము" అనుటయే సమంజసము. కారణమేమనగా - "ఇదం" అనునది సర్వనామము. ముందు ఒకపరి ఒకనామమును ప్రయోగించినప్పుడు, అతిసన్నిహితముగ మరల దానినే చెప్పవలసివచ్చినప్పుడు, దానికి బదులు సర్వనామమును ప్రయోగించుట భాషా సంప్ర

దాయము. "ఇదం" జ్ఞానమునకు సర్వనామముగా చెప్పుటకు ముందుశ్లోకములో జ్ఞానమును గురించి లేదు. అర్జునుని ప్రశ్న-మానవుడు దేనిచేత ప్రేరేపింపబడి పాపములు చేయుచున్నాడు అని. దానికి సమాధానముగా, కామమే మానవుడు పాపములు చేయుటకు కారణమని చెప్పబోవుచు, "కామము అగ్నిని పొగవలె, అద్దమును మాలిన్యమువలె, గర్భమును మావివలె, ఆవరించియుండుటచే, పాపములు చేయుట సంభవించుచున్నది" అని చెప్పినాడు. దేనిని ఆవరించియున్నది అని ప్రశ్న వేసిన యెడల, ఆవరింపబడి ఎవరు పాపము చేయుచున్నారో, వారినే దృష్టిలో ఉంచుకొని "ఇదం" అని చూపించినాడు. కనుక మానవసముదాయము అని అర్థము చెప్పవలయును. మానవ సముదాయము అనిన ఏకదేశమే అగుటచే, ఇతర ప్రాణులను ఈ కామము ఆవరించి యుండదేమో అను సందేహము కలుగవచ్చును. 'ప్రాణిసముదాయము' అనినచో, అందులో మానవులుకూడ వచ్చెదరు; కనుక 'ఇదం' అనగా ప్రాణిసముదాయము అని అర్థము చెప్పుటయే సమంజసము. ప్రాణిసముదాయమును కప్పియున్నది అనినప్పుడు, వాటియొక్క జ్ఞానము కప్పబడియున్నది అను అర్థమే ధ్వనించగలదు. కాని 'జ్ఞానము' అను శబ్దము తరువాతి శ్లోకములో చెప్పబడియున్నది. తరువాత వచ్చు నామవాచకము కొరకు ముందే సర్వనామమును ప్రయోగించుట భాషాసంప్రదాయము కాదు. అందుచేత ఇక్కడ అమృతవాహిని "ప్రాణిసముదాయము" అనియే వ్యాఖ్యానించుచున్నది.

(20)

శ్లో॥ ఆవృతం జ్ఞాన మేతేన
జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।
కామరూపేణ కౌంతేయ !
దుష్పూరే ణానలేనచ ॥ 39

ప. వి :— ఆవృతం, జ్ఞానం, ఏతేన, జ్ఞానినః, నిత్యవైరిణా, కామ రూపేణ, కౌంతేయ, దుష్పూరేణ, అనలేన, చ.

టీక :—

కౌంతేయ। = అర్జునా !
జ్ఞానినః = జ్ఞానులకు,
నిత్యవైరిణా = నిత్యవైరియును,
దుష్పూరేణ = తృప్తిపరచుటకుశక్యముకానిదియు(అగు)
ఏతేన = ఈ,
కామరూపేణ = కామరూపమగు,
అనలేన = అగ్నిచేత,
జ్ఞానం = జ్ఞానము,
ఆవృతం = కప్పబడినది.

తా. ఓ అర్జునా । జ్ఞానులకెల్లప్పుడును వైరియైనదియును, తృప్తి పరచుటకు శక్యము కానిదియును అగు ఈ కామరూపమగు అగ్నిచేత జ్ఞానము ఆవరింపబడియున్నది.

అ మృ త వా హి ని :-

మానవునికి మోక్షము సంపాదించుట ఒక్కటే కర్తవ్యము. దానికి జ్ఞానము అత్యంతావశ్యకము. కాని జ్ఞానులకు

కామము నిత్యవైరి. అనగా కామము ఎల్లప్పుడును జ్ఞానము నకు విఘ్నమునే లుగజేయును. జ్ఞానమును మనకు ప్రయో జనకారికాకుండజేయు నిత్యశత్రువు కామము. కామము దుష్పూరము. అనగా పూరించుటకు వీలులేనిది. ఎంతకును తృప్తిపడనిది.

యయాతి వేలసంవత్సరములు జీవించి కామోప భోగములు అనుభవించినాడు. ఇంకను తృప్తికలుగలేదు. కాని శరీరమునకు వృద్ధావస్థ వచ్చినది. కామమును అనుభవించు టకు శక్తిచాలదు. వాంఛ అపరిమితముగా ఉన్నది. కుమారు లను పిలిచి అడిగినాడు- "నా వృద్ధాప్యమును మీరు తీసికొని మీ యౌవనము నాకీయవలయును" అని. కొందరు తిరస్క రించినారు. యయాతి వారిని శపించినాడు. ఒక కుమారుడు తండ్రికి తన యౌవనము ఇచ్చి ఆతని వృద్ధాప్యమును తాను స్వీకరించినాడు. యయాతి కుమారుని యౌవనము గ్రహించి మరల కొన్ని వేల సంవత్సరములు కామమును అనుభవించి నాడు. అప్పటికిని ఆ వాంఛ ఏమియును తగ్గలేదు. కామము యొక్క స్వభావమే అంత. కనుకనే దానిని దుష్పూరము - తృప్తిపరచుటకు సాధ్యము కానిది - అనుట. ఎప్పటికైనను వైరాగ్యముచేత కామమును జయించవలయునేకాని, అనుభ వించి, తృప్తిపరచి, కామమునుండి నివృత్తిఅగుట జరుగనిది; అగ్నిజ్వాలలను ఆజ్యముపోసి చల్లార్చవచ్చునా ? ఆ పని నీటికే సాధ్యము. అట్లే కామము వైరాగ్యముచే జయింప బడవలసినదే. కనుకనే కామమును అగ్నితో పోల్చినారు. కామమను అగ్నిచేత జ్ఞానము ఆవరింపబడి ఉన్నది.

అగ్నికి అనేక నామములు కలవు. అందు ఇచ్చట "అనలం" అను నామము ప్రయోగింపబడినది. అలం అనగా చాలును అని అర్థము. ఎంతటను చాలును అనుట లేనిది అనలము; ఎంత అనుభవించినను తృప్తికలుగనిది. కనుకనే కామమును అనలము అనినారు; దుష్పూరము అనికూడ అనినారు. ఈ రెండు విశేషణములతో, కామము పరమార్థ సాధకులకు వైరి అనియును, ఎంత అనుభవించినను ఇక చాలును అని తృప్తిపొందనిది అనియును బాగుగ వ్యక్తము చేయబడినది.

"జ్ఞానినః" అనగా జ్ఞానికి అని అర్థము. జ్ఞానికి కామము నిత్యవైరి. జ్ఞానికికూడ కామము ప్రతిబంధకము కాగలదా అని ప్రశ్న. కాకపోయిన గీతలో అట్లెందుకు ఉండును అని పై ప్రశ్న. ఎంతటి జ్ఞానికైనను కామము నిత్యశత్రువే. జ్ఞానము పరిపూర్ణత చెందినవానిని కామము బాధింపలేక పోవచ్చునేగాని శత్రుత్వ మెచ్చటికి పోవును ? జ్ఞానము పరిపూర్ణత చెంది, పరమార్థానుభవము చిక్కువరకు మాత్రము ఈ కామము ఏ క్షణముననైన గోతిలో త్రోయవచ్చును. ఈ సందర్భమున మహర్షి విశ్వామిత్రుని, మహాయోగి సౌభరిని ఉదాహరణగ తీసికొనవచ్చును. అందుచేత కామమునకు "జ్ఞానులకు నిత్యవైరి" అని బిరుదమిచ్చినాడు పరమాత్మ.

తాను ప్రకృతిబంధనమున నున్నాననియు, భగవదనుభవమే మోక్షమనియు, అట్టి మోక్షమే తన గమ్యమనియు సిద్ధాంతరూపముగ తెలిసికొని, సాధన ప్రారంభించిననాటి నుండి "జ్ఞాని" అని గౌణముగ పేర్కొనబడును. పరిపూర్ణ పర

మాత్మానుభవము లభించువరకును ఈ జ్ఞానిశబ్దము గౌణమే. ఇట్టి జ్ఞానుల జ్ఞానము కామము అను అగ్నిచేత ఆవరింపబడు ప్రమాదము నిత్యసన్నిహితముగ ఉన్నది. పరిపూర్ణ పరమాత్మానుభవము పొందిన జ్ఞానులను బాధించలేకపోయినను వారికి సైతము నిత్యశత్రువైన కామముచేత, తక్కినవారి జ్ఞానము ఆవరింపబడి, దీపప్రకాశము ఘటముచేత ఆవరింపబడినప్పుడు ప్రకాశమునకు వ్యతిరేకముగు అంధకారము వ్యాపించిన విధముగ అజ్ఞానము ఆవరించి, పాపముచేయుటకు హేతువగుచున్నదని చెప్పి, సర్వపాపములకును మూలకారణము కామము అని చెప్పుచున్నాడు పరమాత్మ.

శ్లో॥ ఇంద్రియాణి మనోబుద్ధి
రస్యాధిష్ఠాన ముచ్యతే ।
ఏతై ర్విమోహయ త్యేష
జ్ఞాన మావృత్య దేహినమ్ ॥ ౪౦

ప. వి:— ఇంద్రియాణి, మనః, బుద్ధిః, అస్య, అధిష్ఠానం, ఉచ్యతే, ఏతైః, విమోహయతి, ఏషః, జ్ఞానం, ఆవృత్య, దేహినమ్-

టీక :—

అస్య = ఈ కామమునకు,
ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములును,
మనః = మనస్సును,
బుద్ధిః = బుద్ధియును,
అధిష్ఠానం = ఆశ్రయముగా,
ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది,

ఏతైః = వానిచేత,
జ్ఞానం = జ్ఞానమును,
ఆవృత్య = మరుగుపరచి,
ఏషః = ఈ కామము,
దేహినం = ఆత్మను,
విమోహయతి = వ్యామోహపెట్టుచున్నది.

తా. ఈ కామమునకు ఇంద్రియములును, మనస్సును, బుద్ధియును, ఆశ్రయములై యున్నవి. తనకాశ్రయములైన వీనివలన జ్ఞానమును మరుగు పరచి ఈ కామము ఆత్మను వ్యామోహముపాలు చేయుచున్నది.

అమృతవాహిని :—

కామమునకు ఆశ్రయస్థానములు ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి అని చెప్పబడినది. ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి-ఇవి ఆత్మకు పరికరములుగ పరమాత్మచేత ప్రసాదింపబడినవి. ఇంటిలో దొంగ ప్రవేశించినట్లు, శరీరమున వ్యాధిప్రవేశించినట్లు వీటియందు కామముప్రవేశించి, దాగియుండి, అవకాశము ననుసరించి విజృంభించి, వీటి వివేకమును నశింపజేసి, సర్వానర్థములకును హేతువగుచున్నది. కామము ముందుగ ఇంద్రియములను ప్రేరేపించును. బలహీనమగు మనస్సు ఇంద్రియవశంవదమై వాని ననుసరించును; ఈచర్య ధర్మవిరుద్ధమేమో అని అంతరాంతరములలో సంశయము ఉత్పన్నమైనప్పుడు ఏవేవో హేతువులు కల్పించి, అసందర్భసమన్వయ రీతులు కొనసాగించి, ఆ చేష్టలను సమర్థించుటద్వారా బుద్ధి ఆత్మవంచన చేయును. ఈవిధముగ కామముయొక్క ముఖ్యాధారములు ఇంద్రియములు, మనస్సు బుద్ధి అగుచున్నవి.

ఇట్లు చెప్పుటద్వారా ఈ కామముబారిని పడకుండుటకు కామమునకు ఆశ్రయస్థానములగు ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి-వీని విషయమున శ్రద్ధ వహించవలసినదిగా హెచ్చరించు చున్నాడు పరమాత్మ. అశ్వములవంటి ఇంద్రియములను అదుపులో పెట్టుటకు, పగ్గమువంటి మనస్సు పటిష్ఠమైనదిగ ఉండవలెను. అట్టి మనస్సుద్వారా ఇంద్రియములను సక్రమ ముగ నడుపవలసిన సారథివంటి బుద్ధిని పరమసాత్త్వికముగ మలచుకొనవలసిన బాధ్యత సాధకునిపై గలదు-అట్లు జాగ్రత్త వహించిననాడు తనకు ముఖ్యాధారములయిన ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి-వీనిలో తావులేక, కామము నిర్వీర్యమై. సాధ కుని ఏమియు చేయులేనిస్థితి ప్రాప్తించును. ఇంతకును కీలకస్థాన మగు సారథిస్థానమున స్వబుద్ధిని తొలగించి, ఆ స్థానమున పర మాత్మను నెలకొల్పుకొనినవారికి ఇక తక్కిన బాధ లేనే లేదు. అట్లు చేయనంతకాలము, ఎంత సాత్త్వికమైనను ప్రాకృతమే గనుక స్వబుద్ధి ఏదో ఒక సమయమున ఏమరుపాటుచెంది కామ మునకు తావుకల్పించు ప్రమాదము ఉండనేయున్నది. అందు చేతనే పరమాత్మ సాధకులను ఈరీతిగా హెచ్చరించుచున్నాడు.

శ్లో॥ తస్మాత్త్వ మింద్రియా ణ్యాదౌ
నియమ్య భరతర్షభ !
పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం
జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనమ్ ॥ ౪౧

ప వి :—తస్మాత్, త్వం, ఇంద్రియాణి, ఆదౌ నియమ్య, భరతర్షభ, పాప్మానం, ప్రజహి, హి, ఏనం, జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనమ్.

టీక :—

భరతర్షభ ! = భరతవంశమునందు శ్రేష్ఠుడైన ఓ అర్జునా!
తస్మాత్ = అందుచేత,
త్వం = నీవు,
ఆదౌ = ముందుగ,
ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను,
నియమ్య = నియమించి,
జ్ఞాన విజ్ఞాన నాశనం = జ్ఞానమును, విజ్ఞానమునుగూడ నశింపజేయునట్టియు,
పాప్మానం = పాపమే స్వరూపముగ గలట్టియు,
ఏనం = ఈ కామమును,
హి = తప్పక,
ప్రజహి = విడువుము.

తా. అందుచేత ఓఅర్జునా! నీవు ముందుగ ఇంద్రియములను నియమించి, సామాన్యజ్ఞానమును, విజ్ఞానమునుగూడ నశింపజేయగలదియును, పాపమే స్వరూపముగ గలదియును అగు ఈ కామమును తప్పక విడిచి పెట్టుము.

అ మృ త వా హి ని :—

ఓ అర్జునా ! పైన వివరింపబడిన కారణములచేత నీవు ముందుగ ఈ కామమును జయింపవలసియున్నది. కామమును జయించుటకు ఇంద్రియములను నియమించవలయును. నియమించుట ఎట్లు? ఏపనియు లేక ఊరకుండుట వాటి స్వభావమునకు విరుద్ధమును, అసంభవమునుగదా ! ఏనుగు తన తొండమును నిశ్చలముగ ఉంచలేదు-ఎల్లప్పుడును కదలించుచు, ఏదో ఒకటి పట్టుకొనుటో, విసరుటో, విరచుటో చేయుచుండవలసి

నదే. త్రోవలో పోవుచు ఏమియు దొరకకపోయినచో త్రొక్కినపోవుచానైన వేధించనే వలయును. అందుచేత మహావటీంద్రుడు ఒక ఉపాయము చేయుదురు - ఒక కొయ్యబండయో, రాయియో దాని తుండమున కందించి, అది మోచి తెచ్చుట దాని పనిగా నిర్దేశింతురు. అది తుండమును ఆ పనియందే ఉంచును; ఇతరులకు దానివలన బాధ ఉండదు. అట్లే ఈ ఇంద్రియములును ఏదో పనిలేక ఉండవు కనుక, ఊరకే విడిచిపెట్టిన ఈ కామమునకు లోబడి, కొంపమీదకు తెచ్చిపెట్టును. కావున ముందుగ ఈ ఇంద్రియములను నియమించవలయును. సర్వేంద్రియములకును ఏదో ఒక పరమార్థ కార్యక్రమమును అప్పగించవలయును. ప్రథమదశలో విసుగు తోచవచ్చును; అందుచే అట్టి కార్యక్రమములలోనే వైవిధ్యమును కల్పించుకొని, మొత్తముమీద వేరొకవైపు పోవుటకు వీలులేకుండ, ఏదో ఒక పరమార్థ కార్యక్రమమును కల్పించవలయును. నవవిధభక్తులు మొదలగునవి ఇట్టివే. ఇంద్రియములు ఈ విధముగ నియమింపబడినచో కామమునకు తావుండదు.

"ఆదౌ" అనుచున్నాడు పరమాత్మ. ఏవేవో చేసిన తరువాత సావకాశముగ చూచుకొనుటకు వీలైనది కాదీ ఇంద్రియ నియమనము. అది చేయనిది ఇంకేమి చేయుటకును కూడ అవకాశము ఉండదు. ఇచ్చట ముందుగ అనుటచే అన్నిటికంటె ముందుగ అనియును, అన్నిటికంటె ప్రధానముగ అనియును కూడ చెప్పవచ్చును.

కామమునకు "జ్ఞాన విజ్ఞాననాశనం" అను విశేషణము

చేర్చినాడు. జ్ఞానము అనగా ఇచ్చట సామాన్య జ్ఞానము - దేహము తాను కానని యు, తాను దేహాతిరిక్తుడైన ఆత్మ అని యును - ఈ విధముగ స్థూలముగ తెలిసినను ఇది జ్ఞానము అని చెప్పవచ్చును. విజ్ఞానము అనగా ఆత్మస్వరూపమును గూర్చిన వివేకము. అట్టి సూక్ష్మజ్ఞానమును విజ్ఞానము అందురు. కామము స్థూలమైన సామాన్యజ్ఞానమును నశింపజేయుటేగాక. సూక్ష్మమైన విజ్ఞానమును కూడ నశింపజేయగలదు.

ఇక్కడ ఒక ప్రశ్న రావచ్చును-జ్ఞానమునకు నాశనము కలదా అని. జ్ఞానము నిత్యమైనదే; నాశనము లేనిదే; కాని, ఈ కామము జ్ఞానమును మరుగుపరచును. మరుగుపడి నిరుప యోగమైనప్పుడు ఉండియును లేనట్లేకదా! దీపము వెలుగుచునే ఉన్నది; పైన కుంభ బోర్లింపబడినది. ఇక ఆ లోని దీపము వలన ప్రయోజనమేమి? కనుక జ్ఞానమువలన ప్రయోజనమును నశింపజేయు కామమును, జ్ఞానమునే నశింపజేయునదిగా చిత్రించి నాడు పరమాత్మ. కామము అంత ప్రబలమైనది.

అందుచేతనే "పాప్మానం" అనినాడు-పాపమే స్వరూప ముగా గలది. కామమునకు వశుడైనవాడు చేయలేని, చేయని మహాపాపము లేదు. అందుచేత ఈ కామమును విడిచి తీరవల యును. ఆ విడుచుటకు ఇంద్రియములను నియమించుట - పరమార్థ కార్యక్రమములయందు నియోగించుట - నిష్కామ కర్మయోగమును ఆచరించుట - కంటె గత్యంతరము లేదు. ఈ విషయము - ప్రథమముగ, ప్రధానముగ సాధింపవలసినదని శ్రీకృష్ణపరమాత్మ తీవ్రముగ హెచ్చరించుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఇంద్రియాణి పరాణ్యాహుః
ఇంద్రియేభ్యః పరం మనః।
మనసస్తు పరా బుద్ధిః
యో బుద్ధేః పరతస్తు సః॥ ౪౨

ప. వి :— ఇంద్రియాణి, పరాణి, ఆహుః, ఇంద్రియేభ్యః, పరం, మనః, మనసః, తు, పరా, బుద్ధిః యః, బుద్ధేః, పరతః, తు, సః.

టీక :—

ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియయులు,
పరాణి = ప్రధానమైనవిగా,
ఆహుః = చెప్పుచున్నవి,
ఇంద్రియేభ్యః = ఇంద్రియములకంటె,
మనః = మనస్సు,
పరం = ప్రధానమైనది,
మనసః తు = మనస్సుకంటెను,
బుద్ధిః = బుద్ధి,
పరా = ప్రధానతరము,
బుద్ధేః = బుద్ధికంటె,
యః = ఏది,
పరతః తు = ప్రధానమైనదో,
సః = అది - కామము.

తా. జ్ఞానప్రతిబంధకములైనవానిలో శరీరముకంటె, ఇంద్రియములు ప్రధానమైనవి. ఇంద్రియములకంటె మనస్సు ప్రధానమైనది. మనస్సుకంటె బుద్ధి ప్రధానమైనది. ఇక ఆ బుద్ధికంటెకూడ ప్రధానమైనది ఒక్క కామమే సుమా!

అమృతవాహిని :-

ఓ అర్జునా! జ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకములైనవాటిలో శరీరముకంటె ఇంద్రియములు ప్రధానమైనవి; ఇంద్రియముల కంటెను మనస్సు ప్రధానమైనది; మనస్సుకంటె బుద్ధి ప్రధానమైనది. బుద్ధికంటెకూడ ప్రధానమైనది కామమునుమా! కనుక ఆ కామము విషయమున జాగ్రత్తతో కనుగలిగి మెలగవలసి యున్నది. ఏమరుపాటులేక ఆ కామమును నశింపజేయుము! అని హెచ్చరించుచున్నాడు పరమాత్మ.

ఈ శ్లోకమున ప్రతిబంధక సామాగ్రిలో ప్రాధాన్యము వివరింపబడినది. సాధకుడు విరోధిస్వరూపమును చక్కగ అవగతము చేసికొననిదే ఉపాయస్వరూపము స్పష్టపడదు. జ్ఞాన ప్రతిబంధకములైనవానిలో శరీరము మొదటిది; అనుభవములో ఉన్నది. కాని, శరీరముకంటె ఇంద్రియములు బలవంతములగుటచే ప్రధానములు. శరీరము రథముగ పోల్చబడినప్పుడు, ఇంద్రియములు అశ్వములుగదా! ఆ అశ్వములు లాగిన వెంబడి పోవు రథముకంటెఅశ్వములు ప్రధానములు కాకుండు టెట్లు? ఆ అశ్వములను నియమించు కళ్ళెము మనస్సు. అందుచేత ఇంద్రియములకంటె మనస్సు ప్రధానమైనది.ఆకళ్ళెమును స్వాధీనమందుంచుకొను సారథిస్థానము బుద్ధిది. అందుచే మనస్సుకంటె బుద్ధి ప్రధానమైనది. ఈ అన్నింటిని మించిన ఆయత్ర దేవత కామము. అదే అన్ని అనర్థములకును మూలము. అందుచేత ఆ కామమును నశింపచేసికొనవలయును.

ఇచ్చట ఒక విషయము గమనింపవలయును. ప్రతి

బంధక సామగ్రిలో బలవత్తమము - పరమప్రధానమైనది కామము. దానిని నశింపచేయుటకు సాధన ఇంద్రియములను వశముచేసికొనుటతో మొదలుపెట్టవలయును. సారథికి బుద్ధులు గరపునంతలో గుఱ్ఱములు రథములు గోతిలో త్రోయగలవు. ఏవిధముననైన ముందు గుఱ్ఱముల నదుపులోనికి తెచ్చుకొనిన తరువాత, సావకాశముగ సారథికి బుద్ధులు గరపవచ్చును. కర్తవ్యమును పటిష్ఠము చేసికొనవచ్చును. ముందుగ చేయవలసినది- చేతిప్రక్కనున్న త్రాళ్ళు గుఱ్ఱముల ముట్టెలకు ఉచ్చులు పడునట్లు విసరి, వాటిని అదుపులోనికి తెచ్చుకొనుట. ఇదే వెనుకటి శ్లోకమున చేయబడిన హెచ్చరిక. తరువాత తీసికొనవలసిన జాగ్రత్తనుగూర్చి హెచ్చరించుచు, ప్రతిబంధక సామగ్రియందలి ప్రాధాన్య తారతమ్యములను తెలిపినాడీ శ్లోకమున పరమాత్మ.

ఇచ్చట ఏది బుద్ధికంటె బలవత్తరమైనదో అది - అను చోట "సః" అనగా ఆత్మ అని అర్థము చెప్పినారు పెక్కుమంది వ్యాఖ్యాతలు. కాని ఇది ప్రతిబంధకత్వములోని ప్రాధాన్యమును వివరించు సందర్భముగుటచేతను, వెనుకటినుండి కామమునుగూర్చిన ప్రసంగమే వచ్చుచుండుటచేతను, తరువాతి శ్లోకములోగూడ "ఇట్లు బుద్ధికంటె ప్రధానమైనదిగ తెలిసికొని కామరూపశత్రువునునశింపచేయుము!" అన్నవిధివాక్యముచేతను ఇచ్చట కామము అను అర్థమే పొసగుచున్నదికాని, ఆత్మఅను అర్థము సమన్వయించుటలేదు. ఇచ్చట "సః" అనగా కామము అని వివరించుటే సమంజసమని అమృతవాహిని అభిప్రాయము,

శ్లో॥ ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా
సం స్తభ్యాత్మాన మాత్మనా ।
జహి శత్రుం మహాబాహో !
కామరూపం దురాసదమ్ ॥ 43

ప. వి :— ఏవం, బుద్ధేః, పరం, బుద్ధ్వా, సంస్తభ్య, ఆత్మానం, ఆత్మనా, జహి, శత్రుం, మహాబాహో, కామరూపం, దురాసదమ్-

టీక :—

మహాబాహో ! = గొప్ప శక్తిగల ఓ అర్జునా !
ఏవం = ఈ విధముగ,
బుద్ధేః = బుద్ధికంటె,
పరం = ప్రబలమైనదిగా,
బుద్ధ్వా = తెలిసికొని,
దురాసదం = అణచుటకు సాధ్యముకాని,
కామరూపం = కామరూపమైన,
శత్రుం = శత్రువును,
ఆత్మనా = బుద్ధిచేత,
ఆత్మానం = మనస్సును,
సంస్తభ్య = నియమించి,
జహి = నశింపచేయుము.

తా. మహాబలుడైన ఓ అర్జునా ! ఈవిధముగ బుద్ధికంటెకూడ ప్రబలమైనదిగా బుద్ధిచేత మనస్సును నియమించుటద్వారా, ఆ కామ రూపశత్రువును - అణచ శక్యముకాని దానిని - నశింపజేయుము,

అమృతవాహిని :-

ఈ విధముగా - అనగా పైని ప్రతిపాదింపబడినట్లుగా- బుద్ధికంటె కామము యొక్క ప్రాబల్యమును తెలిసికొని, బుద్ధిచేత మనస్సును నియమించి, దుస్సాధమగు కామరూప శత్రువును నశింపచేయుము అని ఆదేశించుచున్నాడు పరమాత్మ.

జయమును పొందగోరువాడు ముందుగ శత్రువుయొక్క బలాబలములను తెలిసికొని, తదనుగుణముగ వ్యూహనిర్మాణము చేసికొని సాగవలయును. అట్లు చేసిననే జయముపొందగలడు. అందుచేత హితైషియగు పరమాత్మ, కామరూప శత్రువుయొక్క ప్రాబల్యమును చెప్పుటతోపాటు, విజయమునకు అవసరమగు క్రమమును గూడ తానే వివరించినాడు -

"చిన్నపామునైనను పెద్దకఱ్ఱతో కొట్టవలయును" అని సామెత-ఇక అదే భయంకరమైన పెద్దసర్పమైన తీసికొనవలసిన జాగ్రత్త వేరుగదా! అందుచేత ముందుగ శత్రువుయొక్క ప్రాబల్యమును గుర్తించుట అవసరము. అట్లు గుర్తించిననే అవసరమగు జాగ్రత్తలు తీసికొనగలడు మానవుడు. కనుక ముందుగ ఆ విషయము ప్రతిపాదింపబడినది.

తరువాత ఆ శత్రువును జయించు మార్గము నిర్దేశింపబడినది- ముందుగ బుద్ధిచేత మనస్సును నియమించవలయును. ఇచ్చట "సంస్తభ్య" అనగా "స్తంభింపజేసి" అని అర్థమువచ్చుచున్నను, ఆ విధముగ పూర్తిగ స్తభింపజేయుట అనునది సాధనస్థితిలో జరుగునది కాదు కనుక, సత్కర్మాచరణమునందు నియమించి, ఊపిరి సలుపకుండునట్లు శాస్త్రవిహిత కర్మాచరణ

మున నియమించి - అనియే చెప్పికొనవలయును. అట్లు చేయుటచే ఇంద్రియములును ఆ యా సత్కర్మలయందు ప్రవర్తింపక తప్పదు కనుక, ఇక వాటి నాశ్రయించుకొనిన కామము తన ప్రాబల్యమును కోల్పోయి, దాసోహమనక తప్పదు. అదే మార్గము. ఇట్లు మనస్సును, ఇంద్రియములను సత్కార్మాచరణమున నియమింపక ఊరక విచారణ చేసికొనినంత మాత్రమున జరుగు ప్రయోజనము ఉండదు.

"జహి" అనినాడు పరమాత్మ - దాసోఽహమని లొంగినట్లు కనుపడినంతమాత్రమున శత్రుశేషమును విడువరాదు. సర్వనాశనము చేసియే తీరవలెను. లొంగినట్లు కనుపడినను, ఏదో క్షణమున శక్తి పుంజుకొని, మనలను నాశము చేయగలదు. కనుక "నశింపజేయుము!" అని నిష్కర్షగ ఆదేశించినాడు పరమాత్మ.

ఓం తత్సత్

ఇతి శ్రీమద్భగవద్గీతాసు, ఉపనిషత్సు, బ్రహ్మవిద్యాయాం,
యోగశాస్త్రే, శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే,
కర్మయోగోనామ తృతీయోఽధ్యాయః

ఇతి శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్యాణాం,
యదుగిరి యతిరాజ సంపత్కుమార మునీంద్రాణాం
శిష్యేణ సీతారామయతినా విరచితాయాం,
అమృతవాహినీనామ శ్రీగీతావ్యాఖ్యాయాం
తృతీయోఽధ్యాయః

